

Nr B 99

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående utredning om lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning m. m.

(1:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Branting m. fl.* (I: B 72) och den andra inom andra kammaren av herr *Blidfors m. fl.* (II: B 93), har hemställts, att riksdagen, med beaktande av i motionerna anförda synpunkter och uppslag, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en skyndsam parlamentarisk utredning angående lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning och en förstärkning av den civila kontrollen över denna förvaltning.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande, hänvisas till den vid 1958 års A-riksdag väckta motionen I: 433.

Över motionerna ha, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, yttranden begärts av *försvarsstaben, försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsstyrelse, försvarets förvaltningsdirektion, fortifikationsförvaltningen, armétygförvaltningen, arméintendenturförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, statens organisationsnämnd, statens sakrevision, militieombudsmannen, 1956 års försvarsförvaltningssakkunniga, Sveriges industriförbund samt Sveriges lantbruksförbund*, vilka yttranden fogats till detta utlåtande (Bilagor A — O).

Utskottet. Frågan om effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning i syfte att vinna betryggande garantier mot varje form av misshushållning och slöseri har vid upprepade tillfällen varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Utskottet vill sålunda erinra om att såväl den centrala som den lokala försvarsförvaltningen under de senaste åren underkastats ingående och omfattande utredningar.

Beträffande den centrala försvarsförvaltningen har utredningsarbetet bedrivits av 1946 års militära förvaltningsutredning, vari statens organisationsnämnd medverkat. Dessa undersökningar ledde till den av 1954 års riksdag beslutade förvaltningsreformen. I samband därmed inrättades ett samarbetsorgan för den centrala försvarsförvaltningen på hög nivå, försvarets förvaltningsdirektion, med bland annat företrädare från näringslivet som ledamöter. Det kan nämnas, att ifrågakvarande reform sedermera ingående successivt prövats av särskilt tillkallade sakkunniga — 1956 års försvarsförvaltningssakkunniga — vilka beräknas slutföra sitt uppdrag inom den närmaste tiden.

Med avseende å den lokala förvaltningsorganisationen och därmed sammanhängande verksamheter må erinras om att organisationsundersökningar i rationaliseringssyfte fortfarande och systematiskt bedrivs av statens organisationsnämnd.

Den militära förvaltningsverksamheten granskas och kontrolleras av organ inrättade såväl inom som utanför försvaret. Bland de förstnämnda, vilka ha helt eller övervägande civilt inslag, må främst nämnas de centrala förvaltningsmyndigheterna och bland de sistnämnda statens sakrevision och statens organisationsnämnd, vartill kommer riksräkenskapsverket. Såvitt utskottet kunnat finna, vilket också bestyrkts av de inkomna remissyttrandena, fylla dessa organ i här angivna avseenden var för sig betydelsefulla uppgifter.

I detta sammanhang må nämnas, att överväganden i fråga om utformningen av den statliga gransknings- och rationaliseringsverksamheten för närvarande pågå inom den år 1956 tillsatta rationaliseringsutredningen.

I de föreliggande motionerna har förordats en organisation med civila direktörer för frågor av praktiskt-ekonomisk natur vid förband m. m. och i anslutning därtill en topporganisation för försvarets gemensamma angelägenheter. Utskottet vill framhålla, att inom försvaret det civila inflyandet avsevärt ökats under de senaste åren. Härvid må erinras bl. a. om att genom 1954 års förenämnda förvaltningsreform inrättades s. k. inköpsavdelningar under ledning av inköpsdirektörer, varvid eftersträvades att på ledande poster erhålla inköpare med omfattande erfarenhet från civil verksamhet samt med ingående kännedom om de grenar av näringslivet, som hade anknytning till det avsedda tjänsteområdet. Vidare kan nämnas, att försvaret även förfogar över organ för den ekonomiska planeringen, de s. k. centralplaneringarna.

Beträffande förslaget om inrättandet vid lägre förband av organ, motsvarande industriens företagsnämnder, må erinras om att sedan år 1950 skola vid regemente och liknande förband finnas förbandsnämnder, i vilka de olika personalkategorierna äro företrädda.

Utskottet vill vidare erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut innevarande år låtit tillsätta utredning angående möjligheterna att göra besparingar inom statsverksamheten m. m. Denna utredning torde komma att beröra förhållandena även inom försvaret.

Med hänsyn till det anförda och till vad som i övrigt framkommit i de avgivna remissyttrandena kan utskottet icke finna tillräckliga skäl föreligga för att utöver förenämnda kontrollerande, granskande och inköpande organ föranstalta om ytterligare övervakning av krigsmaktens ekonomiska förvaltning. De föreliggande motionerna avstyrkas alltså. Utskottet vill emellertid i detta sammanhang inskräpa vikten av att vederbörande myndigheter förlöpande ha sin uppmärksamhet riktad på angelägenheten av rationell användning och sträng sparsamhet beträffande omhändertagda medel samt noggrann kontroll för undvikande av varje form av misshushållning eller slöseri.

Utskottet vill vidare understryka vikten av att uppmärksamhet ägnas åt att de värnpliktigas utbildningstid utnyttjas i full utsträckning. Att härvid funnits anledning till vissa erinringar, vilket särskilt gäller repetitionsövningsförbanden, torde icke kunna bestridas. Utskottet noterar emellertid med tillfredsställelse vad chefen för armén i sitt remissyttrande framhållit, nämligen att frågan om utbildningstidens rationella utnyttjande behandlas fortlöpande och att förbättringar vidtagas efter hand som de ekonomiska, materiella och personella resurserna medgiva.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att motionerna I: B 72 och II: B 93 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 2 december 1958

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Ohlon, Ivar Johansson, Birger Andersson, Boman, Thun, Pålsson, Bergman, Holmqvist, Sundelin, Söderberg, Bertil Petersson, fröken Ranmark och herr Svärd; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Malmborg, Thapper, Staxäng, Ståhl, Gustafsson i Stockholm, Svensson i Stenkyrka, Karlsson i Olofström, Blidfors, Wedén, Andreasson, Lundqvist, Heckscher och Gustafsson i Kårby.

Reservationer

1) av herrar *Thun, Söderberg, Åkerström, Karlsson i Olofström, Blidfors, Andreasson* och *Lundqvist*, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»I samband med krigsmaktens omgestaltning och modernisering samt de därav föranledda kraftigt ökade försvarskostnaderna har frågan om de anslagna medlens användning på ett i allo tillfredsställande sätt ytterligare aktualiserats och skärpts.

Känt är att på åtskilliga håll bland vårt folk råder en ganska allmän uppfattning, att misshushållning, t. o. m. slöseri, understundom förekommer inom krigsmakten såväl med tid som med anslagna medel. Denna uppfattning hämtar bl. a. näring från iakttagelser och berättelser av de värnpliktiga, kanske främst från sådana tillhörande repetitionsövningsförbanden. Man kan visserligen ifrågasätta korrektheten av dessa uttalanden eller bestrida dem, men kvar står att uppgifterna många gånger lämnas av personer i mogen ålder, som från sitt civila arbete äro kända för omdömesgillhet och vederhäftighet.

Detta återkommande tal om slöseri och misshushållning inom krigsmakten, liksom de stundom i pressen förekommande uppgifterna härom, väcker misstro mot försvaret och dess ledning, enkannerligen mot att försvarsorganisationen verkligen fått en så modern, ur nutida ekonomiska synpunkter rationell utformning, som man kan fordra. Dylika uppfattningar äro icke ägnade att stärka försvarets ställning inom det civila samhället. Det är av högsta angelägenhetsgrad, att denna misstro skingras. Detta kan enligt utskottets mening bäst ske genom en genomgripande effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning och en förstärkning av den fristående kontrollen över densamma.

Av de inkomna remissyttrandena framgår visserligen, att försvaret för närvarande är underkastat kontroll från en mångfald olika organ — civila, militära eller blandade, som samtliga själva s: nas finna, att de var för sig och inom sina respektive områden på ett tillfredsställande sätt fylla sina uppgifter samt förty funnit de föreliggande motionernas hemställan om utredning angående nya former för den ekonomiska kontrollen sakna fog.

Det finns emellertid anledning fråga sig, om denna uppdelning på en mångfald olika, var för sig arbetande, kontrollerande och rådgivande institutioner är ägnad att befordra den bästa möjliga ekonomiska förvaltningen av vår krigsmakt. Risk måste förefinnas, att dessa kontrollorgan i många fall gå förbi väsentliga uppgifter i tro att dessa komme att uppmärksammas av andra dylika organ. Det kan ej heller bortses från att många omständigheter bidra till att ur kontrollsynpunkt förläna krigsmakten en särställning och att till ytterlighet försvåra såväl kontrollen av anslagsmedlens disposition som även bedömandet av huruvida desamma kommit till en rationell användning. Härtill kommer, att ett stort antal uppgifter om krigsmaktens organisation och praxis är hemligstämplade, vilket givetvis icke underlättar kontroll- och bedömningsmöjligheterna. Härvid kan ytterligare konstateras, att den redan förefintliga, onekligen vidlyftiga kontrollapparaten *icke* synes ha lyckats bringa ur världen den förenämnda, ganska allmänt spridda uppfattningen ute bland folket, att en oroväckande ekonomisk misshushållning i fråga om tid, material, anslagsmedel m. m. understundom förekommer inom krigsmakten.

På här anförda skäl finner utskottet det vara angeläget, att i anslutning till det motionsvis gjorda yrkandet en översyn av krigsmaktens ekonomiska förvaltning samt av kontrollen över densamma kommer till stånd genom en parlamentarisk utredning.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av motionerna I: B 72 och II: B 93, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en parlamentarisk utredning för översyn av krigsmaktens ekonomiska förvaltning och kontrollen över densamma.»

2) av herr Gillström.

*Bilaga A**Riksdagens statsutskott*

Genom nådig remiss 30/7 1958 har jag anmodats inkomma med yttrande till riksdagens statsutskott över inom riksdagen av herrar Branting och Blidfors m. fl. väckta motioner i rubricerat ämne.

Med överlämnande av begärda yttranden i kopior från cheferna för armén, marinen och flygvapnet får jag med biträdande av vad som däri framhålles anföra följande.

Motionärerna gör gällande att talet om en militär ekonomisk misshushållning fortlever och att förhållandet oroar en bred opinion. Skulle så verkligen vara fallet är det uppenbart att denna oro bör stillas. I detta hänseende delar jag helt motionärernas uppfattning. Genom vilka åtgärder etc detta bör ske, kan diskussion råda. Bland allmänheten förekommande farhågor för ekonomisk misshushållning synes i allt väsentligt bottna i bristande kännedom om hur den militära förvaltningen fungerar och kontrolleras. Ökad upplysning om de verkliga förhållandena synes påkallad och borde i de flesta fall kunna skingra förefintliga farhågor.

Följande synpunkter, som omfattar sådana spörsmål, som kan sägas vara av gemensam karaktär för krigsmakten — försvarsgrenschefernas bifogade yttranden omfattar främst för resp försvarsgren speciella frågor — redovisas i en ordning, som ansluter till motionernas disposition.

Skärpt krav på rationell användning av och sparsamhet med anvisade medel

Alla torde dela motionärernas krav på rationellast möjligt användning av och sparsamhet med försvarsanslagen. Detta bör gälla oavsett storleken av tilldelade medel och med samma stränghet inte endast för försvarsanslagen utan för hela statsförvaltningen i övrigt.

Det torde inte ligga någon överdrift i påståendet att för försvarets förvaltning ansvariga befattningshavare — vare sig dessa är militärer, civilmilitärer eller civila — städse handlar med detta mål för ögonen. De under efterkrigsåren genom penningvärdesförsämringen allt mer köpkraftförsvagade anslagen har framtvingat en allt längre gående sparsamhet. Genom olika rationaliseringsåtgärder eftersträvas en minskning av medelsbehoven för att därigenom bereda utrymme för ofrånkomlig kvalitetshöjning i krigsorganisationen. Personal av alla kategorier och på alla nivåer, som inom organisationen förvaltar medel och handhar anskaffningar, torde ha kommit till klart medvetande om nödvändigheten av noggrann hushållning. Det nyligen fattade försvarsbeslutet är också ägnat att stimulera rationaliserings- och sparsamhetssträvanden. Krigsmakten har i fortsättningen att bedriva sin verksamhet inom på förhand fixerade anslagsramar. Det är naturligt att alla ansträngningar görs, för att det reella utbytet inom dessa ramar blir så fördelaktigt som möjligt. Genom systemet har även förutsättningar skapats för en förnuftigare ekonomisk långsiktspänning, såväl på det materiella som personella området. Man måste konstatera, att betingelserna för ett uppfyllande av det skärpta krav på den militära medelsförvaltningen, som motionärerna åstundar, allmänt sett är gynnsamma.

Kontroll av den militära förvaltningen

Den i motionen givna karaktäristiken av den kontrollverksamhet, som bedrivs av utanför militärförvaltningen stående institutioner, kan på ett par väsentliga undantag när betecknas som riktig. Det påpekas, att organen — som för övrigt användes för statsförvaltningen i dess helhet — träder i funktion först då den ekonomiska skadan redan inträffat och att de inte framlägger förslag beträffande förbättrade arbetsmetoder, förbilligande förfaringssätt, tidsvinnande organisation eller dylikt.

Häremot kan anföras att man inte får bortse från värdet av att anmärkningar och uttalanden från kontrollorganen blir vägledande för framtiden och bidrar till att förhindra upprepningar av begångna misstag. Statens saksrevision verkställer emellertid inte blott efterrevision utan bistår även försvarsförvaltningarna med fortlöpande råd i deras strävan att rätt utnyttja föreliggande möjligheter till goda varuinköp, vilket bl a resulterat i utvidgad och ökad rabattgivning och i omläggningen av kontroller och rutiner.

I sammanhanget bör emellertid särskilt betonas statens organisationsnämnd, som bedriver sådan verksamhet och har sådana uppgifter, som motionärerna efterlyser. Organisationsnämnden följer just den militära förvaltningen under dess dagliga praxis och utformning. Omfattande erfarenhet samt systematiska tids- och arbetsstudier ligger bakom de förslag till organisation av staber och förband, som nämnden förelagt Kungl. Maj:t under senare år och som efterhand genomförts. Nämndens översynsarbete pågår oavbrutet.

Den inom krigsmaktens egna organ utövade kontrollen över den ekonomiska förvaltningen lämnas i motionerna åsido av den anledningen att motionärerna enligt egen utsago saknar intern kännedom därom. Denna väsentliga del av den militära kontrollapparaten måste redovisas, då i annat fall en skev och ofullständig bild av verkligheten presenteras. Här må endast pekas på den omfattande kontroll och revision, som utövas av de centrala förvaltningsmyndigheterna och försvarets förvaltningsdirektion. Närmare redogörelse härför förutsättes lämnas i nämnda myndigheters remissvar. De inspektioner, som förrättas av högre militära chefer, torde även verksamt bidra till att effektivisera underlydande chefers ekonomiska och materiella hushållning. I dylika inspektioner deltar nämligen sådan personal, som genomgående äger den förtrogenhet med militär organisation, utbildning och förvaltning, vilken är en förutsättning för att en effektiv kontroll av den typ, varom här är fråga, verkligen skall kunna genomföras.

På en punkt noteras »en klar förbättring» genom att »arméns inköpsavdelningar nyligen förstärkts genom nyinrättandet av ett antal civila tjänster för befattningshavare med ekonomisk och kommersiell kompetens». De åtgärder, som här torde åsyftas, innebär förvisso ett steg i rätt riktning, men har felaktigt relaterats. Förbättringen avser i själva verket avvecklingen av det rent civilt bemannade krigsmaterielverket och ett återförande av anskaffningsverksamheten till de militära förvaltningarna med civila inköpsdirektörer.

Därmed är motionärerna inne på frågan om det civila inslaget i militärförvaltningen. Man synes utgå ifrån det antagandet, att ett ökat civilt inflytande skulle skapa garantier för en bättre hushållning. Vad som här egentligen åsyftas är svårt att få klarhet om, eftersom man inte definierat vare sig begreppet »civilt» eller »militärt» i motionerna. I detta sammanhang må emellertid framhållas att en militär förvaltning med sin vittutgrening och sitt omfattande register, för att bli funktionsduglig, måste förfoga över olika sorters specialister. Huruvida dessa specialister har civil, civil-

militär eller militär status torde vara av underordnad betydelse; det väsentliga är att de lämpligaste väljs för de skilda befattningarna och att avvägningen mellan olika slag av experter blir den riktigast möjliga. Detta senare är en utomordentligt svår fråga, men den har inte försumrats utan behandlats och behandlas alltjämt i de alltsedan kriget praktiskt taget ständigt pågående översynerna och utredningarna rörande de militära förvaltningarna — nu senast i vad avser centralförvaltningarna genom 1956 års försvarsförvaltningsakkunniga.

Hur personaluppsättningen för närvarande gestaltat sig vid de största centrala förvaltningsmyndigheterna, framgår av chefens för armén bilagda yttrande. Personalen i mellangrader och högre grader vid de centrala förvaltningsmyndigheterna torde till omkring 80 % bestå av rent civila befattningshavare.

En förvaltnings effektivitet — även ur rent ekonomisk synpunkt — beror dock inte enbart på dess organisation utan även på personalens kompetens och hjälpmedlens kvalitet. Anledningen till att det kan föreligga brister på sistnämnda punkter ligger i hög grad däri att myndigheternas framställningar om konkurrenskraftigare löner och modernare kontorstrustning, som möjliggör rationellare arbetsmetoder, inte alltid kunnat bifallas av statsmakterna.

Anslagsöverskridanden

Årets försvarsbeslut är uppbyggt efter grundtanken, att anslagsöverskridanden inte får förekomma. Försvarskostnaderna skall inrymmas inom — under ett flertal år framåt — bestämda kostnadsramar. Fara för att riksdagen skall försättas i tvångslägen genom förvållande av de militära myndigheterna bör sålunda icke föreligga. Systemet medför även, som inledningsvis framhållits, den fördelen för de militära förvaltningarna, att bl a anskaffningsverksamheten kan bedrivas med större planmässighet och därigenom också mer ekonomiskt.

Exempel på »slöseri»

1. Slöseri med tid för utbildning av värnpliktig och annan militär personal

Genom det personliga avbräck och de besvärligheter, som värnplikts-tjänstgöringen medför för den enskilde, kommer det alltid att finnas värnpliktiga, som av emotionella eller andra skäl anser all värnplikts-tjänstgöring improduktiv och onödig. Är inställningen sådan betraktas en aldrig så väl bedriven utbildning som onödig och slöseri med tiden.

I vissa fall är dock kritiken mot utbildningstidens användning förståelig. Detta gäller främst personal uttagen till handräckningstjänst (ekonomi-värnpliktiga). I enlighet med gällande lagstiftning skall alla värnpliktiga fullgöra militärtjänstgöring. Personal i besiktningsgrupp 3 och 4 lämpar sig inte för krigstjänst utan måste av den anledningen tas i anspråk i befattningar där arbetskraftbehov inom fredsorganisationen föreligger (skrivbiträden, handräckningstjänst i kök, verkstäder, förråd och för kasernvård etc). Man eftersträvar placering i befattning som motsvarar vederbörandes civila yrke. Helt naturligt är detta alltid ej möjligt, varför understundom värnpliktig måste utnyttjas i befattning, för vilken han är överkvalificerad. Självfallet skapar detta irritation. Mycket har dock under senare år åtgjorts för att inom krigsorganisationen utnyttja kvalificerade värnpliktiga tillhörande ifrågakvarande besiktningsgrupper och att ge dem häremot svarande utbildning i fred. Frågan är föremål för fortlöpande studium från berörda militära myndigheters sida.

»Väntan på utrustningspersedlar» är en företeelse som bekämpas intensivt. Genom bl a tidsstudier har tiden vid inryckning till fredstjänst begränsats till ett minimum. Vid mobiliseringsövningar, som ibland ordnas vid repetitionsövningar och med syfte att hibringa trupp och befäl förmåga att utrusta så snabbt som förhållandena medge (toppbelastningar, primitiva utrustningslokaler, orutinerat befäl) kan väntetiden förefalla och vara lång för den enskilde. Visserligen skulle väntetiden kunna avkortas genom ökat antal förrådsarbetare och mera rationellt ordnade utrustningslokaler, men på grund av bristande resurser är detta för närvarande inte möjligt och knappast ej heller ekonomiskt försvarbart. Vid utlämning från förråd är det vidare ofrånkomligt, att viss tid måste tas i anspråk för kvittenser o d, vilket är betingat av kravet på klara ansvarsförhållanden.

2. Misshushållning med förbrukningsmateriel, motorbränsle, övningsammunition etc

Kraven på sparsamhet med ammunition, drivmedel m m står ofta mot kraven på effektiv utbildning. Av ekonomiska skäl är det nödvändigt att göra en avvägning. Tvingas man minska ammunitions- och drivmedelstilldelningen måste övningsverksamheten inskränkas eller övningarna ordnas på ett mindre realistiskt sätt. Sådana nödtvungna åtgärder måste på grund av begränsade tillgångar ibland tillgripas och kan te sig förbryllande ur den värnpliktiges synvinkel.

Utbildningens effektivitet är också beroende av tillgången på instruktörer. För närvarande råder allvarlig brist på sådan personal genom otillfredsställande rekrytering. Detta förhållande försvårar onekligen en effektiv utbildning. Rekryteringsstimulerande åtgärder kan förbättra situationen. Större förståelse härför från statsmakternas sida erfordras.

Inom en så stor organisation som krigsmakten torde det vara ofrånkomligt att misshushållning av angivet slag i undantagsfall kan förekomma. Om så sker torde detta få tillskrivas den mänskliga faktorn. Självfallet bör övningsverksamheten planeras så att större förbrukning av drivmedel, ammunition etc än vad som betingas av övningsändamålet inte behöver äga rum. Ett omfattande upplysningsarbete pågår ständigt för att fördjupa ansvarskänslan för kronans materiel och förnödenheter hos såväl aktiv personal som värnpliktiga.

3. Oekonomiskt förfarande vid beställningar och inköp av sk tygmateriel, vapen och dylikt

Försvarets förvaltningsdirektion är det samordningsorgan, som har att verka för bl a effektivisering av anskaffningsverksamheten. Ordinarie ledamöter av direktionen är en ordförande, souscheferna vid försvarsgrensförvaltningarna samt ytterligare två personer. Ordföranden och sistnämnda två ledamöter skall besitta erkänd erfarenhet och skicklighet på näringslivets område. Det förutsättes att direktionen i sitt remissvar närmare redogör för hur hithörande problem behandlas inom den militära förvaltningen. Såsom ovan nämnts bidrager även statens sakrevision genom sin rådgivande verksamhet i anskaffningsfrågor till att god garanti skapas, för att den affärsmässiga sidan av verksamheten bevakas.

4. »Slöseri» genom ur militär synpunkt meningslösa anordningar, anläggningar eller anskaffningar

Motionärerna avser i detta exempel efter allt att döma befästningar av olika slag och ifrågasätter de militära myndigheternas förmåga att besluta om anläggningarnas utförande.

Ändringar i den strategiska eller taktiska planläggningen måste liksom den tekniska utvecklingen av anfällsvapen ofrånkomligen få återverkningar i fråga om olika befästningars värde. Vissa anläggningar kan därför komma att minska i stridsvärde. Att som följd härav ifrågasätta lämpligheten av att dessa anläggningar någonsin utförts, synes orimligt. Vid tveksamma fall sker numera prövning genom operationsanalys bl a av olika faktorer, som påverkar planeringen, t e anläggningens operativa betydelse, omfattning, principiella utförande och kostnader. Därvid kan det militära värdet hos en anläggning sättas i jämförelse med kostnaderna för arbetenas genomförande.

Tanken att från krigsmakten »definitivt, reellt och formellt» avskilja en expertgrupp, som kunde stå till det civila samhällets förfogande med extra-bedömanden i militäreconomiska frågor, synes inte realistisk. Experterna måste vara specialiserade på många olika områden och framförallt på det operativa området — det är operativa bedömanden som i första hand är bestämmande för om en befästningsanläggning skall komma till stånd eller inte. Sannolikt kommer därför en sådan grupp att bli av betydande omfattning. Den skulle också komma att sakna det verklighetsunderlag, som den praktiska tjänstgöringen inom krigsmakten utgör, och riskera att hamna i teorier och spekulationer. Ökad byråkrati, dubbelarbete och försening av militär-ekonomiska frågor skulle säkerligen bli följden.

5. »Slöseri» genom organisatoriska anordningar, såsom parallellorgan inom staberna, onödig uppsplittring mellan vapenslagen samt övriga organisatoriska överbelastningar

Frågan om försvarets högsta ledning är som motionärerna påpekar föremål för utredning.

Tidigare har berörts statens organisationsnämnds verksamhet, som bl a går ut på att eliminera parallellorgan och organisatoriska överbelastningar.

Genom teknikens utveckling tenderar försvarsgrensgränserna att utsud-
das. I planeringsarbetet är det en strävan att undvika onödig uppsplittring mellan försvarsgrenarna och organisatoriskt renodla verksamheten efter funktionellt mönster. Vägledande i planeringsarbetet i detta avseende är departementschefens följande uttalande i prop 1958:110, som låg till grund för årets försvarsbeslut: »Jag — — — vill särskilt peka på vikten av att avvägningen vid det fortlöpan-
de planeringsarbetet göres med utgångspunkt från försvarsfunktionerna. Man bör sålunda undvika att fästa stor vikt vid de olika stridsmedlens försvarsgrenstillhörighet. Anslagsfördelningen bör också i möjligaste mån ske med hänsyn till de stridsmedel som skall göra det möjligt att upprätthålla de planerade försvarsfunktionerna och bör därför icke för någon längre tid bindas efter försvarsgrensgränser.»

6. Ekonomisk misshushållning genom krigsmaktens utrustande med vapen, apparatur etc av teknisk fulländning, men med mindre fältmässig hållbarhet

Genom att de militära förvaltningarna förfogar över tekniskt utbildade officerare, dvs personal med praktisk erfarenhet från tjänstgöring vid trupp, föreligger förutsättningar för att en »krigsverklighets hårdhänta och primitiva förhållanden» beaktas. Nykonstruerad materiel undergår omfattande praktiska prov under så realistiska former som möjligt vid förband och skolor. Vilka positiva insatser en fristående lekmanexpertis skulle kunna göra i sådana sammanhang är svårt att inse.

Civila direktörer

Under hänvisning till den civila sjukvårdens och sjukhusförvaltningens organisation reflekterar motionärerna på en ordning, som skulle innebära, att de enskilda förbandens praktiskt-ekonomiska angelägenheter helt underordnades civila direktörer. Parallellen är inte bärande.

Den militära förvaltningen är ingen isolerad del av organisationen. Den tjänar såväl utbildning som mobilisering och krigsorganisation. Departementschefen uttrycker detta i prop 1958:110 sålunda: »Fredsansorganisationen är inget självändamål. Dess främsta uppgifter är att utbilda den personal som ingår i krigsorganisationen och att förbereda mobilisering.»

Förbandschef är ansvarig för samtliga förbandets verksamhetsområden. Fråntages han ansvaret för förvaltningen, finns risk för att utbildning och mobiliseringsförberedelser, som är förbandens huvuduppgifter och det som i första hand drar kostnader vid förbanden, blir sämre samordnade än nu med den förvaltningsmässiga delen av tjänsten. Den i motionen avsedda effekten förbyts då troligen i sin motsats.

Förvaltningspersonal (bl a intendenturofficerare, tygofficerare osv) ingår i krigsorganisationen. Deras ordinarie tjänst utgörs i stor utsträckning av förberedelse för mobiliserings- och krigsuppgifter dvs rent militära uppgifter. Även detta talar för att förvaltningspersonalen skall vara militär och lyda under militär chef. Ville man realisera motionärernas tanke, tvingas man bygga upp en civil och en militär förvaltningsorganisation.

En intendenturofficer (motsv), som har militär erfarenhet, har en starkare och självständigare ställning i organisationen än en civil, som är utan sådana erfarenheter. En civil intendent kommer inte att kunna fatta sina beslut självständigt, därför att han ofta inte kommer att kunna sätta sig in i det militära syfte, som förvaltningsåtgärderna skall tjäna. Att förvaltningsofficerarna under sin utbildning erhåller en högklassig ekonomisk skolning kanske inte är allmänt känt. Efterfrågan på denna arbetskraft till ansvarsfulla befattningar inom affärlivet har alltid varit stor. Det torde vara lättare att ge en militär ekonomisk utbildning — som nu sker — än att ge en civil den militära skolning, som erfordras för att han någorlunda självständigt skall kunna handlägga förbands förvaltningsfrågor.

Motionärerna anser att även militärer av generals rang borde befrias från ekonomiska angelägenheter, för att helt kunna ägna sig åt militära problem. Förslaget är inte realistiskt. De militära problemen på den nivån är nämligen i hög grad ekonomiska angelägenheter. Försvarsbeslutet innebär bland annat att skapa ett försvar inom en given ekonomisk ram.

Institutioner av typ företagsnämnder

Motionärerna har förbisett, att institutioner motsvarande företagsnämnderna inom industrin sedan länge finns inrättade inom krigsmakten. I bifogad bilaga lämnas en redogörelse härom.¹

I sammanhanget må nämnas att förslag om ny personalvårdsorganisation torde framläggas inom kort. Förslaget kommer att syfta till en förstärkning av de personalvårdande organen.

Vissa möjligheter till premiering av praktiska förslag föreligger även. Frågor härom måste emellertid hänskjutas till central myndighet.

Sammanfattning

Av ovanstående torde framgå att nuvarande kontroll över förvaltningen i allt väsentligt synes motsvara motionärernas krav,

¹ Ej här medtagen.

att jag inte kan ansluta mig till tankarna på inrättandet av en från krigsmakten fristående expertgrupp samt på införandet av civila direktörer,

att jag inte finner behov av en parlamentarisk utredning enligt motionärernas hemställan samt

att motionerna inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Genom de väckta motionerna är det ådagalagt, att oklarhet råder om väsentliga punkter i här berört hänseende inom krigsmakten. Därför är det av värde att vederbörliga myndigheter satts i tillfälle att närmare redogöra för bakgrunden till rådande verkliga förhållanden.

C. GÖRANSSON

Chef för försvarsstaben

Sture A. Gyllö

Chefen för försvarsstaben

Med skrivelse 4/8 1958 har chefen för försvarsstaben anhållit om yttrande över inom riksdagens första kammare av herr Branting m fl (I: B 72) och riksdagens andra kammare av herr Blidfors m fl (II: B 93) väckta motioner angående utredning om lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning och en förstärkning av den civila kontrollen över denna förvaltning. Med anledning härav får chefen för armén anföra följande.

Krav på sparsamhet

Såsom grundläggande motiv för sitt förslag framhålla motionärerna följande: »När nu, i samband med krigsmaktens omgestaltning och modernisering, så betydande och alltjämt ökande belopp kommer att ställas till försvarets förfogande, måste också enligt vår mening kravet skärpas, att ifrågasvarande medel ur ekonomiska synpunkter kommer till rationellast möjliga användning och att all möjlig sparsamhet iakttages. Frågan aktualiseras alltså om betryggande garantier nu föreligger gentemot varje form av miss-hushållning eller slöseri vare sig saken gäller de anslagna medlen och materialförvaltningen eller personalens och de värnpliktigas tid.»

Motionärernas synpunkter, att tilldelade medel skola komma till rationell användning och att sparsamhet iakttages, delas av chefen för armén. Sådana krav måste uppställas oavsett försvarskostnadernas storlek. Sparsamhets- och effektivitetskraven äro icke heller specifika för den militära förvaltningen utan gälla för statsförvaltningen i dess helhet.

Yttre kontroll av förvaltningen inom krigsmakten

I motionerna behandlas den kontroll, som utövas av statens sakrevision, riksdagens militieombudsman och riksdagens revisorer samt den direkta prövning av de militära anslagen, som kommer till stånd i samband med statsutskottets behandling av Kungl. Maj:t anslagsäskanden och eventuella framställningar i anledning av anslagsöverskridanden jämte kamrarnas efterföljande debatter och beslut i dessa ärenden. Motionärerna hänvisa även till statens organisationsnämnds verksamhet. Resultatet av kontrollen sammanfattas på följande sätt: »Sälunda kan man icke med fog påstå att den av nu förefintliga civila kontroll- och revisionsorgan bedrivna verksamheten i fråga om den militära ekonomiska förvaltningen täcker hela fältet eller

skapar full trygghet i fråga om kravet på rationellast möjliga bruk av anslagsmedlen så att varje farhåga för misshushållning kan tillbakavisas med hänvisning till dessa institutioners uppgifter.»

Chefen för armén finner det naturligt att den yttre kontrollen icke fullständigt kan täcka alla områden. Detta synes icke heller nödvändigt, då bl a de direkt under Kungl. Maj:t lydande, centrala förvaltningsmyndigheterna ha kontrolluppgifter inom krigsmaktens hela förvaltningsområde. Genom denna yttre kontroll, dit även verksamheten inom riksräkenskapsverket synes böra hänföras, kombinerad med den interna kontrollverksamheten inom krigsmakten synas kontroll- och revisionskraven vara täckta i erforderlig utsträckning.

Motionärerna framhålla, att kontroll- och revisionsorganen knappast kunna förväntas — i samband med anmärkningar eller eljest — skola framlägga förslag beträffande förbättrade arbetsmetoder, förbilligande förfaringssätt, tidsvinnande organisation e d, då organen icke ha sådana uppgifter.

Med anledning härav vill chefen för armén framhålla, att dylika uppgifter höra till statens organisationsnämnds verksamhetsområde. Efter undersökningar av nämnden, innefattande bl a tids- och arbetsstudier, ha sålunda arméns samtliga förband och försvarsområdesstaber samt huvuddelen av utbildningsanstalterna erhållit av Kungl. Maj:t fastställd, rationaliserad organisation för stab- och förvaltningstjänsten. Översyn av denna äger kontinuerligt rum genom organisationsnämndens försorg och resultaten föreläggas Kungl. Maj:t för prövning och beslut. Genom nämndens verksamhet i samråd med de militära myndigheterna ha sålunda åstadkommit av motionärerna efterlysta förbättrade arbetsmetoder, förbilligande förfaringssätt och tidsvinnande organisation inom arméns enheter.

Armétyg- och arméintendurförvaltningarnas organisation har nyligen översetts av de av Kungl. Maj:t utsedda 1956 års förvaltningssakkunniga. På grundval av dessas utredning ha statsmakterna fastställt ny organisation av dessa ämbetsverk, vilken sålunda tillkommit under medverkan av civil expertis.

Inre kontroll av förvaltningen inom krigsmakten

Beträffande den inom krigsmaktens egna organ utövade kontrollen över den ekonomiska förvaltningen framhålla motionärerna, att en redogörelse för hur systemet fungerar måste lämnas åsido och att de sakna intern kännedom om systemet. Under sådana förhållanden synes det anmärkningsvärt, att motionärerna anse sig böra framlägga förslag om ändrad organisation av denna förvaltning och om förstärkning av den civila kontrollen över förvaltningen.

De centrala förvaltningsmyndigheterna ha anmodats att direkt till riksdagens statsutskott ingiva yttranden över berörda motioner. Chefen för armén, som förutsätter att frågan om den av förvaltningsmyndigheterna utövade kontrollen över den ekonomiska förvaltningen upptages till behandling i ämbetsverkens yttranden, vill därför endast framhålla några synpunkter beträffande det civila inslaget i krigsmaktens centrala organ för förvaltningen.

Motionärerna anse, att förvaltningen inom krigsmakten skulle vinna i effekt genom ökat civilt inflytande. Det synes emellertid icke finnas någon fast grund för antagandet, att en civil förvaltning a priori vore effektivare än en militär. Erfarenheterna från det självständiga, civila krigsmaterielverket synas visa, att motsatsen även kan gälla. Motionärerna framhålla beträffande den militära förvaltningen, att på en punkt en klar förbättring kan noteras, nämligen att arméns inköpsavdelningar nyligen förstärkts genom nyinrät-

tandet av ett antal civila tjänster för befattningshavare med ekonomisk och kommersiell kompetens. Chefen för armén vill i sammanhanget erinra om 1956 års förvaltnings-sakkunnigas uttalande, att den gällande ordningen med militär inköpschef inom arméintendenturförvaltningen fungerade väl och att det måste vara förenat med svårigheter att på den civila arbetsmarknaden finna en lämplig innehavare av tjänsten ifråga, vars bestridande förutsatte grundliga insikter om intendenturmaterielen och dess användning.

Uppdelningen i »civilt» och »militärt» ter sig ifråga om förvaltningen inom krigsmakten konstlad och synes enbart tjäna till att åstadkomma ett konstruerat motsatsförhållande mellan olika funktioner. För en effektiv militär förvaltning erfordras civil expertis av olika slag — ekonomisk, juridisk, kameral, vetenskaplig osv men givetvis även militär. Intimt samarbete krävs mellan dessa olika fackmän för att ett gott resultat skall uppnås. En förvaltningsmyndighets effektivitet beror av dess organisation och resurser samt av personalens kompetens. Om denna kompetens vunnits genom utbildning inom militära eller civila institutioner saknar från dylika synpunkter större betydelse.

Försvarets civilförvaltning, som under Kungl. Maj:t utövar högsta ledningen av och uppsikten över avlönings-, kassa- och räkenskapsväsendet vid krigsmakten samt i övrigt den allmänna kontrollen över medelsförvaltningen inom krigsmakten, består av enbart civila ämbets- och tjänstemän.

Personalsammansättningen vid de under Kungl. Maj:t direkt lydande centrala förvaltningsmyndigheterna, där det militära inslaget är störst, belyses i nedanstående tabell, som anger procentuell fördelning mellan militära, civilmilitära och civila ämbets- och tjänstemän i 19. och högre lönegrader vid ämbetsverken.

Förvaltning	Militär	Civilmilitär	Civil
FortF	6	—	94
KATF	18	7	75
MF	21	19	60
FF	8	12	80

De av Kungl. Maj:t tillsatta utredningarna för översyn av de centrala förvaltningarnas organisation respektive av personalkårerna för förvaltnings-tjänsten samt fastighetsförvaltningsutredningen ha samtliga för kort tid sedan konstaterat behov av ytterligare militär personal inom ämbetsverken, varför utökning av civila tjänstemän på den militära personalens bekostnad f n icke synes aktuell.

Försvarets förvaltningsdirektion, som inrättades 1954 med uppgift att samordna den verksamhet, som bedrivs inom de centrala förvaltningsmyndigheterna, består av följande ordinarie ledamöter: en ordförande och två ledamöter, som skola besitta erkänd erfarenhet och skicklighet på näringslivets område, samt souscheferna vid armétyg-, arméintendentur-, marin- respektive flygförvaltningen. Souscheferna kunna vara civila ämbetsmän.

Direktionens kansli består helt av civila tjänstemän.

Det civila inslaget i krigsmaktens centrala förvaltningsmyndigheter är sålunda dominerande. Lämpliga former för effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning ha kontinuerligt utretts av bl a särskilda sakkunniga. Sådan verksamhet bedrivs därutöver genom ämbetsverkens egen försorg samt genom försvarets förvaltningsdirektion. Behov av en särskild utredning för effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning synes därför icke föreligga.

Anslagsöverskridanden

Motionärerna framhålla, att anslagsöverskridanden icke böra få förekomma. Dessa synpunkter ha även kommit till uttryck genom 1958 års riksdags beslut, att försvarskostnaderna skola hållas inom en på förhand bestämd kostnadsram, gällande för flera år. Härigenom har underlag skapats för en planmässig och ekonomisk förvaltning av till förfogande stående medel.

Civila direktörer för förvaltningstjänst vid förbanden

I motionerna föreslås en omläggning av den ekonomiska förvaltningen inom förbanden, vilken skulle helt underordnas civila direktörer med särskilda expeditioner, så att »officerskåren kunde odelat ägna sina krafter åt de utpräglat militära uppgifterna».

Motionärerna ha såsom ett föredöme för den militära förvaltningsorganisationen framhållit organisationen av landstingens sjukhusförvaltning, där en skiljelinje dragits mellan den ekonomiska förvaltningen och den medicinska verksamheten. Motionärerna synas därvid ha bortsett från att krigsmaktens fredsorganisation måste vara så uppbyggd, att den med minsta möjliga ändringar och tidsutdräkt kan övergå i krigsorganisation. Behovet av te intendenturofficerare i krigsorganisationen har väl knappast ifrågasatts även om motionärerna uttalat, att intendenturkårens rekrytering, funktioner och ställning böra övervägas. Redan nämnda mobiliseringssynpunkter och behovet av en i fred utförd mobiliseringsplanläggning göra, att de intendenturofficerare, som erfordras i krig, måste finnas redan i fred. Bortsett från mobiliseringsskäl erfordras intendenturofficerare i fred bl a för handläggning av behovsfrågor, för framskaffande och utprovning — med hänsyn till kravet på fältmässighet — av sådan intendenturmateriel, som skall finnas i krig, samt för utbildning av befäl och trupp i bl a intendenturmaterieltjänst, förplägnadstjänst och drivmedelstjänst under fältmässiga förhållanden. Enär sålunda intendenturofficerare i fred erfordras — till ett antal som bestämmes av behoven enligt krigsorganisationen — vill det synas naturligt att dessa officerare utnyttjas även för ekonomiska uppgifter, detta så mycket mera som en strikt uppdelning av verksamheten i en militär och en civil ekonomisk del icke torde vara genomförbar. Förutsättningen för att det skall kunna anses lämpligt att utnyttja intendenturofficerarna för ekonomiska uppgifter är givetvis att officerarna erhålla härför lämplig utbildning. Motionärerna synas ha förbisett, att villkoret för att en officer skall erhålla intranport till intendenturkåren är att han bl a erhållit för sin tjänst erforderlig kommersiell och ekonomisk utbildning.

Genom att utnyttja intendentur, tygofficerare m fl även för ekonomisk förvaltning undvikes en dubbelorganisation, som skulle bli följd, om särskilda civila direktörer med egna expeditioner skulle tillkomma vid förbanden.

Högre militära chefers ekonomiska ansvar

Motionärerna anföra i samband med förslag att införa en topporganisation för ekonomisk förvaltning, avsedd för hela riket: »Även militärer av generals rang skulle kunna befrias från angelägenheter av ekonomisk natur, där deras speciella expertis under stundom kan ifrågasättas, för att i stället kunna ägna sig åt försvarets militära problem.» De stora militära frågorna rörande krigsförberedelsearbete, organisation, utrustning, personal och utbildning tendera att i allt högre grad bli ekonomiska problem. Uppgiften gäller att inom en given kostnadsram skapa ett så effektivt svar som möjligt. Att härvid bortkoppla de högre militära cheferna från de ekonomiska problemen är icke möjligt.

Exempel på »slöseri»

Motionärerna framlägga »såsom klagörande exempel några olika områden inom den militära verksamheten, där 'slöseri' kan förekomma och där man kan tänka sig nya organisatoriska anordningar för en förstärkt ekonomisk kontroll eller andra civila insatser för sparsam och rationell användning av anslagsmedlen». Bland exemplen ha upptagits slöseri med tid vid utbildning samt misshushållning med förbrukningsmateriel, motorbränsle, övningsammunition etc. Chefen för armén vill icke bestrida, att möjligheter för ännu effektivare utnyttjande av utbildningstiden förefinnas. Här för krävas, såsom bl a parlamentariska utredningar och inom armén bedrivna metodstudier visa, förbättrade utbildningsanordningar, övnings- och skjutfält, vårdlokaler m m. För att nå bättre utbildningsbetingelser erfordras dock i första hand, att befälstillgången inom armén utökas. Frågorna om utbildningstidens rationella utnyttjande behandlas fortlöpande. Förbättringar vidtas efter hand, som de ekonomiska, materiella och personella resurserna medge.

Att misshushållning med materiel stundom förekommer inom en så stor organisation som krigsmakten torde vara ofrånkomligt. För att motarbeta dylik erfordras bl a övervakning. Den alltför knappa tillgången på befäl utgör härvid ett försvarande moment i kontrollverksamheten. Behov föreligger icke av nya organisatoriska anordningar för en förstärkt ekonomisk kontroll i detta hänseende.

Motionärernas exempel ha närmare behandlats i yttranden av armétyg- och arméintendenturförvaltningarna, chefen för intendenturkåren samt militärbefälhavarna. Yttrandena bifogas i fotostatkopior.¹ Chefen för armén biträder i allt väsentligt de synpunkter, som framföras i yttrandena.

Inrättande av nämnder vid förbanden

I motionerna föreslås vidare, att institutioner, motsvarande företagsnämnderna inom industrien, inrättas vid förbanden samt att praktiska förslag till förbättringar av vapen m m skulle premieras med skäligen belopp.

Nämnder med föreslagna uppgifter finnas redan vid förband och militära verkstäder — samarbetsnämnd, förbandsnämnd, företagsnämnd, utspisningsnämnd och skyddskommitté. Möjligheter för premiering av praktiska förslag till förbättringar finnas även (se t e överenskommelse om företagsnämnder mellan försvarets avtalsdelegation och FCPF 22/9 1952 3 §).

Sammanfattning

Chefen för armén

ansluter sig till motionärernas grundsyn att största möjliga sparsamhet måste iakttagas,

tager bestämt avstånd från tanken på inrättande av en krigsmakten fristående expertgrupp,

avstyrker införande av särskilda civila direktörer för fredsförvaltningstjänst vid förbanden samt

finner icke behov föreligga av en parlamentarisk utredning angående lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning.

På uppdrag av chefen för armén

G ÅKERMAN

Chef för arméstaben

L Brant-Lundin

¹ Ej här medtagna.

Till Chefen för Försvarsstaben

1. Med anledning av rubricerade skrivelse får chefen för marinen härmed inkomma med infortrat yttrande över herr Brantings m fl motioner.

I yttrandet lämnas i stort sett de spörsmål som beröra den militära förvaltningen åsido, enär underdånigt yttrande härom ingivits av marinförvaltningen. Chefen för marinen biträder däri framförda synpunkter. Ämbetsverkets yttrande bifogas i avskrift.¹

Motionen är emellertid så allmänt hållen, att det är svårt att helt fristående behandla övriga upptagna förhållanden. Här kommer därför att beröras vissa med förvaltningsfunktionen sammanhängande frågor.

Allmänt

2. Chefen för marinen delar helt motionärernas önskan om en rationell hushållning. Eftersom medlen äro begränsade, innebär varje onödig utgift eller bortslösad tid att organisationen undandrages en möjlighet att bli bättre. Den militära personalen är ansvarig för den militära effektiviteten. Det ligger då i sakens natur att denna personal strävar efter att ernå största möjliga effekt, d v s efter att åstadkomma en ändamålsenlig organisation och hushållning.

Motionärerna synas vara av den uppfattningen att »civila» organ skulle vara de mest effektiva fora för en bättre organisation och en bättre hushållning.

Den av motionärerna ifrågasatta civila överledningen av försvarets gemensamma angelägenheter och civila direktörer med expeditioner som skulle ta hand om förbandens praktisk-ekonomiska angelägenheter torde komma att dra avsevärda kostnader. Det synes ytterst problematiskt om dessa kostnader skulle komma att stå i rimlig proportion till de eventuella besparingar, de nya organen skulle kunna åstadkomma, liksom också om man genom deras inlemmande i organisationen skulle skapa betryggande garantier gentemot varje form av misshushållning eller slöseri, varom motionärerna tala (s 1).

Enligt chefens för marinen åsikt böra befintliga militära och civila kontrollorgan m m i princip och i praktiken kunna täcka behovet av revision, kontroll, planläggning och organisationsundersökningar. Nya organ innebära ökade kostnader — till osäker nytta. På vissa punkter kunna dock specialundersökningar vara berättigade.

Speciella frågor

3. Motionärerna nämna med några exempel områden inom vilka »slöseri» kan förekomma och där man, enligt motionärernas mening, kan tänka sig nya organisatoriska anordningar för en förstärkt ekonomisk kontroll eller andra *civila* (understruket här) insatser för sparsam och rationell användning av anslagsmedlen.

Chefen för marinen finner anledning att här närmare beröra exemplen 1 och 2.

a) Slöseri med tid under utbildning

Under punkt 1 ta motionärerna upp frågan om slöseri i samband med utbildning. Det är sannolikt att sådant förekommer i enstaka fall. Det är också angeläget att spilltid nedbringas så långt det är möjligt. Frågan ägnas inom marinen stor uppmärksamhet. Inom vissa begränsade områden inom utbildningen kunna tids- och arbetsstudieexperter rätta till icke idea-

¹ Ej här medtaget.

liska förhållanden. Sådana experter böra dock icke införlivas med förbanden utan vid behov tillkallas för att utföra vissa undersökningar. Dylika undersökningar äga för övrigt i viss utsträckning redan rum inom marinen. Så t ex utför Ekonomisk Företagsledning på uppdrag av chefen för marinen vissa arbetsanalyser ombord på stridsfartygen. Utbildningsorganisationen har under senare år varit föremål för genomgripande rationalisering.

b) Flottans värnpliktsutbildning

Huvuddelen av flottans värnpliktiga fullgöra tjänstgöring i en följd. Inga repetitionsövningar förekomma. Större delen av de värnpliktiga utbildas för tjänst ombord. Återstoden erhåller landkommendering bl a på grund av tillhörighet i besiktningsgrupp.

Tjänsten ombord för all personal bedömes med rätta som mycket påfrestande, särskilt under tillämpningsperioden 2—4. kvartalen. Som en följd av den krävande sjötjänsten har chefen för marinen efter nådigt medgivande låtit införa fria lördagar för sjöstyrkornas personal. Något större slöseri med tid torde man här inte kunna tala om. Det ligger i sakens natur att en vpl, som under relativt långa stunder befinner sig på sin drabbningsplats ombord, när fartyget intagit stridsberedskap, utan att något direkt inträffar, som berör just honom — medan andra ombord i samma stridsenhet, fartyget, äro intensivt sysselsatta — tycker att det är slöseri med tiden. Det vore ju ur hans synpunkt sett angenämare att utnyttja tiden efter eget skön. Motionärerna torde icke ha erhållit sina informationer, i varje fall inte i större utsträckning, från flottan tilldelade vpl, enär motionen huvudsakligen citerar yttranden från de »icke helt unga män, utan människor, vana att anses som nyttiga och omdömesgilla», som återkomma från repetitionsövningar. Enligt vad ovan anförts, äga sådana icke rum vid flottan.

c) Kustartilleriets värnpliktsutbildning

För kustartilleriets vpl förekomma repetitionsövningar. Repetitionsövningarna vid kustartilleriet omfatta för de meniga 30 dagar och för befälet 40 dagar. Befälet inkallas 10 dagar innan de meniga för att bli insatta i ny materiel o dyl för att sedan kunna utbilda sig underställd personal. Själva repetitionsövningen omfattar 30 dagar och är uppdelad på ett rustnings-skede om ca 5 dagar vari även ingår mob.övning, ett utbildningsskede om ca 10 dagar, ett skede om ca 10 dagar i form av stridsövningar (stridsmomentövningar) och krigsövning samt slutligen avrustning.

Varje man inkallas till en särskild befattning. Har någon under första tjänstgöringen uttagits för utbildning i viss tjänst, så fullgör han sådan tjänst även under repetitionsövningen. Det ligger i sakens natur att under utrustningsskedet varje man av krigsförbandet måste deltaga i framtagandet av materiel m m. Detta kan kanske av den enskilde betraktas som handräckningstjänst. Men eftersom annan personal icke finnes att tillgå, är det ofrånkomligt att samtliga i förbandet deltaga häri. Likaså är det ofrånkomligt att viss köbildning uppstår, när den personliga utrustningen skall utprovas och kvitteras. Ur militär beredskapssynpunkt är det nödvändigt med en snabb utrustning; därför göres allt för att undvika dröjsmål av detta slag.

Påståendet att de vpl »inte fått lära sig någonting alls» torde få betraktas som en överdrift. Det får kanske tydas som så, att de vpl inte fått lära sig något direkt nytt, utan att de endast fått öva upp och fördjupa sina tidigare erhållna kunskaper och färdigheter. Det är givet att endast det antal vpl omskolas som erfordras för att beljäna nytillkommen vapenmateriel.

d) Misshushållning med förbrukningsmateriel m m

I punkt 2 diskutera motionärerna frågan om misshushållning med förbrukningsmateriel, drivmedel, övningsammunition etc. De medgiva att det är ett besvärligt avvägningsproblem, eftersom förbrukningen hänger samman med utbildningens effektiva bedrivande. Chefen för marinen ifrågasätter starkt — i motsats till motionärerna — de värnpliktigas kompetens att bedöma detta frågekomplex och att avgöra huruvida slöseri föreligger eller icke. En ansvarig chef torde med sin större erfarenhet vara fullt skickad att bedöma och besluta i dessa avvägningsfrågor.

Ifråga om förslaget att en värnpliktig »i full trygghet» skulle kunna göra påpekanden i dessa frågor till »någon institution som icke sysslar med ansvarsfrågor utan uteslutande med praktisk sparsamhet i militärförvaltningen» vill chefen för marinen hänvisa till att utbildningsfrågor må tagas upp till behandling i förbandsnämnderna, i vilka även de värnpliktiga skola vara representerade. Enligt erfarenheterna vid marinen har det emellertid hört till sällsyntheterna att utbildningsfrågor väckts i dessa nämnder och i synnerhet från de värnpliktigas representanter.

4. Beträffande övriga punkter i motionen (nr 3—6) vill chefen för marinen hänvisa till vad marinförvaltningen anfört härutinnan.

Med hänsyn till vad ovan anförts anser chefen för marinen det icke erforderligt med en parlamentarisk utredning angående lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning. Icke heller torde en förstärkning av den civila kontrollen över denna förvaltning medföra fördelar som stå i rimlig proportion till de kostnader en dylik förstärkning skulle komma att medföra.

Motionen föreslås icke föranleda någon åtgärd.

Stockholm som ovan

På uppdrag av chefen för marinen

STIG BERGELIN

C 2 MS

T. Norinder

Chefen för försvarsstaben

Synpunkterna i det följande anknyter till dispositionen i motionerna.

Kravet på rationell användning av försvarsanslagen och iakttagande av all möjlig ändamålsenlig sparsamhet är starkt motiverat. Det är emellertid i princip oavhängigt av försvarskostnadernas storlek och aktualiseras icke om de höjas. Motsvarande krav kan med samma skärpa ställas på alla områden av statsförvaltningen.

Att — såsom motionerna synes åsyfta — skapa betryggande garantier mot varje form av misshushållning eller slöseri inom varje gren av statsförvaltningen torde, hur tilltalande tanken vid ett ytligt påseende än må förefalla, i praktiken vara ogörligt. Det skulle nämligen utan tvekan medföra en revisions- och kontrollapparat av sådan omfattning att de därmed förenade kostnaderna väsentligt skulle överstiga vad som stode att vinna. En avvägning mellan å ena sidan kostnaderna för kontroll- och revisionsverksamhet och å andra sidan de besparingar som kan vinnas genom sådan verksamhet måste därför göras. Det torde kunna förutsättas, att denna synpunkt beaktats vid inrättandet av de organ utanför försvaret som har att genomföra

denna verksamhet med avseende på statsförvaltningen i dess helhet. Om dessa organ icke kan utöva tillräcklig kontroll ifråga om den militära förvaltningen så torde detta vara fallet även på andra förvaltningsområden.

Vad krigsmaktens egna kontrollorgan beträffar saknar motionärerna enligt egen uppgift intern kännedom.

Den modernisering av försvarsförvaltningarna som — på grund av bl a civila utredningar vilka underställts riksdagens prövning — ägt rum under de senaste femton åren och som fortfarande pågår synes icke ha beaktats av motionärerna. Vad flygförvaltningen beträffar har den bl a resulterat i att endast ca 3 % av personalen är militär. Vad särskilt inköpsavdelningen beträffar är all personal civil. Inslaget av civil personal är således markant och principen är att placera militär personal endast i sådana befattningar, där kravet på militär utbildning och erfarenhet är oundgängligt.

I samband med ett resonemang om förekomna anslagsöverskridanden återger motionärerna — med all reservation — en uppfattning att »den militära ledningen» medvetet skulle eftersträva anslagsöverskridanden i syfte att få anslagen höjda. Från flygvapnets sida måste en sådan uppfattning med skärpa tillbakavisas. I detta sammanhang må erinras om att behovet av tilläggsanslag för anskaffning av flygmateriel under budgetåret 1957/58 uppstått som en följd bl a av då gällande principer för anskaffning av flygmateriel och utnyttjande av de beställningsbemyndiganden som lämnats av riksdagen. Vad som förevarit understryker vikten av klara, entydiga regler från statsmakternas sida för utnyttjande av anslag och beställningsbemyndiganden. Av särskild betydelsen är att förvaltningsmyndigheterna icke försättas i tvångslägen genom att compensation icke lämnas vid inräffade pris- och lönestegringar. Om sådana tvångslägen uppstår, rubbas grunderna för en rationell användning av anslagen, och verkan blir den rakt motsatta mot vad motionärerna eftersträvar.

Enligt motionärerna fortlever, trots den kontroll som de militära myndigheterna själva utövar, talet om en militär misshushållning. Förhållandet anses ägnat att oroa en bred opinion.

Om så skulle vara fallet — vilket icke är bestyrkt — kan försvarsviljan ogynnsamt påverkas. Man kan emellertid inte bortse från att rykten och påståenden om slöseri inom försvaret härrör från kretsar som syftar till att undergräva försvarsviljan. Den primära motåtgäden synes då vara att lämna saklig upplysning om vad som åtgöres och har åtgjorts på det aktuella området.

I den mån en mera utbredd uppfattning om misshushållning verkligen skulle finnas, är det sannolikt att den främst förekommer hos eller härstammar från personer som tjänstgjort vid försvaret under andra världskriget. Otivelaktigt förekom då fall av slöseri o d, men de torde i regel ha orsakats av bristande tillgång på i förvaltningsavseende tillräckligt utbildad personal eller hade sin grund i bristande planläggning i fredstid, beroende i sin tur på personal- och/eller medelsbrist. Det måste också ihågkommas, att upprustningen skedde under hård press. I åtskilliga fall krävdes snabba beslut och åtgärder för att möta en befarad situation, som sedan ej kom att föreligga. För en icke initierad kunde de vidtagna åtgärderna då lätt uppfattas som slöseri.

Med anledning av de synpunkter som motionärerna anfört i fråga om risken för att staten uppskörtas på grund av brist på konkurrens må först framhållas att konkurrens föreligger i fråga om ett flertal materiellag. Inköpen handhas vidare, som tidigare nämnts, av ekonomiskt och kommersiellt erfaren civil personal. I fråga om flygvapnets huvudleverantörer föreligger dels avtal som ingående reglerar prissättning m m, varjämte flygförvalt-

ningen genom egna revisorer har inblick i företagens ekonomi. Vad motionärerna i detta sammanhang anför om den militära kårandan som skulle frammana motstånd mot civilt inflytande är icke relevant; det tillhör en förgången tid och motsäges av det sätt på vilket anskaffningsverksamheten i verkligheten är ordnad. Överhuvud taget är det påstådda motsatsförhållandet civilt—militärt överdrivet.

I fråga om de exempel på områden, där slöseri enligt motionärerna kan ifrågakomma, må framhållas.

1. Slöseri med tid vid utbildning av värnpliktig och annan personal.

Föreliggande, till statsmakterna anmälda men icke täckta, brister på befäl och instruktörer kan i vissa fall medföra att tiden icke kan utnyttjas rationellt. Vakanser finns bl a på grund av icke konkurrenskraftiga löner och andra förmåner samt oberättigad kritik mot den militära personalen. Vid flygvapnet är verksamheten på marken till vissa delar intermittent på grund av flygtjänstens karaktär. Det ständigt ökade kravet på hög beredskap kräver bl a personal i beredskap, som icke alltid kan ges jämn sysselsättning. Handräckningstjänst är icke — som motionärerna synes anse — något självändamål. Värnpliktiga i handräckningstjänst har i viss utsträckning ersatts med civil personal. I motsats till vad motionärerna synes föreställa sig, bedrivs tids- och arbetsstudier för att rationalisera verksamheten, bl a genom försorg av flygförvaltningen och statens organisationsnämnd.

2. Misshushållning med förbrukningsmateriel, motorbränsle, övningsammunition.

Regler för användningen av flygtid, ammunition o d finnes fastställda. De övervakas centralt, regionalt och lokalt. Användningen av förbrukningsmateriel övervakas noga. Enstaka fall av missbruk kan förekomma, beroende på brist på lokalt övervakande personal eller på individernas ofullkomlighet. Missbruk beroende på den sistnämnda faktorn kan man aldrig helt komma ifrån. I viss utsträckning kan förbättring åstadkommas genom att höja personalens kvalitet genom bättre löneförmåner. Detta har avseende även på andra områden inom försvaret än det här aktuella. Det bör beaktas att förslag till förbättringar från personalens sida betraktas positivt och icke som angivelse. Sådana förslag avges också i relativt stor utsträckning. I detta sammanhang bör erinras om förbandsnämndernas verksamhet.

3. Oekonomiskt förfarande vid beställningar och inköp av sk tygmtrl.

Denna fråga ägnas den största uppmärksamhet. Utöver vad som anförts i det föregående må erinras om införandet av huvudförvaltningsprincipen, organen för samordning mellan förvaltningarna och tillkomsten av försvarets förvaltningsdirektion.

4. »Slöseri» genom ur militär synpunkt meningslösa anordningar, anläggningar eller anskaffningar.

Denna fråga berör långsiktsplaneringen överhuvudtaget. Vissa synpunkter anläggas avslutningsvis. I detta sammanhang må endast framhållas att motionärerna synes bortse från den automatiska granskning som blir följden av de delade uppfattningar som i olika frågor råda både inom och mellan försvarsgrenarna m m. De flesta anläggningar och anskaffningar etc granskas i ett flertal instanser och i viktigare fall i Kungl. Maj:ts kansli. Den militära verksamheten är numera så komplicerad och specialistkrävande, att en arbetsduglig fristående militär expertgrupp som motionärerna föreslår skulle innebära en stor kostnadskrävande organisation, alldeles bortsett från de praktiska svårigheterna att uppsätta den under rådande brist på kvalificerad personal.

5. Slöseri genom organisatoriska anordningar.

Flygvapnet söker ständigt anpassa organisationen med hänsyn bl a till den tekniska utvecklingen. En faktor, som man på vissa håll ibland bortser från, är att fredsorganisationen måste byggas upp med hänsyn till krigsorganisationens och beredskapens krav. Vad flygvapnet beträffar måste även i fred viss verksamhet — t e luftbevakning — bedrivas under förhållanden som nära ansluta till förhållandena i krig.

I detta sammanhang bör också erinras om organisationsnämndens verksamhet.

6. Ekonomisk misshushållning genom krigsmaktens utrustande med vapen etc av teknisk fulländning, men med mindre fältmässig hållbarhet.

Flygvapnets materiel prövas under så verklighetstrogna förhållanden som det är möjligt att åstadkomma i fred. I många fall ställes de tekniska kraven på materielen av prestanda hos den materiel, som en tänkbar angipare kan bedömas förfoga över. Kompromissen mellan olika motstridiga krav är t e beträffande flygplan så komplicerad att det för en lekman måste vara utomordentligt svårt att överblicka denna fråga.

Motionärerna frågasätter att intendenturkårens rekrytering, funktioner och ställning övervägs i samband med ifrågasatt omläggning av den ekonomiska förvaltningen vid de militära förbanden, vars praktisk-ekonomiska angelägenheter helt skulle underordnas civila direktörer. Officerskåren kunde härefter odelat ägna sina krafter åt de utpräglat militära uppgifterna.

Vad först intendenturofficerare beträffar, rekryteras de vid flygvapnet regelmässigt inte från officerskåren utan aspirantvägen. Deras utbildning är helt inriktad på deras kommande arbetsuppgifter och innefattar bl a handelsteknik och företagsekonomi. För att kunna lösa förvaltningsuppgifterna krävs emellertid också militär utbildning. Intendenterna och även övriga förvaltningsgrenschefen måste sålunda bl a vara väl insatta i hur den organisation som de betjänar är avsedd att verka både i fred och krig. I krig fyller de vidare viktiga befattningar och i fred utför de ett omfattande och komplicerat mobiliserings- och krigsförberedelsearbete.

Det av motionärerna skisserade förslaget att avse militär personal endast för renodlade militära uppgifter är verklighetsfrämmande. En sådan renodling bör principiellt icke eftersträvas. Även den militära personalen måste i sin verksamhet alltid fästa den största vikt vid de ekonomiska faktorerna. Den bibringas också särskild utbildning för detta. För t e officerarna har utbildningen i förvaltningslära och försvarsekonomi nyligen utökats.

Överhuvudtaget synes motionärerna icke tillräckligt ha beaktat, att verksamheten inom försvaret inte minst på grund av den tekniska utvecklingen numera är så komplicerad att den kräver tillgång till expertis på en mångfald olika områden. Detta innebär emellertid också att behovet av samordning ökat, både i den centrala och lokala ledningen. Samordningen mellan olika verksamhetsgrenar tillhör de militära chefernas viktigaste arbetsuppgifter. För att en förbandschef friktionsfritt skall kunna genomföra samordningen är han både kommando- och förvaltningsmyndighet. I sin sistnämnda egenskap har han biträde av förvaltningsgrenschefer (intendent, läkare, ingenjör, kassachef m fl) som därvid har att iaktta för förvaltningstjänsten gällande bestämmelser m m. Förbandschefens handlingsfrihet är emellertid inskränkt genom bestämmelser av olika slag, och risken för missbruk av förvaltningsbefogenheten är starkt begränsad genom förvaltningsgrenschefens skyldighet till reservation mot beslut som han anser oriktigt.

Motionärerna anser, att även generaler skulle kunna befrias från angelägenheter av ekonomisk natur. I det föregående har understrukits behovet

av samordning mellan olika verksamhetsgrenar. Både vad beträffar dagsaktuella frågor och planering på längre sikt är utgångspunkten vid planeringen att flygvapnet har att röra sig inom givna ekonomiska ramar. Avvägningen inom dessa ramar ankommer i första hand på försvarsgrenscheferna med bistånd bl a av särskild planeringspersonal (militär, civilmilitär och civil) från flygstab och flygförvaltning. Avvägningen mellan olika utgiftsändamål syftar till att vinna största möjliga effekt ur krigsorganisationen och att samtidigt tillgodose beredskapskraven i fred. Som grund för avvägningen ligger bl a strategiska, tekniska och stridsekonomiska studier, operations- och vapensystemanalyser m m. Den ekonomiska faktorn spelar härvid en mycket stor roll. Att avkoppla de högsta militära cheferna från angelägenheter av ekonomisk art är därför en orimlig tanke. Det civila inflytande som motionärerna efterlyser är i detta sammanhang väl tillgodosett.

Av det föregående har framgått att den av motionärerna efterlysta »civila överledningen för många av försvarets gemensamma ekonomiska angelägenheter» i realiteten redan existerar. I flygledningen är huvuddelen av personalen civil. Förvaltningsmyndigheterna måste vidare efter långvarigt utredningsarbete och omorganisation få arbetsro. Den av motionärerna föreslagna utredningen av krigsmaktens förvaltning är icke erforderlig och avstyrkes därför.

De av motionärerna skisserade förslagen synes icke vara ägnade att effektivisera förvaltningen. Det finns emellertid andra möjligheter att åstadkomma ett mera rationellt utnyttjande av försvarsanslagen. I första hand bör därvid erforderliga personalförstärkningar genomföras vid de, delvis nyinrättade, organ inom flygvapnet, flygstab och flygförvaltning som har att verkställa långsiktsplanering, avvägning mellan olika utgiftsändamål och medelsdispositioner.

På uppdrag av chefen för flygvapnet

N. HANSSON

Chef för flygstabens organisationsavdelning

Bilaga B

Till riksdagens statsutskott

Genom nådig remiss (försvarsdepartementet) den 30 juli 1958 har försvarets civilförvaltning anbefallts att före den 1 oktober 1958 till riksdagens statsutskott inkomma med yttrande över de vid innevarande års riksdag väckta likalydande motionerna nr B 72 i första kammaren och nr B 93 i andra kammaren.

Till åttlydnad härav får civilförvaltningen anföra följande.

Till stöd för det i motionerna framställda yrkandet om en utredning angående de lämpliga formerna för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning och en förstärkning av den civila kontrollen över denna förvaltning ha motionärerna pekat på olika områden inom den militära verksamheten, där enligt motionärernas mening slöseri kan förekomma och där man kan tänka sig nya organisatoriska anordningar för en förstärkt ekonomisk kontroll eller andra civila insatser för sparsam och rationell användning av anslagsmedlen. Civilförvaltningen som saknar förutsättningar för att närmare beröra de avsnitt i motionerna, som behandla ifrågasatt slöseri med utbildningstid, misshushållning med förbrukningsmateriel, motorbränsle, övningsammunition m. m. samt ekonomisk misshushållning genom krigsmaktens utrustande med vapen, apparatur etc. av teknisk fulländning men med mindre fältmässig hållbarhet, vill — utan att därmed hava sagt att icke en översyn av det slag motionärerna åsyftar skulle vara av värde — framhålla, att de möjligheter till kontroll och insyn i den militära verksamheten, som i dagens läge föreligga, skänka en icke obetydlig garanti mot misshushållning med anslagna medel och för ett befrämjande av i möjligaste mån rationell ordning inom denna verksamhet.

Såsom framgår av motionerna finnas utanför försvaret ett flertal statliga organ, i vilkas uppgifter bl. a. ingår att granska även den militära förvaltningsverksamheten. Enligt civilförvaltningens erfarenhet utföra dessa organ liksom även riksräkenskapsverket, som verkställer kameral kontroll främst över försvarets centrala förvaltningsmyndigheter, ett gagnarikt arbete i hithörande avseenden.

Även de organ, som finnas inrättade inom försvaret, äro av betydelse i nu berört hänseende. Sålunda utövar civilförvaltningen, allt i den omfattning den för ämbetsverket gällande instruktionen angiver, en allmän kontroll över medelsförvaltningen vid försvaret, främst genom kameral revision, som huvudsakligast är inriktad på de regionala och lokala försvarsmyndigheterna, och intager därvid liksom i flertalet andra hänseenden en i förhållande till de militära myndigheterna fullt självständig ställning. Jämväl den av ämbetsverket utövade titelgranskningen, varigenom uppsikt hålles över att anvisade medel användas för avsedda ändamål, verkar i den riktning motionärerna åsyfta. Den kamerala revisionen kompletteras med teknisk granskning, som verkställas inom de centrala försvarsgrens-förvaltningarnas förrådskontrollkontor (motsvarande). Däremot sker från civilförvaltningens sida icke någon kontroll av de anslagsmedel, som ställas till försvarsgrens-förvaltningarnas förfogande för materielanskaffning m. m. Sådan kontroll faller inom riksräkenskapsverkets ämbetsområde.

Vad angår de av motionärerna berörda, vid de tre största försvarsförvaltningsmyndigheterna inrättade särskilda inköpsorganen, vilka stå under led-

ning av kvalificerade inköpsdirektörer med tillgång till kvalificerade medhjälpare, finnes grundad anledning räkna med att dessa organ, så snart deras verksamhet hunnit finna fasta former, komma att tillgodose de ekonomiska synpunkterna ifråga om inköpsverksamheten i, såvitt man nu kan se, tillfredsställande omfattning. Såsom motionärerna antytt torde sålunda ökade garantier ha skapats för att den ekonomiskt mest betydelsefulla militära förvaltningsverksamheten, materielanskaffningen, vilken så gott som helt är centraliserad till dessa myndigheter, kommer att fullgöras på ett betryggande sätt.

I anledning av vad motionärerna anfört angående anslagsöverskridanden må erinras, att Kungl. Maj:t (försvarsdepartementet) genom beslut den 15 augusti 1958 (regleringsbrev II) anbefallt vederbörande myndigheter att planera sin verksamhet med beaktande av att förstärkning av begränsade anslag och anslagsposter på grund av löne- och prisstegringar icke kan påräknas under budgetåret 1958/59. Vidare har från finansdepartementet i direktiv för budgetarbetet för budgetåret 1959/60 uttalats, att myndigheterna äro skyldiga att planera verksamheten så, att den håller sig inom den för varje budgetår fastställda medelsramen, varför anslag på tilläggsstat och överskridanden kunna påräknas endast i fall där oförutsedda omständigheter inträffat. I detta sammanhang kan erinras, att de tre stora materieförvaltande verken inom försvaret numera förfoga över organ för den ekonomiska planeringen — centralplaneringar — varjämte personal för ekonomisk planering ingår i de för särskilda fackområden inrättade s. k. sakbyråerna och andra jämförbara enheter. Till planeringsorganens viktigaste uppgifter hör att övervaka, att anslagsöverskridanden ej äga rum, och att biträda cheferna ifråga om användningen av anslagna medel. Effektiva system, delvis med användande av hålkort, för anslagsövervakningen äro under införande eller utarbetande vid de flesta av försvarets centrala förvaltningsmyndigheter. I den mån sådana system införas torde anslagsöverskridanden bortfalla eller i varje fall bli sällsynta och obetydliga.

Motionärerna framhålla, att förefintligheten av en »militär kåranda» stundom kan medföra, att det ekonomiska förnuftet får svårt att andas fritt. Genom att utvecklingen gått mot ett ökat civilt inflytande på förvaltningsverksamheten och vidgat utnyttjande av civil personal inom försvaret torde den »militära kårandan» numera, i den mån den alltjämt skulle förefinnas, sakna avgörande betydelse ur ekonomisk synpunkt. I de fall, då civilförvaltningen har att yttra sig över yrkanden om medel för den militära verksamheten eller att behandla frågor om anordningar eller föreskrifter, som kunna medföra kostnader för staten, söker ämbetsverket städse — utan att bortse från den militära effektivitetens eller från rättvisans krav — anlägga sådana synpunkter som äga tillämpning inom statsförvaltningen i dess helhet. Just genom sin instruktionsenligt självständiga ställning anser civilförvaltningen sig fullt obunden av »militärt disciplintänkande». Det synes angeläget, att ämbetsverket får behålla denna självständiga ställning.

I fråga om förfarandet vid beställningar och inköp m. m. av tygmateriel, vapen m. m. torde de tidigare berörda inköpsavdelningarna och centralplaneringarna komma att medverka till en ordning, som väl tillgodoser motionärernas synpunkter. Ett effektivt sätt att minska kostnaderna för materiel är även den typstandardisering och annan standardisering, som bedrivs vid de materieförvaltande centrala förvaltningsmyndigheterna.

Den av motionärerna framförda tanken att tillskapa en »militär expertgrupp» för att biträda med bedömanden i militärekonomiska och andra

militära frågor lärer icke vara genomförbar, främst av den anledningen att det torde vara ogörligt att erhålla en för dylik grupp önskvärd och lämplig sammansättning. Ej heller finnes någon anledning antaga, att man genom en sådan grupp skulle få sakligt mera riktiga bedömanden än genom direkt förfrågan hos vederbörande ansvariga myndigheter eller chefer.

Motionärerna ha talat om »slöseri» genom organisatoriska anordningar, såsom parallellorgan inom staberna m. m. I den mån civilförvaltningen har tillfälle att yttra sig i organisatoriska frågor och i frågor om personaluppsättning för olika ändamål — såsom fallet exempelvis är i de årliga medelsäskanden, som civilförvaltningen har att avgiva i fråga om försvarsgrenarnas avlöningsanslag — söker ämbetsverket städse pröva behovet av från militärt håll framförda önskemål om personalförstärkning inte minst ur denna synpunkt, vilken för övrigt alltid beaktas, då fråga är om organisationsändringar och personalförstärkningar.

I motionerna framhålles vidare, att en eftersläpning i fråga om moderna arbetsmetoder skulle känneteckna krigsmakten och att det syntes naturligt, att en översyn skedde även av de grenar inom försvaret, som rör den civilt betonade ekonomiska administrationen.

Till följd av den rörlighet som kännetecknar den militärtekniska och militärpolitiska utvecklingen har försvaret sedan en följd av år tid efter annan varit föremål för översyn i organisatoriskt avseende för att allt efter aktuella och förutsedda behov erhålla den lämpligaste organisationsformen. Vidare må hänvisas till de undersökningar som statens organisationsnämnd gjort och alltjämt gör inom försvaret ävensom de fortgående undersökningar rörande de militära försvarsförvaltningarnas organisation som bedrivs genom 1956 års försvarsförvaltningssakkunniga. Såväl nämnden som sagda sakkunniga ha redovisat flera förslag till rationaliseringar, som redan genomförts eller äro under genomförande. I detta sammanhang bör även nämnas det omfattande rationaliseringsarbete som för närvarande pågår inom de större centrala förvaltningarna för att förenkla arbetet, införa kostnadsbesparande maskiner m. m. De tre tygförvaltande verken ha för detta ändamål särskilda organisationskontor, och i vissa fall ha speciella arbetsgrupper bildats för ändamålet.

I detta sammanhang torde även få erinras om den inom finansdepartementet med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 18 april 1958 tillkallade utredningen angående möjligheterna att göra besparingar inom statsverksamheten m. m. (se Post och Inrikes tidningar den 21 maj 1958), som torde komma att beröra förhållandena även inom försvaret.

Den erfarenhet civilförvaltningen har av intendenturpersonalens — intendenter och förvaltare — handhavande av den militära förvaltningen ger enligt ämbetsverkets mening på intet sätt stöd för den skepsis gentemot intendenturkåren, för vilken motionärerna givit uttryck.

Ej heller kan civilförvaltningen ansluta sig till tanken att ställa förvaltningen vid regementena (motsvarande) under civila direktörer. Erinras må, att de nuvarande förvaltningsgrensheferna, särskilt tygofficeren och intendenten, ha viktiga militära befattningar i krigsorganisationen och därför ej kunna avskaffas, även om fredsarbetet helt eller delvis skulle övertagas av annan personal. Ett införande av särskilda direktörstjänster skulle därför komma att innebära en icke obetydlig dubbelorganisation och i viss mån en återgång till ett tidigare, för länge sedan avvecklat system. Härtill kommer, att för tygofficeren och intendenten erfordras militär utbildning och erfarenhet, icke minst om besparingsmöjligheter i olika hänseenden skola kunna tillvaratagas inom deras förvaltningsområden. Den av motionärerna gjorda jämförelsen med ledningen av sjukhusen torde alltså icke vara håll-

bar. De begränsade anslag de militära myndigheterna förfoga över göra det för övrigt nödvändigt för dem att vid planläggandet av sin verksamhet tillse, att denna utformas och bedrivs på sådant sätt att några anslagsöverskridanden icke uppkomma. Man kan därför icke — annat än möjligen i fråga om detaljer — göra skillnad mellan, å ena sidan, ansvaret för utbildningens organisation och bedrivande och, å andra sidan, ansvaret för den härmed förknippade ekonomien.

Vad slutligen angår anordningen med företagsnämnder må framhållas, att dylika nämnder sedan åtskilliga år finnas inrättade vid varje arbetsplats inom försvaret, där antalet arbetare normalt uppgår till minst 25. I dessa nämnder ingå representanter för truppförband (motsvarande) och för vid förbandet anställd kollektivavtalsavlönad personal. Då det gäller de värnpliktigas möjlighet att framföra synpunkter på utbildningen, i trivselfrågor m. m., finnas enligt generalorder den 8 september 1950 (nr 3163) vid förbanden inrättade förbandsnämnder, i vilka ingå bl. a. två officerare, två underofficerare, tre representanter för fast anställda underbefäl och meniga, två representanter för den civila personalen samt från varje kompani (motsvarande), vid vilket värnpliktiga jämlikt 27 § 1 mom. värnpliktslagen fullgöra annan tjänstgöring än repetitionsövning, kompaniassistenten (motsvarande) och ytterligare en värnpliktig. Den av motionärerna efterlysta anordningen med premiesystem för förslag till förbättringar i skilda hänseenden är redan införd i fråga om de berörda företagsnämnderna och kan måhända förtjäna övervägande jämväl beträffande förslag som väckas inom förbandsnämnderna.

Såsom ovan framhållits har på försvarets område åtskilligt åstadkommit för att möjliggöra en ekonomisk kontroll av försvarsanslagens användning samt för att skapa rationella former för den militära förvaltningsverksamheten. Det oaktat synes det, såsom också inledningsvis uttalats, kunna vara av värde med en utredning i det syfte motionärerna eftersträva. I varje fall bör den kunna tjäna syftet att skingra det tvivel som onekligen på sina håll råder i fråga om det riktiga och praktiska handhavandet av de försvaret tilldelade anslagsmedlen. Civilförvaltningen har därför icke något att erinra mot att utredningen kommer till stånd.

I ärendets handläggning hava deltagit undertecknade Lundberg och Engdahl, den sistnämnde föredragande, samt krigsråden Brunskog, Nilsson, Hallin och Insulander.

Stockholm den 24 september 1958

RAGNAR LUNDBERG

Sven Engdahl

M. Hage

Bilaga C

Riksdagens statsutskott

Med anledning av Kungl. Maj:ts remiss den 30 juli 1958 får försvarets sjukvårdsstyrelse härmed avge yttrande i anledning av de vid årets riksdag väckta motionerna I: B 72 och II: B 93 angående utredning om lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning och en förstärkning av den civila kontrollen över denna förvaltning.

Motionärerna betona vikten av att det tillses att de belopp, som av statsmakterna ställas till försvarets förfogande, ur ekonomiska synpunkter komma till rationellast möjliga användning samt att all möjlig sparsamhet iakttages. I anslutning till detta vill sjukvårdsstyrelsen framhålla att för vissa av de verksamhetsgrenar för vilka anslagen till försvaret beviljas skulle krävas större medelstillsdelning än den nuvarande för att ernå ett fullgott resultat av vederbörlig verksamhet. Med ett för knappt tilltaget anslag kan man med andra ord i vissa fall tvingas stanna vid resultat som icke nöjaktigt svara mot det anslagna beloppets storlek, medan tillfredsställande effekt skulle kunnat vinnas även med en relativt blygsam förstärkning av anslaget.

Sjukvårdsstyrelsen övergår härefter till att granska de av motionärerna konkretiserade problemställningarna, varvid ämbetsverket begränsar sig till att beröra hithörande förhållanden inom sitt eget verksamhetsområde. Av den redogörelse som i det följande lämnas anser sjukvårdsstyrelsen framgå att de krav på kontroll, effektivitet och sparsamhet, som motionärerna funnit böra uppställas, i väsentliga delar kunna anses tillgodosedda såvitt gäller sjukvårdsstyrelsens verksamhetsområde. Till belysande härav får sjukvårdsstyrelsen anföra följande.

1. Anslagsöverskridanden

Motionärerna ha påtalat att anslagsöverskridanden förekomma rätt ofta och till stora belopp. För sin del får sjukvårdsstyrelsen emellertid framhålla att såvitt avser reservationsanslag anslagsöverskridanden icke förekommit inom styrelsens förvaltningsområde. Vad angår de till sjukvårdsstyrelsens förfogande stående förslagsanslagen till sjukvård för de olika försvarsgrenarna, så låta de sig av naturliga skäl svårligen exakt beräknas, varför anslagsöverskridanden här kunna bli oundvikliga, exempelvis på grund av ökad sjuklighet, epidemier, större militära övningar.

2. Upphandling av sjukvårdsmateriel inklusive läkemedel

Vid upphandling av sjukvårdsmateriel inklusive läkemedel har sjukvårdsstyrelsen ett kontinuerligt samarbete med civila myndigheter såsom medicinalstyrelsen, sjukvårdsberedskapsnämnden, centrala sjukvårdsberedningen och riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap. Detta samarbete syftar till ömsesidig information och bistånd samt underlättande av för statsverket förmånliga inköp. Goda resultat ha härvid i stor utsträckning kunnat ernås. Huvuddelen av den vid förbanden använda sjukvårdsmaterielen anskaffas genom central upphandling av sjukvårdsstyrelsen och militärapoteket eller genom utnyttjande av med leverantörer träffade överenskommelser (s. k. ramavtal).

Utöver nyssnämnda samarbete uppehålls en kontinuerlig kontakt med statens sakrevision och statens organisationsnämnd. Sjukvårdsstyrelsen har den uppfattningen, att detta samarbete även har förebyggande verkan bl. a. genom den rådgivning nämnda båda organ meddela. Härutöver må framhållas det värdefulla stöd som erhålles genom försvarets förvaltningsdirektion och under denna verksamma samarbetsdelegationer, vilka framför allt eftersträva att åstadkomma samordning, effektivisering och rationalisering av den ekonomiska förvaltningen och krigsmaterielanskaffningen.

3. Hushållningen med förbrukningsmateriel

Inom sjukvårdsstyrelsens förvaltningsområde utgöres förbrukningsmaterielen främst av förbandsmateriel och läkemedel. Förbrukningen härav kontrolleras fortlöpande av vederbörande truppförbandsläkare samt centralt av sjukvårdsstyrelsen och militärapoteket. I den centralt bedrivna kontrollen ingår även granskning genom medicinsk och farmaceutisk sakkunskap. Det är styrelsens uppfattning, att förbrukningen av ifrågavarande artiklar motsvarar vad som erfordras för vidmakthållande av en god sjukvård.

4. Utrustning med tekniskt perfektionerad materiel

Vid fastställandet av sjukvårdsutrustningen eftersträvar sjukvårdsstyrelsen att följa den medicinska utvecklingen och därigenom ge försvarets sjukvårdsenheter möjlighet att bedriva effektiv sjukvård. Genom prövning under fälttjänstövningar inom landet och studium av utländska erfarenheter anpassas utrustningen efter krigets krav. En vägledande princip är härvid att sjukvårdsmaterielen skall kunna användas under svåra förhållanden och exempelvis utan tillgång till byggnader etc. Fastställandet av utrustningen sker i intimt samarbete med civila vetenskapliga råd samt civila experter verksamma inom sjukvården.

5. Organisatoriska anordningar i rationaliserings- och besparingssyfte

Den öppna förbandssjukvården är fortlöpande föremål för rationalisering för att nedbringa vänte- och behandlingstider. Den slutna vården på garnisonsorter där två eller flera förband äro förlagda centraliseras efter hand för att få till stånd ett effektivt utnyttjande av vårdplatser och sjukvårdspersonal samt för att friställa sjukhusutrymmen för andra ändamål. Härvid samarbetar sjukvårdsstyrelsen bl. a. med fortifikationsförvaltningen och av denna anvisade civila tekniska experter.

I fråga om försvarssjukvårdens centrala ledning, som enligt gällande ordning är fördelad på försvarets sjukvårdsstyrelse och försvarsgrenarnas sjukvårdsorgan, må erinras att en omorganisation därav sedan länge varit föremål för överväganden. Meningarna om den lämpligaste organisationsformen ha härvid varit mycket delade. Vissa samarbetsformer som under senare år utbildats mellan försvarsgrenscheferna och sjukvårdsstyrelsen ha visat sig ändamålsenliga. De sakna emellertid underlag i gällande instruktioner. Erinras må härvid, att riksdagens år 1957 församlade revisorer uttalade sig för en långtgående samordning av försvarssjukvårdens olika grenar samt att 1958 års riksdag (SU nr B 34; Rskr nr B 56) biträtt revisorernas förslag, att en förnyad översyn av den militära sjukvårdens organisationsformer måtte verkställas.

Sjukvårdsstyrelsen anser sig slutligen icke kunna underlåta att beröra vad motionärerna på sid. 8 anfört angående sjukvård och sjukhusförvalt-

ning. Jämförelsen med civil sjukhusorganisation har visserligen gjorts närmast i samband med diskussion av den militära intendenturförvaltningen. Då emellertid den av motionärerna lämnade redogörelsen för civil sjukhusförvaltning av idag är missvisande, kan sjukvårdsstyrelsen icke låta den stå oemotsagd. Det faktiska läget för närvarande är — om man bortser från den speciella organisationen i storstäderna exempelvis Stockholm och Göteborg där särskilda sjukhusdirektörer finnas — att endast inom tre landstingsområden sjukhusdirektör finnes tillsatt såsom chefs tjänsteman, nämligen vid lasaretten i Lund, Umeå och Boden, vilka samtliga inta en särställning. Dessutom är en dylik organisation vid lasarettet i Sundsvall för närvarande under utredning. Härjämte må framhållas att den allmänna meningen inom medicinsk sakkunskap torde vara, att det är förenat med stora risker för rationell sjukhusvård att lägga chefskapet i händerna på andra än läkare. Av intresse är härvid att ta del av medicinalstyrelsens den 19 december 1956 avgivna yttrande över sjukhuslagstiftningskommitténs förslag till ny sjukhuslag. Medicinalstyrelsen framhöll där bl. a. att den medicinska vården vore sjukhusets verkliga funktion och att det syntes självklart att ledningen borde ligga i läkares hand. Den medicinska ledningen bleve snarast nödvändigare ju större och mer specialiserat ett sjukhus vore. Medicinalstyrelsen har därmed icke förnekat behovet av ökad ekonomisk sakkunskap till hjälp vid sjukhusens ledning.

Sjukvårdsstyrelsen har med vad nyss anförts velat påvisa att såväl fakta som problem rörande ledningen av sjukhusförvaltning ingalunda äro sådana som motionärerna sökt göra gällande.

Åberopande det anförda får försvarets sjukvårdsstyrelse uttala att, enär sådan utredning som motionärerna föreslagit enligt sjukvårdsstyrelsens mening i allt väsentligt skulle komma att beröra andra delar av försvarsväsendet än sjukvårdsstyrelsens verksamhetsområde, sjukvårdsstyrelsen saknar anledning att för sin del tillstyrka att sådan utredning kommer till stånd.

I detta ärendes handläggning ha förutom undertecknade Hesselblad och Eriksson, den senare föredragande, t. f. byråöverläkaren Järnmark, samtliga byråchefer ävensom regementsofficeren ur generalstabskåren överstelöjtnanten Hamilton deltagit.

G. HESSELBLAD

Tf generalläkare

Karl Eriksson

Clas Malmberg

Till riksdagens statsutskott

Genom remiss den 30 juli 1958 har Kungl. Maj:t anbefallt försvarets förvaltningsdirektion att avgiva yttrande över inom riksdagens första kammare av herr Branting m. fl. (I: B 72) och riksdagens andra kammare av herr Blidfors m. fl. (II: B 93) väckta motioner angående utredning om lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning. Med anledning härav får förvaltningsdirektionen anföra följande:

Motionärerna anför inledningsvis bl. a.:

»När nu, i samband med krigsmaktens omgestaltning och modernisering, så betydande och alltjämt ökande belopp kommer att ställas till försvarets förfogande, måste också enligt vår mening kravet skärpas, att ifrågavarande medel ur ekonomiska synpunkter kommer till rationellast möjliga användning och att all möjlig sparsamhet iakttages. Frågan aktualiseras alltså om betryggande garantier nu föreligger gentemot varje form av misshushållning eller slöseri, vare sig saken gäller de anslagna medlen och materialförvaltningen eller personalens och de värnpliktigas tid.»

Vad sålunda av motionärerna anförts berör spörsmål, som icke allenast ur allmänt ekonomiska aspekter utan även ur det positiva försvarsintressets synpunkt är synnerligen betydelsefulla. Det är därför av största vikt att de i motionerna antydda problemställningarna ges allsidigast möjliga belysning. Av det återgivna citatet framgår att det framförallt är två frågeställningar, som kräver uppmärksamhet, nämligen

A. kravet på skärpning av ekonomiskt bästa användning och sparsamhet med de till förfogande ställda, ökande medlen samt

B. undersökning om nu rådande förhållanden effektivt garanterar hinder gentemot slöseri med medel eller misshushållning med personal och materiel.

Vidkommande den första frågan pekas på åtskilliga företeelser i den ekonomiska förvaltningen inom krigsmakten, som enligt motionärernas uppfattning ter sig mindre tillfredsställande, främst följande:

1. Förekomsten av anslagsöverskridanden i militärbudgeten.
2. Riksdagens försättande i tvångslägen genom att anslagsöverskridanden mer eller mindre medvetet utnyttjas såsom incitament till ökade anslag för krigsmakten.
3. Slöseri med tid vid utbildning av militär personal.
4. Misshushållning med förbrukningsmateriel, motorbränsle och övningsammunition.
5. Oekonomiskt förfarande vid beställning och inköp av tygmateriel.
6. Slöseri genom ur militär synpunkt meningslösa anordningar och anskaffningar m. m.
7. Slöseri i organisationen, uppsplittring mellan försvarsgrenarna, parallellorgan inom staber m. m.
8. Ekonomisk misshushållning genom anskaffning av tekniskt perfektionerad men fältmässigt mindre hållbar materiel samt
9. Eftersläpning inom krigsmakten ifråga om moderna arbetsmetoder.

Till vad i motionerna i dessa frågor anförts vill direktionen, i de delar direktionen har anledning uttala sig, föga följande kommentarer (hänvisningar till textsidor avser motionen i första kammaren 1958: 433).

A

1. Anslagsöverskridanden

Det har vid enstaka tillfällen förekommit att beställningar planerats och utlagts på sådant sätt, att medelsanvisningar utöver dem, som av riksdagen förutsatts vid riksstatsanslagens ursprungliga anvisande, blivit ofrånkomliga. Detta gäller samtliga huvudtitlar, samt speciellt anslag till statlig investeringsverksamhet. Det enda mer markanta exemplet inom krigsmakten är, såvitt direktionen har sig bekant, det under budgetåret 1957/58 uppkomna läget ifråga om flygvapnets materielanskaffning. En flyktig genomgång av några års riksdags- och andra handlingar visar att sådana tendenser till överskridanden merendels betingats av omständigheter, varöver de anslagsförvaltande myndigheterna icke rimligtvis kunnat råda, exempelvis oförutsedda prisstegringar. Direktionen vill icke bestrida, att beställningar o. dyl. stundom utlagts med utgångspunkt från kalkyler, som i vissa avseenden icke hållit, men vill på det bestämdaste bestrida att detta skulle vara något för krigsmakten speciellt kännetecknande. I detta sammanhang torde höra framhållas, att prissättningen för materielleveranser numera är rörlig i förhållande till löne- och prisstegringar. Den tekniska utvecklingen är snabb och föranleder språngvisa kostnadsstegringar, varför det är omöjligt att i detalj förutse hur förskjutningen på i regel flera år mellan tidpunkten för äskandenas ingivande och betalningarnas verkställande kommer att påverka betalningsutfallet. Utöver de nyss antydda svårigheterna må nämnas att IV. huvudtitelns totala anslagssumma i riksstaten under senare år successivt undergått en reell minskning, vilken icke rimligtvis kunnat eller bort förutses av de anslagsförvaltande myndigheterna, då de i syfte att förbilliga anskaffningen med stöd i av riksdagen godkända materielplaner utlagt långa och framåtsyftande beställningar. I dessa hänseenden torde 1958 års försvarsbeslut inrymma möjligheter till förbättringar.

2. Anslagsöverskridanden såsom incitament till ökade medelskrav (s 3)

Direktionen har för sin del icke kännedom om några konkreta exempel inom IV. huvudtiteln på sådana företeelser (s 3) men kan väl föreställa sig att såväl därstädes som på andra håll tankar på att låta anslagsöverskridanden kompensera förment otillräckliga anslag eller utgöra ett incitament till ökade anslag emellanåt kommer till uttryck. Problemställningar av denna art har varit föremål för behandling inom olika förvaltningsområden, t. ex. nyligen i Stockholms kommunalförvaltning. Direktionen delar för sin del helt motionärernas uppfattning, att riksdagen ej får försättas i tvångslägen. Garanti mot missbruk härutinnan hör ligga i att regeringsformen icke tolererar anslagsöverskridanden.

Vad beträffar riksdagens möjligheter att erhålla en effektivare inblick i försvarsutgifterna finner direktionen svårförståeligt, att den årliga prövningen i statsutskottet av i Kungl. Maj:ts propositioner m. fl. handlingar framlagda äskanden och motiveringarna härför i form av redovisade planer m. m., liksom den årliga granskningen hos riksdagens utskott och hos dess revisorer, icke skulle ge riksdagen tillräcklig inblick i frågor berörande krigsmaktens ekonomi. Det torde emellertid icke falla inom direktionens kompetensområde att närmare ingå på denna fråga.

3. *Slöseri med tid vid utbildning av militär personal* (s 5, mom 1)

Förvaltningsdirektionen har icke anledning uttala sig i denna fråga.

4. *Misshushållning med förbrukningsmateriel m. m.* (s 5, mom 2)

Att till militär tjänstgöring inkallade personer skulle dra sig för erforderliga angivelser eller att det icke i nuläget skulle vara möjligt att i full trygghet göra påpekanden till någon institution, som icke sysslar med ansvarsfrågor utan uteslutande med praktisk verksamhet i militärförvaltningen, ter sig för direktionen som ett överraskande uttalande. Vid förbanden finnes förbandsnämnder, i vilka dylika frågor kan diskuteras och där de värnpliktiga själva utgör den långt övervägande majoriteten. Utanför militärförvaltningen finnes sakrevisionen och organisationsnämnden, som utan att regelmässigt befatta sig med ansvarsfrågor mottager förslag till förbättringar och effektivisering inom samtliga förvaltningsområden. De på sid 9 i motionen föreslagna premierna till värnpliktiga, som kan komma med praktiska förslag till förbättringar, synes direktionen vara en tanke, som i mån av medelstillgång förtjänar att övervägas.

5. *Oekonomiskt förfarande vid beställning och inköp av tygmateriel* (s 6, mom 3)

Huruvida industriens vinstmarginaler ifråga om militärleveranserna tål reduceringar eller (s 4) bristen på konkurrens indirekt kan betyda uppskörtning av staten vid krigsmaterielleveranser är en fråga, som direktionen i detta sammanhang svårligen kan uttala sig om. Frågan om vinstmarginalernas storlek inrymmer emellertid problem av strukturellt ekonomisk natur, som torde falla utanför direktionsens kompetensområde. Det bör dock framhållas, att de militära förvaltningarnas inköpsavdelningar bildats och organiserats i syfte att skapa garantier för ett affärsmässigt fullgott handlande från krigsmaktens sida.

6. *Slöseri genom meningslösa anordningar* (s 6, mom 4)

Motionärerna framkastar tanken på att — till bot mot rubricerade missförhållanden — från krigsmakten avskilja en expertgrupp, som skulle stå till det civila samhällets förfogande för extra-bedömanden i militärekonomiska frågor. Eftersom dess arbetsuppgifter synbarligen skulle åsyfta rent militära överväganden och gruppen skulle avskiljas från krigsmakten torde meningen vara, att den bör vara sammansatt av personer anställda inom försvaret. Tillkomsten av en sådan grupp kan knappast göra dess medlemmar mindre bundna än före avskiljandet, men kan väl leda till en förseening av de berörda bedömningsfrågornas handläggning. Utan att a priori ställa sig avvisande till nya former av militär konsultverksamhet, tror direktionen att det i motionen skisserade organet knappast kan lämna ökade garantier för de av motionärerna eftersträfvade resultaten.

Direktionen verkar i dessa hänseenden för kontinuerligt samarbete mellan militär, industriell och annan civil expertis och medverkar aktivt för tillskapandet av nya samarbetsformer.

7. *Slöseri genom brister i organisationen, parallellorgan, uppsplittring mellan vapenslagen m. m.* (s 7, mom 5)

Såsom motionärerna framhållit pågår för närvarande utredning av hit hörande frågor. I avvaktan på resultatet härav vill direktionen inte göra annat uttalande än, att förbättringar i olika avseenden överväges och planeras.

8. *Ekonomisk misshushållning genom krigsmaktens utrustande med tekniskt perfekt men föltmässigt mindre hållbar krigsmateriel* (s 7, mom 6)

Den prov- och försöksverksamhet, som kontinuerligt föregår materielanskaffningen, är intensiv och i konsekvens härmed kostnadskrävande. De härför nerlagda merkostnaderna motverkar den negativa verkan, som motionärerna befarar kunna ligga i kravet på att materielen alltid skall vara så tekniskt perfekt som möjligt. Direktionen finner angeläget att utrustningen inom ramen för tillgängliga resurser hålles tekniskt fulländad och vill icke göra avkall härpå. Direktionen ser för övrigt ingen möjlighet till lösning av frågan, hur eller var den svenska krigsmaterielen skulle kunna utprovas under »en krigsverklighets hårdhanta och primitiva förhållanden».

9. *Eftersläpning ifråga om moderna arbetsmetoder inom krigsmakten* (s 8)

Organisationsundersökningar pågår ständigt. Direktionen verkar för ett fortlöpande arbete i dessa frågor. Genomgripande organisationsundersökningar har nyligen genomförts av 1956 års försvarsförvaltningssakkunniga.

Det är obestriddigt att de militära förvaltningarna tillhör de i fråga om såväl personal som förvaltningsuppgifter största ämbetsverken inom statsförvaltningen. De resurser som står till dessa ämbetsverks förfogande för genomförande av rationaliseringsåtgärder är större än de resurser, som står till olika civila ämbetsverks disposition. Att sådana resurser i stor utsträckning utnyttjas är otvivelaktigt. De erfarenheter förvaltningsdirektionen vunnit ger vid handen, att de militära förvaltningarna i flera avseenden hunnit längre i rationaliseringshänseende än flertalet ämbetsverk inom den civila statsförvaltningen. Detta utesluter givetvis icke att mycket återstår att göra. Ett intensivt studium av möjligheterna att ytterligare rationalisera arbetsförfarandet genom mekanisering av administrativa arbetsprocedurer pågår.

Å andra sidan hämmas möjligheterna att genomföra rationaliseringsåtgärder genom vissa för all offentlig förvaltning speciellt utmärkande förhållanden, exempelvis trögheten inom administrationen och restriktiviteten i fråga om möjligheterna att skapa modernare arbetsförhållanden. Det kan sålunda förekomma, att när man vill inrätta befattningar eller löner avsedda att trygga tillgången på för fortsatt rationalisering lämplig personal och i detta syfte förordar, att kostnaderna skall täckas genom indragning av existerande tjänster, beslut om indragning av sistberörda tjänster fattas utan att de medel, som erfordras för fortsatt rationalisering, beviljas. Detta förhållande har särskilt påpekats i en skrivelse från överbefälhavaren till chefen för försvarsdepartementet den 9 april 1957.

Det är enligt direktionens uppfattning ej erforderligt att här närmare diskutera de allmänt kända förhållanden, som sammanhänger med svårigheterna att inom offentlig förvaltning åstadkomma den rörlighet inom personalkärerna eller den lönesättning för vissa arbeten, som anses önskvärd för åstadkommande av all önskad rationalisering. Direktionen har här endast velat konstatera att problemställningen existerar och att den är väl känd även i andra länder.

I sammanhanget må framhållas, att direktionen tidigare, bl a i yttrande till den ännu icke avslutade rationaliseringsutredningen, påtalat de svårigheter, som uppkommer i förvaltningarnas löpande arbete genom att den kvalificerade förvaltningspersonalen i alltför stor utsträckning får använda arbetstid för att besvara frågor från ständigt pågående utredningar av olika slag rörande de administrativa arbetsformerna. Härigenom berövas förvalt-

ningspersonalen mycket av den arbetsro, som är nödvändig för fullföljande av en intensiv rationaliseringsverksamhet. Direktionen vill också erinra om, att den stränga gränsdragnings mellan å ena sidan löneanslag och å andra sidan övriga anslag, som är regel inom statsbudgeten i vissa fall, speciellt när fråga är om tillverkning, vård och förvaring av materiel, kan försvåra möjligheterna att bedöma kostnaderna för olika kostnadsställen och därmed försvaga det incitament till rationalisering, som kostnadsredovisningen i dylika fall borde innefatta. Direktionen vill i detta avseende hänvisa till vad direktionen anfört i sitt utlåtande 31/1 1957 över förslag till ändrad titelredovisning för försvaret.

B

I vad avser spørsmålet huruvida garantier nu föreligger gentemot varje form av misshushållning eller slöseri ges i motionerna en analys av funktioner och arbetsmetoder ävensom kompetensområden för flera statliga kontrollorgan, bl a sakrevisionen, organisationsnämnden, riksdagens revisorer, statsutskottet samt MO. Sammanfattningsvis anför motionärerna att den av dessa organ bedrivna verksamheten icke följer och uppenbarligen icke kan följa den av dem kontrollerade militära ekonomiska förvaltningen under dess dagliga praxis och utformning — organen anses träda i funktion först då en ekonomisk skada redan inträffat. Man skulle därför icke enligt motionärernas mening med fog kunna påstå att de nämnda organens kontrollverksamhet täcker hela fältet eller skapar full trygghet i fråga om möjligast rationella bruk av anslagsmedlen.

Den sålunda givna framställningen må vara kännetecknande för vissa av de angivna organen. Att sakrevisionen och organisationsnämnden skulle sakna möjligheter att effektivt följa krigsmaktens ekonomiska verksamhet eller att de icke ägnar sig åt löpande, positivt syftande rationaliseringsverksamhet synes felaktigt. Ett studium av de nämnda myndigheternas verksamhet torde utvisa, att det just är den framåtsyftande, förebyggande effekten, som är den viktigaste i deras verksamhet. I organisationsnämnden finnes en särskild militär avdelning, som kontinuerligt utför systematiska organisations- och rationaliseringsundersökningar inom krigsmakten och sakrevisionens granskning av upphandlingsverksamheten är icke främst korrigerande utan rådgivande. I vart fall har man inom krigsmakten erfarenhetsmässigt tolkat de nämnda organens verksamhet på detta sätt. Direktionen vill ävenledes erinra om sin egen verksamhet, som åsyftar samordning, effektivisering och rationalisering av framförallt den ekonomiska förvaltningen och krigsmaterielanskaffningen inom försvaret. Direktionen har visserligen små personella resurser och än så länge endast några års verksamhetstid bakom sig men följer med uppmärksamhet de av motionärerna antydda problemställningarna. Genom föredragning av principfrågor av samordnings- och effektiviseringskaraktär i direktionen skapas kontinuerligt förutsättningar för ett enhetligt, förvaltningsmässigt tänkande på högsta nivå. Om man vill uppnå ökade resultat från den av de ovan angivna organen bedrivna kontroll- och rationaliseringsverksamheten inom krigsmakten, bör något eller några av dessa organ förstärkas. Antalet organ bör icke ökas.

Direktionen vill avslutningsvis understryka, att en allsidig diskussion av nu berörda, för krigsmakten viktiga frågor, är värdefull. Även om direktionen i åtskilliga hänseenden icke kunnat vare sig vitsorda motionärernas framställning av vissa förhållanden eller instämma i deras förslag till lösningar av olika problem, har den funnit vissa lämnade förslag värda be-

aktande och har tolkat innebörden i motionerna såsom uttryck för ett positivt värnande om försvarets bästa.

I handläggningen av detta ärende har deltagit ledamöterna von Sydow, ordförande, Hedqvist, Kring, Jedeur-Palmgren, Rapp, Sahlin och Hagnell ävensom undertecknad Murray, föredragande.

Enligt försvarets förvaltningsdirektions beslut

CARL MURRAY

Tore Palm

Till riksdagens statsutskott

Sedan fortifikationsförvaltningen av Kungl. Maj:t anmodats att till statsutskottet avgiva yttrande över tvenne inom riksdagens första kammare av herr Branting m. fl. (I: B 72) och riksdagens andra kammare av herr Blidfors m. fl. (II: B 93) väckta likalydande motioner i rubricerade ärende, får fortifikationsförvaltningen härmed anföra följande.

För fortifikationsförvaltningens del synes anledning endast förefinnas att dröja vid vissa avsnitt av motionerna.

Vad först angår punkten 3 vill fortifikationsförvaltningen framhålla, att det inom ämbetsverkets upphandlingsverksamhet icke är fråga om speciell materiel utan att denna anskaffas i fria marknaden under normal konkurrens. Likartade förhållanden gälla beträffande förvaltningens entreprenadverksamhet. Entreprenaderna utbjudas på den allmänna byggnadsmarknaden och konkurrensen mellan anbudsgivarna torde icke vara mindre än inom motsvarande civila verksamhet.

Vidkommande härefter punkten 4 vill ämbetsverket erinra om att planeringen av de fortifikatoriska anläggningarna intimt hänger samman med den strategiska och taktiska planläggningen och är resultatet av en växelverkan mellan strategiska och taktiska, befästningstekniska och ekonomiska bedömanden. Det synes därför orealistiskt att föreställa sig, att självständiga bedömanden av avgörande betydelse rörande behovet av befästningsanläggningar och dylikt skulle kunna förväntas från en fristående expertgrupp, som icke ägde inflytande över eller ansvar för den strategiska och taktiska planläggningen.

Även med den bästa planläggning kan det emellertid givetvis inträffa att utförda anläggningar kunna minska i betydelse på grund av förändringar i de militärpolitiska eller tekniska förutsättningarna. Då de avgörande besluten måste grundas på de förutsättningar, som vid tillfället äro kända, kunna sådana situationer icke alltid undvikas, därest tillfredsställande krigsberedskap skall upprätthållas.

Beträffande punkten 5 och frågan om »slöseri» genom organisatoriska anordningar kan fortifikationsförvaltningen för sin del anföra följande.

Den av statsmakterna innevarande är beslutade omorganisationen av den centrala ledningen av försvarets fastighetsförvaltning innebär en rationalisering av verksamheten i den av motionärerna åsyflade riktningen.

Beträffande den regionala verksamheten är att märka, att denna numera är förlagd till militärbefälsstaberna icke endast för arméns del utan även för flygvapnets.

Beträffande förvaltningen av flygvapnets fastigheter råder en dualism såtillvida, att flygfälten lyda under flygförvaltningen och återstoden under fortifikationsförvaltningen. Förslag har emellertid väckts att förvaltningen av flygfälten skulle överföras till fortifikationsförvaltningen. Genom beslut den 26 september 1958 har Kungl. Maj:t uppdragit åt 1956 års försvarsförvaltningssakkunniga att utreda denna fråga.

På sidan 7 i motionen ha motionärerna tagit upp frågan om »en förstärkning av den civila uppsikten och inflytandet över försvarsmaktens ekonomiska angelägenheter». I detta avseende må såvitt angår fortifikationsförvaltningens ämbetsområde till en början erinras om att, alltsedan ämbets-

verkets tillkomst år 1948, det civila inflytandet på de tekniska och ekonomiska områdena är organisatoriskt sett tillfredsställande tillgodosett. I detta sammanhang vill ämbetsverket emellertid understryka vikten av att lönerna till den civila personalen — främst den tekniska — fastställas på en sådan nivå, att verkligt kvalificerad personal kan erhållas.

Den nya regionala och lokala organisationen för försvarets fastighetsförvaltning, vilken trätt i kraft år 1957, innebär ett ökat civilt inflytande på den ekonomiska förvaltningen. I militärbefälsstaberna handhas sålunda nybyggnads- och underhållsarbeten av en byggnadsdirektör, som i huvudsak har ställning som förvaltningsgrenschef och är ansvarig föredragande för militärbefälhavaren.

Vid regementen, skolor m. m. äro förvaltningsåtgärderna inom fortifikationsförvaltningens förvaltningsområde så intimt förknippade med tjänsten i övrigt, att det icke låter sig göra att, som motionärerna ifrågasatt, överflytta högsta ansvaret för byggnadsverksamheten från chefen till en civil befattningshavare. Chefen biträdes emellertid av en vid militärbefälsstaben placerad driftingenjör, som på sin lott har flera förband, skolor etc. De anslag på ifrågavarande område, som ställas till lokal chefs förfogande, äro dessutom av jämförelsevis ringa omfattning.

Slutligen är i detta hänseende att anmärka, att i fortifikationsförvaltningens organisation ingå två civila överinspektörer, genom vilkas verksamhet ämbetsverket uppehåller en kontinuerlig insyn i fastighetsförvaltningen och byggnadsverksamheten vid de regionala och lokala myndigheterna.

Vad som i motionen säges angående anslagsöverskridanden ger fortifikationsförvaltningen anledning att anföra följande. Den byggnadsverksamhet, som bedrivs inom ämbetsverkets förvaltningsområde, omfattar till avsevärd del stora objekt, vilka kräva flera år för sitt färdigställande. I ett skede med sjunkande penningvärde är det under sådana förhållanden naturligt att de ursprungliga kostnadsberäkningarna icke kunna visa sig hållbara vid de förändrade prislägen som efter hand uppkomma under byggnadstiden. Tilläggsanslag för täckande av prisstegringar bliva i sådana fall ofrånkomliga. Denna ordning har accepterats av statsmakterna och är även den enda möjliga, om de av statsmakterna godkända byggnadsprogrammen skola kunna fullföljas. Det bör även framhållas, att de större byggnadsanslagen som regel äro uppdelade på årliga delposter, vilka för varje år underställas Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning. Statsmakterna behålla sålunda en fortlöpande kontroll över utvecklingen på detta område.

Fortifikationsförvaltningen kan för sin del icke finna att behov föreligger av en parlamentarisk utredning rörande effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning och avstyrker därför att en sådan utredning tillsättes.

Stockholm den 29 oktober 1958

GUNNAR CHRISTIANSON

Sven Gunnar Thorsell

Kjell Sjöstedt

Till riksdagens statsutskott

Uti skrivelse från försvarsdepartementet den 30 juli 1958 har armétygförvaltningen anbefallts att till riksdagens statsutskott inkomma med yttrande över inom riksdagens första kammare av herr Branting m fl (I: B 72) och riksdagens andra kammare av herr Blidfors m fl (II: B 93) väckta motioner angående utredning om lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning m m. Till åttlydnad härav får armétygförvaltningen — med instämmande i ett av försvarets förvaltningsdirektion till statsutskottet avgivet yttrande över sagda motioner, av vilket yttrande ämbetsverket erhållit del — härmed för egen del anföra följande.

Enligt den för armétygförvaltningen gällande provisoriska instruktionen av den 18 juni 1954 (införd i Tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret A nr 43/54) utövar ämbetsverket under Kungl Maj:t i tekniskt och ekonomiskt avseende högsta ledningen av och uppsikten över tygförvaltningen vid armén. I utövandet av sin ämbetsbefattning åligger det ämbetsverket, bland annat, att anskaffa tygmateriel och ammunition för armén, att ombesörja att arméns tygmateriel och ammunition hålles i tidsenligt och brukbart skick, att övervaka att armén tillhörande och övriga armétygförvaltningen underställda förråd äro i fullständigt och gott skick, att, i vad angår armétygförvaltningens ämbetsområde, utöva kontroll ifråga om handhavandet av förvaltningsärendena hos underlydande myndigheter ävensom tillse, att en ändamålsenlig hushållning med medel och materiel m m äger rum. I enlighet med den huvudförvaltningsprincip, som stadsfästs i försvarets anskaffningskungörelse (SF nr 470/1954), anskaffar armétygförvaltningen dessutom i stor utsträckning tygmateriel och ammunition m m för försvaret i dess helhet.

Med hänsyn till armétygförvaltningens uppgift enligt ovan ligger det givetvis främst i ämbetsverkets intresse att verka för att av statsmakterna anslagna medel för anskaffning och underhåll av tygmateriel och ammunition bliva utnyttjade med största omtanke, förutseende och sparsamhet. Ämbetsverket ansluter sig därför till det av motionärerna framställda kravet på att till försvarets förfogande ställda medel ur ekonomiska synpunkter komma till rationellast möjliga användning och att all möjlig sparsamhet iakttages.

I motsats till vad motionärerna därutinnan uttalat har emellertid armétygförvaltningen för sin del icke funnit behov föreligga av en förstärkt civil kontroll över krigsmaktens ekonomiska förvaltning. Med avseende å den av ämbetsverket bedrivna förvaltnings- och kontrollverksamheten må framhållas, att den förvaltningsreform, som enligt 1954 års riksdagsbeslut genomfördes beträffande försvarets centrala förvaltningsmyndigheter, innefattade en ej obetydlig förstärkning av det civila inslaget inom förvaltningen, bland annat genom inrättande av en särskild inköpsavdelning för handhavande av den merkantila och upphandlingstekniska delen av ämbetsverkets inköpsverksamhet. Flertalet av de ledande posterna inom armétygförvaltningen upptogos därvid såsom alternativt militära, civilmilitära eller civila, detta i syfte att genom möjligheten till urval inom skilda personalkategorier erhålla den för respektive befattning lämpligaste innehavaren. Den civila personalen i övrigt inom ämbetsverket utgör numera cirka

90 % av det totala antalet befattningshavare. Armétygförvaltningen vill därjämte i detta sammanhang understryka betydelsen av de redan nu befintliga, av motionärerna närmare angivna civila kontrollorganen, vilka i skilda hänseenden utöva kontroll över den militära förvaltningsverksamheten. Härvid förtjänar särskilt framhållas den verksamhet, som bedrivs av statens sakrevision för kontroll av förvaltningarnas upphandlingsverksamhet, vilken verksamhet — åtminstone såvitt avser armétygförvaltningens arbetsområde — hittills tagit sig uttryck jämväl i ett samrådsförfarande av ej obetydlig omfattning. Enligt ämbetsverkets uppfattning torde ovan angivna förhållanden få anses utgöra en tillfredsställande garanti för att försvarsgrensförvaltningarnas verksamhet, särskilt i vad avser den ur ekonomisk synpunkt så betydelsefulla anskaffningsverksamheten, handhaves på sätt, som rimligtvis bör utesluta misstanke om slöseri, misshushållning eller eljest oekonomiska åtgärder.

Vad angår de av motionärerna angivna exemplen på områden inom den militära verksamheten, där »slöseri» kan förekomma, må anföras följande.

1. »Slöseri med tid vid utbildning av värnpliktig och annan militär personal.»

Då de under ifrågavarande avsnitt framförda synpunkterna icke torde avse förhållanden inom armétygförvaltningens verksamhetsområde, har ämbetsverket för sin del icke ansett särskilt uttalande härutinnan påkallat.

2. »Misshushållning med förbrukningsmateriel, motorbränsle, övningsammunition etc.»

Till främjande av god hushållning med förbrukningsmateriel och andra förnödenheter har ämbetsverket uti gällande tygförvaltningsinstruktion meddelat ett flertal föreskrifter. Från truppförråd utlämnas förbrukningsmateriel som regel endast mot beställning, som behövsprövas i den utsträckning som är möjligt. Kostnaderna för uttagna förnödenheter skola härvid belasta till truppförbandens föfogande ställda medel från arméns anslag till underhåll av tygmateriel m m.

Genom bestämmelser i allmän motormaterielinstruktion samt föreskrifter införda i tjänstemeddelanden rörande lantförsvaret ha vidare bestämmelser meddelats till förebyggande av mindre motiverade körningar med försvarets motorfordon.

Vad angår förbrukningen av övningsammunition utfärdas bestämmelser av chefen för armén, innefattande närmare föreskrifter rörande förbandens tilldelning av dylik ammunition. Vidare har armétygförvaltningen genomfört ett redovisningssystem, enligt vilket truppförbanden med bibehållande av viss valfrihet beträffande önskade typer av ammunition få inom en för varje år fastställd ekonomisk ram rekvirera och förbruka ammunition för övningar.

3. »Oekonomiskt förfarande vid beställningar och inköp av s k tygmateriel, vapen och dylikt.»

Vid inköpsavdelningens uppsättande år 1954 eftersträvades att på ledande poster erhålla inköpare med omfattande erfarenhet från civil verksamhet samt med ingående kännedom om de grenar av näringslivet, som hade anknytning till det avsedda tjänsteområdet. Inköpsavdelningen har därefter med iakttagande av bestämmelserna angående statlig upphandling sökt tillämpa de principer, efter vilka ett rationellt inköpsarbete bedrivs inom det civila näringslivet. I ämbetsverkets arbetsordning ha vidare meddelats bestämmelser av innebörd att, då ett sakorgan tagit kontakt med en tillverkare rörande exempelvis ett utvecklingsuppdrag, samråd skall ske med inköpsavdelningen, så snart fråga uppstår om uppgörelse av ekonomisk art, detta i syfte bland annat att inköpsavdelningen — i förekommande fall i

samråd med juridiskt utbildade befattningshavare vid administrativa byråer — skall kunna verka för en sådan avtalsutformning, att ämbetsverket icke blir bundet att utlägga beställning å serieleverans hos här avsedd tillverkare.

För erhållande av så förmånliga priser som möjligt verkställer armétygförvaltningen koncentrerade inköp av härför lämpade materielslag i och för central lagerhållning. Vidare upprättas genom ämbetsverkets försorg i relativt stor utsträckning ram- och rabattavtal, som även kunna komma andra försvarsgrenar tillgodo.

I anslutning till det ovan anförda må framhållas, att ämbetsverket vid införande av sådana nya materieltyper, som ha nära anknytning till i civila livet använd materiel, eftersträvar att såvitt möjligt ge materielen eller däri ingående detaljer samma utformning som motsvarande materiel för civilt bruk, i syfte bland annat att erhålla största möjliga pris konkurrens.

4. »'Slöseri' genom ur militär synpunkt meningslösa anordningar, anläggningar eller anskaffningar.»

De av armétygförvaltningen disponerade, genom fortifikationsförvaltningens försorg utförda bergrummen användas huvudsakligen för uppläggning av den krigstygmateriel och ammunition, som jämlikt krigsmaterielreglementets bestämmelser för krigsmaktens försörjning i krig måste tillförsäkras en i möjligaste mån fullt betryggande förvaring. Kapitalinvesteringen i dessa anläggningar är ringa i förhållande till värdet av däri förvarad materiel och ammunition.

5. »'Slöseri' genom organisatoriska anordningar, såsom parallellorgan inom staberna, onödig uppsplittring mellan vapenslagen samt övriga organisatoriska överbelastningar.»

Mellan armétygförvaltningen och övriga centrala förvaltningsmyndigheter inom försvaret förekommer ett intimt samarbete till förebyggande av dubbelarbete inom skilda organisationsenheter. För närvarande finnas för ändamålet ett flertal samarbetsdelegationer, för vilka försvarets förvaltningsdirektion är sammanhållande instans. För fortlöpande intern rationaliseringsverksamhet och inre kontorsorganisation finnes sedan år 1954 inrättat ett organisationskontor inom armétygförvaltningens administrativa byrå.

6. »Ekonomisk misshushållning genom krigsmaktens utrustande med vapen, apparatur etc av teknisk fulländning, men med mindre fältmässig hållbarhet.»

Uppenbarligen är otillförlitligheten hos komplicerade utrustningar under fältmässiga förhållanden ett synnerligen allvarligt problem. Innan materiel av ny typ fastställs och tilldelas arméns truppförband, genomgår den emellertid ett relativt stort antal artskilda prov under forcerade förhållanden, varefter företagas truppprov, som ge närmare utslag beträffande materielens hållbarhet och fältmässighet. I detta sammanhang måste beaktas att de stridstekniska uppgifterna i vissa fall icke kunna lösas annat än genom insättande av i tekniskt hänseende synnerligen komplicerad materiel, exempelvis stridsmedel mot moderna flygplan. Vid anskaffandet av tidsenliga försvarsmedel finnes därför ofta intet annat val än att åt materielen giva en tekniskt komplicerad utformning.

Med anledning av motionärernas förslag om en nyordning av förbandens praktisk-ekonomiska angelägenheter under civil ledning må framhållas, att uppsikten över tygförvaltningen vid de till respektive militärområden hörande truppförbanden och försvarsområdena i första hand utövas av vederbörande militärbefälhavare med till förfogande stående, för ändamålet särskilt utbildad militär personal ävensom civilmilitär arméingenjörpersonal.

Härutöver har armétygförvaltningen, enligt vad ovan antytts, att genom egna organ utöva en ingående kontroll av tygförvaltningstjänsten vid förbanden (motsvarande). Sålunda granskas fortlöpande fakturor, som hava gäldats av tygmaterielanslag, varjämte tillses, att inköp, tillverkningar och reparationer m m vid regionala och lokala myndigheter ske på för kronan förmånligaste villkor med utnyttjande i förekommande fall av upprättade ram- och rabattavtal. Vid kontinuerliga besök på förbanden verkställas därjämte ingående förrådskontroll ävensom inspektion beträffande materielens vård och förvaring, vid vilken inspektion uppmärksamhet jämväl ägnas personalens kännedom om därutinnan gällande föreskrifter.

Med hänsyn till vad ovan anförts anser sig armétygförvaltningen böra avstyrka motionärernas förslag om tillsättande av en parlamentarisk utredning angående lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning och en förstärkning av den civila kontrollen över denna förvaltning. I syfte att i enlighet med motionärernas intentioner ernå en i möjligaste mån tillfredsställande ekonomisk förvaltning med avseende å till ämbetsverkets förfogande stående medel för anskaffning och underhåll av tygmateriel och ammunition m m kommer emellertid armétygförvaltningen för sin del att liksom hittills fortlöpande vidtaga alla de åtgärder, som kunna vara ägnade att ytterligare effektivisera tygförvaltningstjänsten inom armén.

Stockholm den 29 september 1958

BIRGER HEDQVIST

Nils Wettergren

Anders Grufman

Riksdagens statsutskott

Arméintendenturförvaltningen, som av Kungl. Maj:t anbefallts avgiva yttrande över de likalydande motionerna I: B 72 och II: B 93 angående utredning om lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning och en förstärkning av den civila kontrollen över denna förvaltning, får med anledning härav anföra följande.

Motionärerna ha med sitt förslag avsett att vinna ökade garantier mot varje form av slöseri inom den militära förvaltningen. Såsom olika former av slöseri anges bl a organisatorisk överbelastning, oekonomiskt förfarande vid inköpsverksamhet, ur militär synpunkt meningslös anskaffning, inköp av visserligen tekniskt fulländad men ofältmässig materiel samt misshushållning med förbrukningsmateriel. Såsom särskilda beaktansvärda omständigheter framhålla motionärerna bl a bristen på konkurrens inom vissa upphandlingsområden, den militära sekretessen samt »förefintligheten av en viss militär kåranda» och »disciplin-tänkande».

Motionärerna ha såsom ett föredöme för den militära förvaltningsorganisationen framhållit organisationen av landstingens sjukhusförvaltning, där en skiljelinje dragits mellan den ekonomiska förvaltningen och den medicinska verksamheten. Motionärerna synas därvid ha bortsett från att krigsmaktens fredsorganisation måste vara så uppbyggd, att den kan med minsta möjliga ändringar och tidsutdräkt övergå i krigsorganisation. Behovet av intendenturofficerare i krigsorganisationen har väl knappast ifrågasatts även om motionärerna uttalat, att intendenturkårens rekrytering, funktioner och ställning bör övervägas. Redan nämnda mobiliseringssynpunkter och behovet av en i fred utförd mobiliseringsplanläggning göra, att de intendenturofficerare, som erfordras i krig, måste finnas redan i fred. Bortsett från mobiliseringsskäl erfordras intendenturofficerare i fred bl a för handläggning av behovsfrågor, för framskaffande och utprovning — med hänsyn till kravet på fältmässighet — av sådan intendenturmateriel, som skall finnas i krig, samt för utbildning av befäl och trupp i bl a intendenturmaterieltjänst, förplägnadstjänst och drivmedelstjänst under fältmässiga förhållanden. Enär sålunda intendenturofficerare i fred erfordras — till ett antal som bestämes av behoven enligt krigsorganisationen — vill det synas naturligt att dessa officerare utnyttjas även för ekonomiska uppgifter, detta så mycket mera som en strikt uppdelning av verksamheten i en militär och en civil ekonomisk del icke torde vara genomförbar. Förutsättningen för att det skall kunna anses lämpligt att utnyttja intendenturofficerarna för ekonomiska uppgifter är givetvis att officerarna erhålla härför lämplig utbildning. Motionärerna synas ha förbisett, att villkoret för att en officer skall erhålla intransport till intendenturkåren är att han bl a erhållit för sin tjänst erforderlig kommersiell och ekonomisk utbildning. Beträffande intendenturofficerarnas utbildning får arméintendenturförvaltningen åberopa vad som anföres av generalintendenten i yttrande över motionerna. Därest intendenturofficerarna emellertid icke skulle avses för ekonomiska uppgifter i det lokala förvaltningsledet skulle följden härav bliva fördyring av avlöningskostnaderna i detta led utan motsvarande ekonomisk vinst i annat avseende. Ämbetsverket vill härutöver särskilt framhålla, att upphandlingen av materiel och övriga förnödenheter inom ämbetsverkets förvaltningsområde av

ekonomiska skäl är i väsentliga delar centraliserad och att lokalmyndigheternas inköpsverksamhet därför är starkt begränsad och i fråga om åtskilliga varor baserad på avropsavtal. I den upphandling, som utföres centralt av arméintendenturförvaltningen — och som i kraft av huvudförvaltningsprincipen även omfattar marinens och flygvapnets behov — utnyttjas civila experter på olika tekniska fackområden ävensom civil merkantill fackutbildad samt juridisk och kameral personal. Det ligger i sakens natur att denna civila expertis får helt komma till sin rätt i vad gäller till respektive fack hörande bedömanden. Den av motionärerna (I: B 72, s 6, p 3 och 4) gjorda indelningen i å ena sidan krigsmakten och å andra sidan »det civila samhället» ter sig mot denna bakgrund konstlad. De resultat, som ernås inom ämbetsverkets förvaltningsområde, betraktar ämbetsverket såsom frukten av ett samarbete mellan befattningshavare med olika slags utbildning, militär eller civil eller bådadera. I anslutning till vad motionärerna anföra om nyligen genomförd förstärkning av arméns inköpsavdelningar med civila tjänster för befattningshavare med ekonomisk och kommersiell kompetens (I: 433 s 3) må dock erinras om att 1956 års försvarsförvaltningsakkunniga (del II, s 16 ff) givit uttryck åt den uppfattningen, att den nuvarande ordningen med militär inköpschef fungerar väl och att det måste vara förenat med svårigheter att på den civila arbetsmarknaden finna en lämplig innehavare av tjänsten i fråga, vars bestridande förutsatte grundliga insikter om intendenturmaterielen och dess användning.

Såsom ett särskilt skäl för en utbyggd kontroll anföra motionärerna risken för anslagsverskridanden, även medvetna sådana. Arméintendenturförvaltningen finner med hänsyn härtill angeläget erinra om att enligt 39 § riksdagsordningen riksdagen äger att hos Konungen anmäla de anledningar, som förekommit att i laga ordning yrka ansvar emot »de för statsutgifterna redovisande tjänstemän». Det kan icke råda någon som helst tvekan om att envar inom arméintendenturförvaltningens verksamhetsområde för medelsförvaltning ansvarig tjänsteman är medveten om att otillåtet anslagsverskridande är att anse som tjänstefel. Motsvarande gäller i fråga om anslags utnyttjande för annat än avsett ändamål.

Motionärerna nämna ett flertal kontrollorgan — dock ej riksräkenskapsverket — som finnas redan i nuvarande organisation. Gemensamt för dessa organ anges vara, att granskningsverksamheten sättes in först i efterhand. Inet organ har enligt motionärernas uppfattning att »framlägga förslag beträffande förbättrade arbetsmetoder, förbilligande förfaringssätt, tidsvinnande organisation eller dylikt». Arméintendenturförvaltningen anser sig med hänsyn till dessa uttalanden böra framhålla, att ämbetsverket i sin upphandlingsverksamhet har fortlöpande samråd med statens sakrevision (jfr nedan s 3). I organisationsfrågor har ämbetsverket kontinuerligt samarbete med statens organisationsnämnd. Detta gäller såväl av organisationsnämnden framlagda förslag som förslag till vilkas genomförande ämbetsverket tager initiativ. Därest en effektivisering av den organisatoriska verksamheten inom försvaret skulle anses påkallad bör denna enligt arméintendenturförvaltningens mening åvägbringas genom förstärkning av organisationsnämndens resurser. Ämbetsverket har emellertid icke den uppfattningen, att takten i fråga om organisatoriska förändringar inom försvaret behöver ökas. Behovet av arbetsro synes vara mera framträdande.

Motionärerna ha förklarat sig sakna intern kännedom om den av krigsmaktens egna organ bedrivna kontrollen av den ekonomiska förvaltningen och därför lämnat densamma åsido. Arméintendenturförvaltningen får med hänsyn härtill framhålla, att inom ämbetsverket finnes ett särskilt organ, benämnt förrådskontrollkontor, vars uppgift är att övervaka verksamheten

inom arméns myndigheter såvitt angår ämbetsverkets förvaltningsområde. Vid denna övervakning, vilken innefattar bl a räkenskapsgranskning, ägnas uppmärksamhet åt frågor om penningmedlens ändamålsenliga användning (eventuella anslagsöverskridanden) och erlagda priser. Övervakningen syftar till åtgärder, som kunna leda till besparingar eller till avhjälpande av missförhållanden. Den av förrådskontrollkontoret utövade verksamheten är av såväl förebyggande som reviderande natur. Det må framhållas, att på förslag av 1956 års försvarsförvaltningssakkunniga kontrollverksamheten vid kontoret inskränkts fr o m budgetåret 1958/59 (statsverkspropositionen år 1958, bil 6, s 43). Detta torde i huvudsak sammanhånga med att övergång till stickprovisvis utövad kontroll ansetts möjlig. — Genom granskning av inkomna förvaltningsrapporter samt vid besök och inspektioner hos underlydande förvaltningsmyndigheter övervakar ämbetsverket vidare, att de till dessa myndigheter anvisade medlen förvaltas på ett riktigt sätt. Såsom framgår av reglementen och instruktioner utöva även de regionala förvaltningsmyndigheterna vidsträckt kontroll över de lokala förvaltningsmyndigheternas sätt att handha intendenturförvaltningen.

Arméintendenturförvaltningen kommer i det följande att lämna synpunkter i anslutning till några av de av motionärerna anförda exemplen på »militärt slöseri».

Oekonomiskt förfarande vid inköpsverksamhet. Såsom redan anförts är upphandlingsverksamheten inom ämbetsverkets förvaltningsområde i väsentliga delar centraliserad. Denna verksamhet avser emellertid icke endast tillgodoseende av försvarets behov, utan har den inom ämbetsverket förefintliga expertisen i viss omfattning tagits i anspråk även för upphandling för civila statliga myndigheters och landstingens behov. Med stöd av 6 § försvarets anskaffningskungörelse (SFS 470/1954) har arméintendenturförvaltningen sålunda åtagit sig upphandling av motorbränslen och smörjmedel för generaltullstyrelsens regionala och lokala förvaltningsmyndigheter samt statens sinnessjukhus. För sinnessjukhusens räkning ombesörjer ämbetsverket även viss upphandling av livsmedel. Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande, senast den 25 maj 1951, ombesörjer arméintendenturförvaltningen vidare anskaffning av kolbränslen för civila statliga myndigheters räkning efter därom med vederbörande myndighet träffad närmare överenskommelse. Ämbetsverket har ytterligare Kungl. Maj:ts uppdrag den 15 april 1955 att anskaffa brännolja jämväl för civila statliga och därmed jämställda förbrukare. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande, senast den 16 maj 1958, anskaffar arméintendenturförvaltningen uppvärmningsbränslen jämväl för Landstingens inköpscentral. Nämnas må även att ämbetsverket enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 10 oktober 1957 tillhandahåller drivmedel för motorfordon åt Aktiebolaget Atomenergi. Slutligen kan framhållas, att arméintendenturförvaltningen enligt Kungl. kungörelse den 25 februari 1955 (SFS 72/55) för statsverkets räkning upphandlar kontorsmöbler, kontorsskåp av plåt, kassaskåp, gardiner, mattor och armatur. Sammanlagda antalet förbrukare beträffande uppvärmningsbränslen utanför ämbetsverkets förvaltningsområde är cirka 850, bland dem även organ under affärsdrivande verk såsom statens järnvägar. Den utvidgning av den militära upphandlingsverksamheten, som sålunda skett, har tillkommit på tillstyrkan eller initiativ av statens sakrevision. Några farhågor för oekonomiskt handlande i denna upphandlingsverksamhet har givetvis icke yppats i något sammanhang. — Ämbetsverket vill emellertid gärna understryka betydelsen av att försvarets centrala förvaltningsmyndigheter tillförsäkras erforderlig teknisk och merkantil sakkunskap för att kunna hävda statens

ekonomiska intressen gentemot leverantörer vid bl a prisbedömningar. Det är ur denna synpunkt beklagligt att det för vissa tjänster icke varit möjligt erhålla sådan löneställning att konkurrens kunnat upptagas med den öppna marknaden om arbetskraft med önskvärda kvalifikationer. Särskilt vid upphandling av sådana förnödenheter, där antalet ifrågakommande leverantörer är begränsat och konkurrensen följaktligen mindre, kunna de ekonomiska följderna härav bliva kännbara. Arméintendenturförvaltningen delar uppfattningen att kravet på sekretess, därest detta krav leder till att kretsen av anbudsgivare måste begränsas, minskar den ekonomiska kontroll av den framräknade anskaffningskostnadens skälighet, som ligger i att flera jämförande anbud erhållas. Vad nyss sagts om följderna av bristande konkurrens i förening med brist på tillräckligt kvalificerad teknisk arbetskraft äger i sådant fall motsvarande tillämpning.

Ur militär synpunkt meningslös anskaffning. Motionärerna ha ansett det böra övervägas om icke från krigsmakten skulle kunna definitivt, reellt och formellt, avskiljas en expertgrupp, som kunde stå till det civila samhällets förfogande med objektiva och självständiga extrabedömanden i militär-ekonomiska frågor av betydelse. Behovet av att denna expertis hålles definitivt avskild från krigsmakten sammanhänger enligt motionärernas uppfattning med att experterna eljest skulle hemfalla åt disciplintänkande. Genom en dylik anordning skulle onödig anskaffning kunna undvikas. Det vill synas arméintendenturförvaltningen som om motionärerna i detta sammanhang icke tagit behörig hänsyn till rådande ansvarsförhållanden inom krigsmakten. Ansvarsförhållandena äro för arméintendenturförvaltningens del följande.

Arméintendenturförvaltningen utövar under Kungl. Maj:t i tekniskt och ekonomiskt avseende högsta ledningen av intendenturförvaltningen vid armén. Det åligger förvaltningen (provisorisk instruktion den 18 juni 1954) bl a att föranstalta om de åtgärder, vilka erfordras för att armén skall vara försedd med för dess krigsberedskap ändamålsenlig och fullständig intendenturmateriel samt att tillse att denna materiel hålles i tidsenligt och brukbart skick. Arméintendenturförvaltningen skall vid fullgörandet av sina uppgifter ställa sig till efterrättelse de direktiv, som överbefälhavaren finner erforderligt meddela för tillgodoseende av krigsberedskapen samt de militära operationernas planläggning och genomförande. Därest i särskilt fall arméintendenturförvaltningen finner sig icke kunna efterkomma överbefälhavarens direktiv skall ämbetsverket omedelbart göra anmälan därom till överbefälhavaren. Kan därvid enighet ej uppnås, skall ärendet av överbefälhavaren underställas Kungl. Maj:t. Arméintendenturförvaltningen har vidare att i sin verksamhet taga behörig hänsyn till de anvisningar och föreskrifter av rent militär art, som chefen för armén finner erforderligt meddela för främjande av arméns utbildning, utrustning och krigsberedskap. Till fullständigande av denna bild må erinras om att överbefälhavaren enligt sin instruktion är i vad på honom ankommer inför Kungl. Maj:t ansvarig för att krigsmakten äger högsta krigsduglighet ävensom att chefen för armén i vad på honom ankommer är inför Kungl. Maj:t och överbefälhavarens ansvarig för arméns krigsduglighet. På motsvarande sätt finnas ansvarslinjer uppdragna nedåt till underlydande chefer och förvaltningsmyndigheter. Motionärernas uttalande om militär kåranda och disciplintänkande torde böra ses mot denna bakgrund. När en militär chef eller förvaltningsmyndighet hos överordnad chef eller myndighet icke vunnit gehör för sin uppfattning är det utan tvivel ett undantagsfall om den underlydande

instansen icke åtnöjes med den överordnade instansens ställningstagande. Detta förhållande bör dock icke rubriceras såsom utslag av militär kåranda eller disciplintänkande utan snarare såsom respekt för av Kungl. Maj:t i instruktion gjord ansvarsfördelning. Om återigen arméintendenturförvaltningen ställer sig till efterrättelse de direktiv, som lämnas av överbefälhavaren, innebär detta med hänsyn till ämbetsverkets instruktion ingenting annat än att verket gentemot Kungl. Maj:t tager sin del av ansvaret.

Motionärernas förslag att från krigsmakten definitivt avskilja en expertgrupp med förut angivna uppgifter är enligt ämbetsverkets mening icke heller praktiskt realiserbart. De militära experter, som skulle kunna komma ifråga, måste uppenbarligen vara av högsta kvalitet för att deras extra-bedömanden skola kunna tillerkännas något värde. Det förefaller icke sannolikt att sådana militära toppmän skola finna uppgiften så lockande att de avstå från en militär karriär. Härtill kommer, att dessa från krigsmakten avskilda experter mycket snart skulle förlora kontakten med den taktiska och tekniska utvecklingen, vilket skulle reducera värdet av deras utlåtanden och aktualisera behovet av nya experter.

Inköp av visserligen tekniskt fulländad men ofältmässig materiel. Arméintendenturförvaltningen anser det så uppenbart, att krigsmateriel måste kunna tåla påfrestningarna under krigsmässiga förhållanden, att någon medverkan av fristående expertis icke är erforderlig såsom garanti för att detta krav tillgodoses. All intendenturmateriel utprovas av ämbetsverket under förhållanden, som i möjligaste mån likna »en krigsverklighets hårdhänta och primitiva förhållanden». — I detta sammanhang må framhållas, att av motionärerna efterlyst premiesystem (I: 433, sid 9) redan finnes inom ämbetsverkets förvaltningsområde såtillvida att verket äger att varje budgetår av vederbörliga sakenslag disponera tillhopa högst tretusen kronor för gratifikationer till personal vid ämbetsverkets intendenturavdelning underställda verkstäder och förråd för förslag till anordningar eller åtgärder till gagn för intendenturförvaltningstjänsten, avseende nya eller förbättrade driftsmetoder och dylikt. Arméintendenturförvaltningen har intet att erinra mot en utbyggnad av detta system. Framhållas må även, att motionärernas önskemål om inrättande vid förbanden av en motsvarighet till industrins företagsnämnder sedan gammalt är åtminstone i viss mån tillgodosett genom regementsnämnder, företagsnämnder och utspisningsnämnder.

Misshushållning med förbrukningsmateriel. Arméintendenturförvaltningen är enligt sin instruktion skyldig tillse, att en ändamålsenlig hushållning äger rum med medel, materiel m m inom dess förvaltningsområde. Ämbetsverket är sålunda angeläget få kännedom om verkliga fall av misshushållning. Av skäl, som motionärerna själva framhålla, bör det emellertid varnas för förhastade slutsatser om misshushållning. Såsom regel torde tillräcklig garanti för god hushållning ligga i det förhållandet, att vederbörande chef — väl medveten om sitt förbands tilldelning av t ex motorbränsle för viss tidsperiod och att ytterligare tilldelning icke utan särskilda skäl kan påräknas — är angelägen om att utnyttja resurserna så att bästa möjliga utbildningsresultat erhålles.

Sammanfattningsvis får arméintendenturförvaltningen anföra, att ämbetsverket icke anser något behov föreligga av en utredning i enlighet med motionärernas hemställan.

I ärendets handläggning ha deltagit, förutom undertecknade Kring och Norrman, den senare föredragande, byråcheferna Odensjö och Diurlin samt t f byråcheferna Blomquist och Lindquist.

Stockholm den 10 september 1958

H KRING

Ake Norrman

Stig Malmros

Riksdagens statsutskott

Genom nådig remiss den 30 juli 1958 har Kungl Maj:t anbefallt marinförvaltningen att till riksdagens statsutskott inkomma med yttrande över inom riksdagen av herr Branting m fl väckta motioner angående utredning om lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning m m. Till åttlydnad härav får marinförvaltningen anföra följande, i den mån ifrågavarande motioner kunna anses falla inom marinförvaltningens verksamhetsområde.

Motionärerna ägna inledningsvis »någon uppmärksamhet» åt de redan nu på olika sätt fungerande institutionerna för ekonomisk kontroll av militärförvaltningen. Enligt marinförvaltningens uppfattning hade motionärerna emellertid bort i väsentligt större utsträckning studera dessa organs uppgifter och den av dem utövade verksamheten.

I samband med sina undersökningar rörande rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen uttalade exempelvis 1949 års rationaliseringsutredning (s 15) hurusom en fortlöpande systematisk kontroll borde bedrivas i syfte att förhindra att förvaltningsförfarandet och organisationen stelnade i formerna eller att tidigare ändamålsenliga anordningar bibehölles, sedan förutsättningarna för deras effektivitet bortfallit eller förändrats. Utredningen undersökte härvid särskilt den verksamhet, som utövades av statens sakrevision och statens organisationsnämnd.

Vad angår statens sakrevision åligger det densamma enligt gällande instruktion (SFS 1957: 562) att ur allmänt ekonomiska synpunkter granska den statliga verksamheten. Sakrevisionen skall öva tillsyn över att den verksamhet, som faller under revisionens granskning, anordnas på ett ändamålsenligt, planmässigt och sparsamt sätt. Härvid bör revisionen bland annat tillse, att, där myndighet bedriver upphandling, tillverkning, försäljning eller ekonomisk verksamhet i övrigt, affärsmässiga grunder bliva tillämplade samt att granskade myndigheters organisation är den lämpligaste för arbetsuppgifternas utförande. Sakrevisionen bör jämväl tillse, att möjliga besparingar genomföras så skyndsamt förhållandena medgiva. Rationaliseringsutredningen fann, att sakrevisionens verksamhet vore inriktad på utfallet av den statliga verksamheten i den mån denna toge sig uttryck i rent ekonomiskt betingade resultat och innefattade främst en kontroll ur ändamålsenlighetssynpunkter av statliga utgifter. Därtill komme kontrollen över att staten finge den ersättning, som utförda prestationer betingade. Sakrevisionens kontroll vore i första hand inriktad på att framdeles få till stånd mera praktiska handlanden och ekonomiskt befogade åtgöranden vid dispositionen av statens medel. Vad särskilt angår statens organisationsnämnd kunde rationaliseringsutredningen konstatera, att dess verksamhet dittills huvudsakligen varit koncentrerad till försvarsväsendet. Nämnden, som det åligger att utföra organisationsundersökningar inom statliga förvaltningsgrenar (SFS 1957: 563), bedriver alltjämt ett omfattande arbete inom detta område. Vad vidare angår exempelvis statsrevisorernas verksamhet, som även den närmare studerades av rationaliseringsutredningen, fann utredningen, att syftet med revisorernas verksamhet icke vore att finna anmärkningsanledningar i formellt revisionsteknisk mening utan att söka få till stånd en effektivisering och rationalisering av den statliga förvaltningsverk-

samheten. Marinförvaltningen erinrar härutöver om det utredningsarbete, som för närvarande bedrivs av 1956 års rationaliseringsutredning. Utredningsmännen, vars arbete avser en allsidig och förutsättningslös utredning av den statliga rationaliseringsverksamheten, skola enligt direktiven taga ställning till bland annat om man vid bestämning av verkens uppgifter bör ur rationalitetsbefrämjande synpunkt vidtaga åtgärder, som leda till begränsning av verksamheten men samtidigt medföra bland annat minskad kontroll.

Nu framhålla motionärerna som en svaghet, att de befintliga kontrollorganen träda i funktion först då den eventuella ekonomiska skadan redan inträffat. Det ligger emellertid i sakens natur att så måste ske, om icke rent dubbelarbete skall uppstå. Värdet av sålunda i efterhand gjorda iakttagelser ligger givetvis däri, att de vanligen utgöra grund för förslag till organisationsändringar eller andra åtgärder ägnade att undanröja iakttagna missförhållanden m m. Motionärernas uppfattning att man knappast kan förvänta sig, att nuvarande kontrollorgan — i samband med anmärkningar eller eljest — skulle framlägga förslag om förbättrade arbetsmetoder etc kan marinförvaltningen icke finna motiverad vid ett studium av den av dessa organ utövade verksamheten, vilken ovan berörts. Marinförvaltningen kan icke finna annat än att motsatsen är fallet.

Vad angår den inom krigsmaktens egna organ utövade kontrollen över den ekonomiska förvaltningen varvid bland annat tillses att tillgängliga medel användas för anskaffning av den ur krigsberedskapssynpunkt angelägnaste materielen m m förutsätter densamma, att förvaltnings- och kostnadsmässigt genomarbetade långsiktplaner förefinnas och — likaledes långsiktigt — fastställas av statsmakterna. Varje nytt behov prövas då noggrant och ställes mot i planerna tidigare upptagna objekt. Endast härigenom förhindras att kostnader icke nedläggas på anskaffningar, som senare på grund av utebliven eller bristande medelstildelning icke kunna genomföras. Dylika planer möjliggöra även god överblick över och insyn i den militära förvaltningsverksamheten. Marinförvaltningens sedan flera år befintliga långsiktiga planer för ersättningsbyggnad och modernisering av fartyg, anskaffning av vapenmateriel samt underhåll av materiel hava uppgjorts enligt dessa principer. En grundförutsättning för att planerna skola kunna genomföras på rätt sätt är emellertid att statsmakterna anvisa erforderliga medel inom avsedd tid. I annat fall bliva planerna urholkade. Detta har nämligen varit fallet. Statsutskottet (utlåtande 1958 nr B 53) har kunnat konstatera, att försvaret under de senaste åren icke tilldelats de anslag, som behövts för att fullfölja tidigare fastställda utrustningsplaner, varför organisationen urholkats. Givetvis få planerna ej heller upprivas genom brådstörtade omkastningar. Härutinnan får marinförvaltningen allenast hänvisa till konsekvenserna av statsmakternas beslut innevarande år i marinens nybyggnadsfrågor.

För att erhålla vidgat underlag för i olika avseenden ändamålsenliga anskaffningsplaner erfordras operationsanalys med stridsekonomiska värderingar. Det må här erinras att 1946 års militära förvaltningsutredning förordade ett organ för operativ och taktisk analys som ett medel att utröna den för vårt land lämpligaste inriktningen av forsknings- och konstruktionsverksamhet. Föredragande departementschefen var dock vid framläggandet av förslaget till förslagens nuvarande centrala förvaltning (prop 1954: 109 s 80) icke beredd att taga ställning till denna fråga. Denna verksamhet, som är betydelsefull för en ändamålsenlig förvaltning, är emellertid för närvarande på väg att förbättras vid försvaret genom organiserandet

av särskilda organ härför och kan förväntas medföra förbättringar i de avseenden motionärerna åsyfta.

I detta sammanhang erinrar marinförvaltningen om att 1954 års omorganisation av den centrala försvarsförvaltningen bland annat tog sikte på att säkra erforderligt inflytande för den kommersiella och ekonomiska sakkunskapen (prop 1954: 109 s 18). Det är sålunda icke såsom motionärerna omnämna endast arméns »inköpsavdelningar» som förstärkts genom nyinrättandet av ett antal civila tjänster för befattningshavare med ekonomisk och kommersiell kompetens; så är fallet jämväl med marinförvaltningen, i vilken sedan 1954 ingår en inköpsavdelning med uppgift bland annat att handlägga ärenden rörande den merkantila och upphandlingstekniska delen av ämbetsverkets inköpsverksamhet (18 § 1 mom gällande provisoriska instruktion för marinförvaltningen; TS A nr 36/1954).

De av motionärerna gjorda antydningarna om att anslagsöverskridanden skulle tillgripas som ett led i strävanden att få högre anslag sakna såvitt marinförvaltningen kan finna all grund för marinens del; knapphet i medelstilldelningen manar givetvis till sparsamhet och ej till motsatsen. I detta sammanhang bör påpekas att leveranstider och betalningsutfall samt därmed anslagsbelastningen för ett visst budgetår äro beroende av många faktorer, som ligga utanför de militära förvaltningarnas kontroll. Anslagsöverskridanden ha sålunda i praktiken intet med misshushållning att göra liksom ej heller ett underskridande (uppkommen reservation) behöver innebära sparsamhet eller felkalkyl vid anslagens beräkning utan kan vara beroende på andra faktorer t ex leveransförsening.

En ökning av anslagen motiverar i och för sig icke en utvidgning av kontrollorganen. Ökat anslagsbehov beror i huvudsak på att materielen blir alltmer komplicerad och därigenom dyrbarare samt på penningvärdeförsämring.

I anslutning till vad motionärerna anföra beträffande stillande av oron om missförhållanden inom försvaret finner marinförvaltningen anledning erinra om att utredningar i syfte att rationalisera den militära förvaltningen icke saknats under senare år. Marinförvaltningen vill här blott erinra om att, i vad avser organisationen av försvarets centrala förvaltning, denna — som departementschefen framhållit i direktiven till 1946 års militära förvaltningsutredning — fastställdes 1943 efter mycket långvariga och omfattande utredningsarbeten, att del med tillsättande av nämnda utredning inledda översynsarbetet beträffande förvaltningsorganisationen — trots att departementschefen i nämnda direktiv angav, att någon anledning enligt hans mening icke föreläge att från grunden revidera denna organisation — blev så långvarigt, att statsmakterna först 1954 kunde besluta i frågan samt att den då fastställda organisationen i sin tur blev föremål för en omfattande översyn genom 1956 års försvarsförvaltningssakkunniga, vilkas arbete alltjämt pågår.

Ehuru det ligger i sakens natur att ingen försvarsorganisation kan betraktas såsom slutgiltig och att försvarsväsendet tid efter annan måste underkastas ändringar och förnyelser, ifrågasätter marinförvaltningen, huruvida icke utredningar och omorganisationer i den omfattning försvaret varit föremål för, i längden kunna komma att motverka sitt eget syfte. En opropor­tionerligt stor del av försvarsförvaltningstjänstemännens arbetstid har under senare år åtgått till att lämna uppgifter och underlag till olika kommittéer och utredningsmän samt att utarbeta yttranden över deras betänkanden. Den löpande verksamheten, försvarsämbetsverkens egentliga instruktionsenliga arbetsuppgifter ha ofta måst eftersättas trots den myckna övertid som tjänstemännen måst tillgripa samtidigt som verksamheten på vissa håll hotat

att stagnera på grund av att exempelvis av ämbetsverken yrkade omprövningar av tjänsternas lönegrader icke ansetts kunna ske på grund av de pågående utredningarna. Utredning har följt på utredning, en beslutad omorganisation har icke hunnit stabilisera sig förrän beslut fattats om ny utredning. Kontinuiteten och effektiviteten i arbetet ha förvisso icke befrämjats härigenom.

Då motionärerna föra den »militära kårandan» på tal, är det marinförvaltningen angeläget framhålla, att fördelen med de militära kårerna bland annat är den, att genom kommandering till skolor, förband, varv etc personalen erhåller den ingående kännedom om materielens användning, skötsel och drift, som är värdefull inom vissa delar av förvaltningsarbetet för ett verk av marinförvaltningens natur med stora lokalförvaltningar. Något motstånd mot civilt inflytande innebär icke detta i förvaltningsarbetet.

Vad särskilt angår av motionärerna framförda exempel, där man skulle kunna tänka sig nya organisatoriska anordningar för en förstärkt ekonomisk kontroll eller andra civila insatser för sparsam och rationell användning av anslagsmedlen, får marinförvaltningen framhålla följande.

Misshushållning med förbrukningsmateriel är såvitt marinförvaltningen har sig bekant icke någon vanlig företeelse inom ämbetsverkets verksamhetsområde. Förekommer sådan, blir den uppmärksammas inom nuvarande organisation. I marinförvaltningens instruktionsenliga åligganden ingår att bland annat utöva kontroll över handhavandet av förvaltningsärendena hos underlydande myndigheter ävensom tillse, att en ändamålsenlig hushållning med medel och materiel m m äger rum. Detta sker bland annat genom den av marinförvaltningen (35 § instruktionen) utövade sk förrådskontrollen, som har till uppgift att ägna uppmärksamhet åt frågor om penningmedlens ändamålsenliga användning samt om erlagda priser och entreprenadsummor ävensom föreslå åtgärder, som kunna leda till besparingar eller till avhjälpande av missförhållanden (35 § marinförvaltningens provisoriska instruktion). Inom marinen redovisas materielen mycket noggrant, vilket arbete emellertid understundom mött kritik som hävdar, att detta arbete icke svarade vinsterna därmed.

Då motionärerna framhålla önskvärdheten att kunna göra påpekanden till någon institution, som icke sysslar med ansvarsfrågor utan uteslutande med praktisk sparsamhet, erinrar marinförvaltningen om vad gällande instruktion (SFS 1957:562) för statens sakrevision stadgar. Därest sakrevisionen sålunda finner, att organisatoriska eller andra åtgärder äro påkallade för ett ekonomiskt utnyttjande av personal, medel eller materiel eller eljest för tillgodoseende av de ekonomiska intressen, som det åligger sakrevisionen att bevaka, har revisionen att fästa vederbörande myndighets uppmärksamhet härpå eller, där så erfordras, för Kungl. Maj:t framlägga de förslag, som revisionen anser lämpliga. I fråga om ändamålsenligheten av viss åtgärd kan vidare revisionen med hänsyn till de omständigheter, under vilka åtgärden vidtagits eller till andra förhållanden, låta bero vid de upplysningar, som lämnats av vederbörande myndighet.

Anskaffningsverksamheten är inom marinen till stor del centraliserad till marinförvaltningen (TSA nr 88/1947). Inom ämbetsverket bedrivs densamma av kommersiellt utbildad personal sammanförd inom en inköpsavdelning, där arbetet utföres efter affärsmässiga grunder och därvid bland annat monopolproblemet ägnas stor uppmärksamhet. Här kan böra framhållas att ett litet land som Sverige icke i allt synes böra eftersträva inhemsk tillverkning. Med tillgång till utländska leverantörer kan bättre konkurrens erhållas (Europamarknaden). Marinförvaltningen har däremot mycket svårt att se på vad sätt »en helt fristående militär expertis» skulle kunna bättre än vad

som sker med nuvarande organisation kunna tillgodose affärsmässiga synpunkter vid materielanskaffningarna.

Då motionärerna tala om »slöseri» genom ur militär synpunkt meningslösa anordningar, anläggningar eller anskaffningar, måste marinförvaltningen hävda, att avgörandet huruvida en anläggning är militärt motiverad alltid måste vara en militär expertisfråga. Om nu den militära sakkunskapen i en fråga har olika uppfattning, så är detta icke något för den militära sektorn enastående; även i det civila livet kunna som bekant experter i en fråga vara av olika mening. Motionärernas tanke att skapa en från krigsmakten fristående expertgrupp för bedömanden i militär-ekonomiska frågor av betydelse kan marinförvaltningen icke finna vara annat än helt ogenomförbar. För att denna grupp skall kunna omspanna det stora tekniska och ekonomiska område det är fråga om, måste den göras så stor, att en icke oväsentlig militär dubbelorganisation bleve följden med därav följande högre kostnader m m.

Marinförvaltningen anser, att lösningen på frågan att skapa garantier för att lämpligast möjliga materiel och anläggningar komma till utförande går via operationsanalys med däri ingående stridsekonomiska värderingar, riktlinjer för verksamheten genom centrala planeringsorgan samt förvaltningsmässigt genomarbetade materielplaner, som bliva föremål för noggranna värderingar.

Vad slutligen angår motionärernas tal om »slöseri» genom organisatoriska anordningar såsom parallellorgan inom staberna, onödigt uppsplittring mellan vapenslagen samt övriga organisatoriska överbelastningar» liggande dessa frågor inom kompetensområdet för statens organisationsnämnd, försvarets förvaltningsdirektion och särskilda utredningar.

Vad motionärerna anföra beträffande förhållanden och åtgärder för 40—50 år sedan saknar betydelse i dagens läge. Det demokratiska inflytandet över förvaltningen är som motionärerna själva framhålla numera säkrat på många sätt. Någon eftersläpning i avseende på moderna arbetsmetoder som helhet betraktat kan knappast föreligga inom försvaret efter de många rationaliseringsåtgärder, som denna del av statsförvaltningen varit föremål för och med hänsyn till den fortlöpande kontroll och översyn, som alltjämt äger rum. I de fall så kan förekomma torde detta ofta bero på den begränsade medelstillsdelningen och de relativt omständliga former, som statliga myndigheter äro underkastade, när det gäller anskaffning av nya maskiner och hjälpmedel av här ifrågavarande slag. Organisations- och rationaliseringsfrågor sammanhånga intimt med tillgången på de medel statsmakterna tillhandahålla. Marinförvaltningen finner här skäl erinra att, då ämbetsverket hade att yttra sig över den inledningsvis berörda rationaliseringsutredningens betänkande, marinförvaltningen framhöll, att personalökning i viss mån kunnat undvikas därest kvalificerade befattningshavare kunnat erhållas och behållas samt att orsaken till att ämbetsverken icke tillräckligt utnyttjade moderna hjälpmedel i sin kontorsorganisation icke uteslutande vore bristande vilja hos ämbetsverken utan även hade sin grund i det förhållandet, att anslagen för hithörande ändamål understundom kunde vara så knapp tillmätta, att de icke tillåte inköp i erforderlig grad av arbetsbesparande hjälpmedel.

Vad angår marinens intendenturkår är denna visserligen numera av vissa skäl en rent militär kår men dess rekrytering och utbildning är speciell och inriktad på att bibringa intendenterna bästa möjliga förvaltnings- och ekonomiska utbildning. Som ett led häri ingår på det högre stadiet bland annat viss utbildning anknuten till handelshögskolan.

De arbetsuppgifter, som enligt motionärerna böra fullgöras av civila be-

fattningshavare vid de militära förbandschefernas sida, omhänderhavas för närvarande vid marinen av förbandsintendenterna, vilka besitta den lämpligaste utbildningen härför såväl ekonomiskt som beträffande marinens speciella materiel. En viss ökning av de senares uppgifter genom ytterligare delegering av den ekonomiska beslutanderätten för att avlasta förbandscheferna kunde möjligen övervägas och är föremål för uppmärksamhet i olika sammanhang.

Vad slutligen angår motionärernas önskan att vid förbanden inrätta institutioner, som motsvara företagsnämnderna inom industrien, vill marinförvaltningen erinra om att vid marinens större arbetsplatser finnas företagsnämnder enligt samma system som vid industrien och även här förekommer förslagsverksamhet med penningbelöningar m m. Enligt nådigt brev den 4 juni 1954 disponerar marinförvaltningen medel under anslaget till underhåll av fartyg m m för utbetalande av gratifikationer till personal tjänstgörande vid marinens varv, verkstäder och förråd för förslag till förbättrande av arbetsmetoder, raskt och klokt ingripande vid olyckstillbud, visad rådighet eller visat gott initiativ.

Avslutningsvis vill marinförvaltningen framhålla följande.

I stället för att tala om slöseri i motionernas mening bör man tala om ekonomi i företagsekonomisk betydelse. Detta innebär vid inköp, att ej enbart materielens pris utan även dess kvalitet (prestanda), blivande underhållskostnader, standardiseringssynpunkter, utbildningsproblem och liknande frågor skola tagas med vid bedömningen och den materiel skall väljas, som med beaktande av alla omständigheter är att anse som för staten förmånligast. När misstanken om bristande ekonomi i försvaret kommer fram, göras sannolikt jämförelser med privat verksamhet. Det kan hända att ekonomin där är bättre än inom försvaret; en väsentlig orsak härtill är att varje förslag till ändring inom försvaret utredes i årtal, innan den eventuellt godtages. Vad som erfordras för bättre ekonomisk förvaltning inom försvaret är större frihet att handla, ej mer kontroll.

Sammanfattning

1. Marinförvaltningen anser, att en tillfredsställande civil insyn i avseende på den militära förvaltningen kan skapas genom nu befintliga kontrollorgan och avstyrker därför tillskapandet av nya sådana.

2. I stället för en ständig ökning av organ för insyn och revision som ändock aldrig kunna medhinna eller få praktisk möjlighet att bedöma förvaltningsåtgärder, innan de vidtagas, synes det ämbetsverket effektivare att bibringa den personal, som har att i sin tjänst vidtaga åtgärder med väsentliga ekonomiska följdverkningar i olika avseenden ekonomisk utbildning i sådan utsträckning, att deras handlande blir så ändamålsenligt som möjligt. Åtgärder för att öka denna utbildning ha inom marinen successivt vidtagits.

3. Tillsättandet av civila direktörer vid de militära förbanden avstyrkes. Inga motiv föreligga att ändra den nuvarande organisationen vid marinen, där förvaltningsverksamheten handlägges av förbandschefen underställd förvaltningspersonal.

4. Enär marinförvaltningen enligt ovan funnit att nya civila organ ej erfordras vare sig inom den centrala eller lokala förvaltningen saknas skäl att inrätta en topporganisation såsom civil överledning för många av försvarets gemensamma ekonomiska angelägenheter. Förslaget avstyrkes.

Marinförvaltningen har icke funnit, att motionärerna anfört bärande skäl för tillsättandet av en parlamentarisk utredning i det av dem angivna syf-

tet. En dylik utredning kan ej förväntas lämna ett mot arbetet svarande resultat. Det är dessutom nödvändigt att inom försvaret inträder ett ske-
de av arbetsro, varunder försvarets myndigheter fritagna från större organi-
sationsutredningar och därmed sammanhängande arbete få ostörda ägna sig
åt sina instruktionsenliga huvuduppgifter. Särskilt är detta angeläget vid
uppgörandet av de nya genomarbetade materiel- och arbetsplanerna vid ma-
rinen. Organisation och arbetsformer måste få tillfälle att stadga sig och
personalen få tid att anpassa sig härefter.

Stockholm som ovan

GUNNAR J. PALMGREN

Bengt Landley

Bilaga I

Till riksdagens statsutskott

Genom remiss den 30 juli 1958 har Kungl. Maj:t anmodat flygförvaltningen att till riksdagens statsutskott inkomma med yttrande över dels inom riksdagens första kammare av herr Branting m. fl. (I: B 72) och dels inom riksdagens andra kammare av herr Blidfors m. fl. (II: B 93) väckta motioner angående utredning om lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning, m. m. Till åtlydnad härav får flygförvaltningen anföra följande.

Motionärerna anföra inledningsvis, att storleksordningen av de medel som nu anslås till försvarets omgestaltning och modernisering nödvändiggör att kravet skärpes i fråga om medlens rationella användning och på all möjlig sparsamhet. Detta aktualiserar frågan om betryggande garantier föreligger mot misshushållning och slöseri och det angives vara ett centralt intresse att få utrett hur riksdagens möjligheter till inblick i försvarsutgifterna skall kunna effektiviseras. Motionerna utmynna i förslag om en översyn av den civila ekonomiska administrationen inom försvaret, i samband varmed förordas att de enskilda förbandens praktisk-ekonomiska angelägenheter helt underordnas civila direktörer och att en civil topporganisation inrättas för försvarets gemensamma ekonomiska angelägenheter. Vidare förordas bl. a. att en från krigsmakten skild tydligtvis militär expertgrupp kommer till stånd för extra-bedömanden i militärekonomiska frågor av betydelse.

Att anslagen komma till effektiv användning och att största sparsamhet iakttages är självfallet av utomordentligt intresse, liksom att de bästa garantier mot misshushållning och slöseri eftersträvas. Att i sin mån verka härför är en av flygförvaltningens väsentligaste arbetsuppgifter. Garantier få dock icke köpas till priset av onödiga eller oproportionerliga kontrollkostnader.

Motionärerna ange sig sakna intern kännedom om vilka organ inom försvaret, som handha kontrollen över den ekonomiska förvaltningen. Flygförvaltningen återkommer i senare sammanhang till denna fråga, men vill blott inledningsvis framhålla, att en civil topporganisation redan finnes. Samtliga centrala förvaltningsmyndigheter inom försvaret — försvarsgrens-förvaltningar och för försvaret gemensamma myndigheter — äro nämligen alldeles övervägande civila myndigheter inom krigsmaktens ram, som direkt lyda under Kungl. Maj:t.

Motionärerna övergå härefter närmast till en kortfattad redogörelse för förefintliga försvaret utomstående civila kontrollorgan. Här nämnes statens sakrevision, statens organisationsnämnd samt riksdagens militieombudsman och riksdagens revisorer. Vidare hänvisas till riksdagens handläggning av anslagsäskandena. Här borde även ha omnämnts riksräkenskapsverket, som granskar de centrala förvaltningsmyndigheternas räkenskaper.

I anslutning till de nämnda kontrollorganen framhålla motionärerna, att deras verksamhet väsentligen får stickprovskaraktär eller eljest karaktär av ingripande mer eller mindre slumpvis, inriktas på efterhandsgranskning m. m.; den militära ekonomiska förvaltningen kan icke följas under dess

dagliga praxis och utformning och det kan icke förväntas, att kontrollorganen skola framlägga förslag om förbättrade arbetsmetoder, förbilligande förfaringssätt, tidsvinnande organisation e. d. Man kan därför enligt motionärerna icke med fog påstå, att dessa organs verksamhet täcker hela fältet eller skapar full trygghet i fråga om kravet på rationellast möjliga bruk av anslagsmedlen.

Det är nog riktigt att de nämnda organen icke täcka hela fältet — återstoden torde emellertid i allt väsentligt täckas av myndigheter inom försvaret — men vad här anförts bör dock tillrättaläggas något i ett par viktiga hänseenden. Modern kontroll- och revisionsverksamhet avser att nå framåtsyftande, förebyggande effekt, väsentligen genom rådgivningsverksamhet o. d. Initiativet kan här tagas av kontroll- och revisionsorganen eller av de kontrollerade myndigheterna själva. En sådan kontroll får dock ej inkräkta på den företagsekonomiska regeln i demokratiska länder att ge företagsledningarna relativt fria händer att välja metoder och medel inom ramen för av huvudmännen uppdragna riktlinjer. Därmed anses produktionsmedlen utnyttjas mest rationellt. Företagsledningarna verka i förtroendefullt samförstånd med huvudmännen och befintliga kontrollorgan tjänstgöra närmast som säkerhetsregulatorer och stöd för såväl huvudmän som företagsledningar. Överdriven kontroll blir ett hinder för effektiv verksamhet genom att förlama initiativ och arbetsvilja. Det kan också bli svårt för de kontrollerade myndigheterna att medhinna de primära arbetsuppgifterna.

Det kan icke vara riktigt att organisationsnämnden eller sakrevisionen skulle sakna möjlighet att fortlöpande följa krigsmaktens ekonomiska verksamhet. Organisationsnämnden har också ett särskilt organ för kontinuerliga och systematiska organisations- och rationaliseringsundersökningar inom försvaret. Detta organ kan givetvis ej såsom motionärerna tänka sig fortlöpande följa alla faser i den dagliga ekonomiska verksamheten. Något sådant vore över huvud otänkbart i varje annan organisation än en sådan, som förutsätter utplacering vid de olika verksamhetsgrenarna av erforderligt antal rapportörer e. d.

Som nämnt utövas bl. a. ekonomisk förvaltningskontroll av olika myndigheter inom försvaret. De centrala förvaltningsmyndigheterna m. fl., som ha helt eller övervägande civilt inslag och lyda direkt under Kungl. Maj:t, bilda tillsammans en topporganisation för den ekonomiska verksamheten. Det kan rimligen ej förutsättas, att här skall kunna ges en ens tillnärmelsevis uttömmande redogörelse för det förvaltningssystem, som dessa organ tillsammans utgör. Endast grunddragen kan antydas. Av de egentliga förvaltningsmyndigheterna märkes främst försvarets civilförvaltning, som har ledningen och uppsikten över avlönings-, kassa-, och räkenskapsväsendet samt kontroll över medelsförvaltningen vid försvaret. Verket har helt civil sammansättning omfattande juridisk och ekonomisk expertis. För försvaret gemensamma centrala förvaltningsmyndigheter äro vidare försvarets sjukvårdsstyrelse och fortifikationsförvaltningen. Den tekniska och ekonomiska ledningen över försvarsgrenarna utövas av armétygförvaltningen, arméintendenturförvaltningen, marinförvaltningen och flygförvaltningen. För samordning av den av samtliga ovan nämnda myndigheter bedrivna verksamheten finnes inrättad försvarets förvaltningsdirektion, som bl. a. har att samordna och effektivisera anskaffningsverksamheten och avgöra frågor om huvudförvaltningsprincipens tillämpning. Direktionen skall också samordna försvarets krigsindustriella planläggning och allmänt ägna uppmärksamhet åt att myndigheterna samarbeta rationellt och med lämplig verksam-

hetsfördelning. Av direktionen inrättas ett flertal samarbetsdelegationer för samordning av likartade arbetsuppgifter och tillvaratagande av alla möjligheter till besparingar och rationaliseringar. Bland dem kanske i detta sammanhang särskilt bör nämnas merkantila delegationen, förplägnadsmaterieldelegationen, beklädnadsdelegationen, kontrolldelegationen, teletekniska delegationen, vapendelegationen, ammunitionsdelegationen, fordonsdelegationen och försvarets standardiseringsdelegation. Sekretariat för sistnämnda delegation utgör den till flygförvaltningen knutna försvarets klassifikationscentral.

Försvarets forskningsanstalt omhänderhar vetenskaplig forskning för försvarsändamål och skall bistå myndigheterna vid försöksverksamhet och med kontroll av materiel och metoder, ävensom medverka till standardisering av materiel och metoder.

Inom flygförvaltningen finnes — liksom inom övriga försvarsgrensförvaltningar — en inköpsavdelning med merkantilt-ekonomisk expertis. Den ekonomiska kontrollen handhaves inom flygförvaltningen av centralplaneringen i första hand men även av vederbörliga avdelningar och byråer, envar för sitt verksamhetsområde. Kontroll sker även av förbandsenheternas anslagsanvändning. Ett nyinrättat systemplaneringsorgan finnes i flygförvaltningen för samordning av anskaffningsplaneringen. Särskilda förvaltningens kontrollorgan med därtill knutna tekniker för leveranskontroll m. m. finnes vid de större industrierna inom landet, såsom Saab, SFA, Bofors, AGA, LME m. fl., och i vissa fall även vid industrier utomlands. Vidare anlitar förvaltningen auktoriserade revisorer, vilka genom avtal med leverantörerna beredes rätt till inblick i företagens ekonomi. Revisorerna granska bl. a. pris-sättningen vid större beställningar, varvid företagens vinstmarginal bl. a. beaktas. Förrådskontrollorgan finns vid underhållsavdelningen och intendenturbyrån. Intern rationaliseringsverksamhet pågår fortlöpande och denna verksamhet avses skola bli instruktionsenligt föreskriven. Organisationen av försvarets centrala förvaltningsmyndigheter har tills för få år sedan varit föremål för genomgripande undersökningar och ny organisation har trätt i kraft den 1 juli 1954. Därefter har 1956 års försvarsförvaltningsakkunniga företagit översynen i syfte att genomföra erforderliga jämkningar. Denna verksamhet pågår alltjämt. Dessutom bör erinras att formerna för totalförsvarets inklusive krigsmaktens högsta ledning avses skola särskilt utredas.

De rationaliseringsresurser, som stått och står till försvarsmyndigheternas förfogande — även avseende de lokala enheterna — torde sammanlagt vara vida större än de som stå till buds inom andra områden av statsförvaltningen. Föga torde vara att vinna av en ny mer genomgripande undersökning av förvaltningsorganisationen, och befinliga resurser för fortlöpande rationalisering måste på det hela taget bedömas vara tillfyllest för den närmare framtiden. Efter de genomgripande reformerna är det också av intresse, att lämna myndigheterna tillfälle vinna tillräcklig stadga och arbetsro. För mycket organiserande innebär också slöseri och kan ej åtkommas genom ökad kontroll. Däremot skulle ökad effektivitet uppnås om större möjligheter funnes än för närvarande är fallet att knyta tillräckligt kvalificerad personal i tillräckligt antal till förvaltningen. Den formella bundenheten i olika hänseenden är ibland ett hinder för snabba rationaliseringsåtgärder.

Av den föregående framställningen bör ha framgått att för en effektiv ekonomisk förvaltning inom försvaret fordras en högst sammansatt expertis — teknisk, juridisk, ekonomisk, administrativ, vetenskaplig o. s. v. och militär. För samarbetet med förvaltningarna finnes organ inom de högre militära staberna, bl. a. nyinrättade planeringsavdelningar. Med hänsyn till det civila

inflytandet i dessa frågor är det också i allmänhet oberättigat att lägga huvudskulden för eventuella misstag på den militära sidan. Bl. a. är så fallet i fråga om de av motionärerna påtalade anslagsöverskridandena. På vad därutinnan förekommit inom flygförvaltningens område kan icke vara anledning att här ingå, då redovisning och tillrättalägganden ha skett. Vid anslagskontrollen eftersträvas att snabbt vinna största möjlighet till överblick, så att motåtgärder hinna vidtagas i tid och så att verksamheten kan bli så förutseende som möjligt. Särskild uppmärksamhet ägnas häråt, enär svårigheterna växa i samma mån som ökat antal långtidsbeställningar utläggas i förbilligande syfte.

Olika områden exemplifieras av motionärerna, inom vilka områden slöseri kan tänkas förekomma, som skulle kunna förebyggas. Flygförvaltningen övergår att något behandla dessa frågor i den mån förvaltningens verksamhetsområde beröres.

Slöseri med tid vid utbildning av personal och misshushållning med förbrukningsmateriel, motorbränsle, m. m. inom det militära området är ofta förekommande anklagelser. Ofta äro anklagelserna grundade på missuppfattningar. Problemen hänga också samman och utgöra som motionärerna påpekar en avvägnings- (men även anslags-)fråga. Flygförvaltningen kan här lämna sitt positiva bidrag genom konstruktion och tillhandahållande i rätt tid av lämplig materiel, t. ex. undervisningsmateriel, och genom lämpliga hushållningsföreskrifter. Direkt och indirekt kan lämnas bidrag till effektivisering av utbildningen. Viss verkstadsutbildning ombesörjes direkt av flygförvaltningen.

Vad angår oekonomiskt förfarande vid beställningar och inköp av materiel framhålla motionärerna att vapenleveranser o. d. till staten icke anses tillhöra de sämre affärerna. Givetvis utgör i många fall sekretesskravet och den i vissa fall ringa konkurrensen ett problem. Ofta kan dock anskaffning ske utomlands förmånligt och i övrigt torde få hänvisas till ovan berörda faktiska möjligheter till inblick i och inflytande å prissättningen hos vissa större svenska leverantörer. Att som motionärerna antyda fristående militär expertis skulle kunna vara ägnad bedöma dessa affärsmässiga frågor synes verklighetsfrämmande. Tanken står också i direkt motsättning till motionernas egen syftning att i ökad utsträckning anlita civil expertpersonal.

Härefter påtalas möjligheten av slöseri genom meningslösa anordningar eller anskaffningar och framhålles svårigheten för den civila sidan att kontrollera behovet ur militär synpunkt. Det förmenas vara en brist att uteslutande vara hänvisad till militär expertis, som är knuten till krigsmakten. Eftersom utländsk militär expertis anges icke kunna ifrågakomma föreslås att från krigsmakten avskilja en expertgrupp för objektiva extra-bedömanden i militärekonomiska frågor av betydelse. Det kan säkert med fog ifrågasättas, om icke sådan personal tämligen snart upphör att vara experter, eftersom de icke kan följa utvecklingen inom sina speciella områden på samma sätt som under tjänstgöring vid de försvarsgrenar från vilka de äro avskilda. En dylik expertgrupp skulle icke bli av sådant värde, som motionärerna tro. Hithörande frågor torde bäst lösas i intim samverkan mellan teknisk och ekonomisk expertis, å ena, och vid respektive försvarsgrenar tjänstgörande militär expertis, å andra sidan.

I fråga om slöseri genom olämpliga organisatoriska anordningar, dubbelarbete o. d. ha motionärerna själva framhållit att viss utredning pågår. Ovan har även hänvisats till företagna och pågående undersökningar samt fortlöpande extern och intern rationaliseringsverksamhet. Den snabba tekniska utvecklingen inom flygmaterielområdet medför, att flygförvaltningen ägnar ständigt uppmärksamhet åt anpassning av organisationsenheter till det aktuella läget.

De av motionärerna valda exemplen avslutas med en hänvisning till riskerna för ekonomisk misshushållning genom krigsmaktens utrustande med vapen, apparatur etc av teknisk fulländning, men med mindre fältmässig hållbarhet. Även här rekommenderas insatser av fristående militär expertis. Vad nyss anförts härom kan ånyo återopas. Att stor uppmärksamhet ägnas dessa problem är självfallet. De beaktas redan på projekterings- och konstruktionsstadiet och därefter i de följande anskaffningsleden. Som exempel på ett nytt område där dessa frågor nu får en allt större betydelse må nämnas robotmaterielområdet och att flygförvaltningen såväl i fjolårets som i årets förslag till anslagsäskanden begärt särskild personal för att handlägga frågor om robotmaterielens funktionssäkerhet med särskild hänsyn tagen till den fältmässiga utformningen av materielen och de fordringar i övrigt, som den fältmässiga hanteringen ställer på materielen.

I samband med ifrågasatt omläggning av den ekonomiska förvaltningen bör enligt motionärerna den 1914 militäriserade intendenturkårens rekrytering, funktioner och ställning övervägas. Förbandens praktiskt-ekonomiska angelägenheter bör underordnas civila direktörer.

Att intendenterna rekryteras ur officerskåren gäller närmast armén. Flygvapnet och marinen tillgodose i regel sitt behov av intendenturofficerare genom direktrekrytering av för ändamålet hugade och lämpliga studenter (likställda). Dessa anställas som intendentsaspiranter och specialutbildas i förvaltningsstjänst för sina kommande uppgifter som intendenturofficerare. Hur rekrytering och utbildning i framtiden kommer att gå till blir emellertid beroende av resultat av pågående personalkårutredning.

Grundutbildningen för en intendenturofficer inbegriper bl. a. handelsteknisk och företagsekonomisk undervisning. Kunskapsmättet kan sägas motsvara ett mellanting mellan examen vid handelsgymnasium och handelshögskola. Ett mindre antal intendenturofficerare — det hade naturligtvis varit önskvärt med flera — äro diplomerade civilekonomer.

Intendenterna måste emellertid även ha militär utbildning. De ha icke blott fredsförvaltningsuppgifter utan skola också bestrida befattningar i krigsorganisation samt handha visst krigsförberedelsearbete m. m.

Förslaget att renodla och för militär personal reservera uteslutande rent militära arbetsuppgifter är verklighetsfrämmande och måste botten i ett föräldrat tänkesätt. Det torde delvis ha framgått av det föregående, och det bör understrykas, att militära uppgifter varken kan eller ens bör helt renodlas och avskiljas. Problemen griper in i varandra och måste lösas av vederbörlig expertis i förening. Detta gäller icke blott på högsta nivå, där de ekonomiska frågorna ha vital betydelse för militära och tekniska ställningstaganden i fråga om organisation, utrustning, utbildning m. m. utan även på förbandsnivå. Det måste dock vara förbandschefen, som har huvudansvaret för vad som sker vid honom underställt förband. Förbandschefen har att samordna förvaltningen med den rent militära verksamheten. För att detta skall ske utan friktioner är förbandschefen såväl kommando- som förvaltningsmyndighet och de förvaltningsgrenschefer (intendent, ingenjör, läkare, kassachef etc), som biträda honom med löpande förvaltningsgöromål — var och en inom sitt förvaltningsområde — ha att göra detta inom ramen för reglementen, instruktioner m. m. samt av central förvaltningsmyndighet meddelade direktiv. Med hänsyn till organisationens effektivitet är en boskillnad mellan förvaltning och annan verksamhet olämplig vid ett militärt förband och detta av enahanda skäl som vid vilket företag som helst. Men en militär förbandschefs handlingsfrihet är kringskuren genom bestämmelser av olika slag och missbruk av förvaltningsbefogenheten

förhindras genom förvaltningsgrenschefs skyldighet att reservera sig — protokoll tillställas central myndighet — mot oriktiga beslut. Strävan bör således fastmer vara att stärka en sådan organisation, där militära chefer av alla grader åligger att i största utsträckning ta ekonomisk hänsyn såsom varande en väsentlig förutsättning för den militära verksamheten.

Medverkan av personal av alla kategorier i besparings- och rationaliseringssyfte m. m. bör givetvis eftersträvas. Motionärerna föreslå inrättande av organ motsvarande företagsnämnderna inom industrin. Organ med bl. a. i huvudsak förutsatta arbetsuppgifter finnas emellertid redan vid förbanden, nämligen de s. k. förbandsnämnderna. Flygförvaltningen får också erinra om Kungl. Maj:ts bemyndigande för förvaltningen senast genom beslut den 26 april 1957 (regleringsbrev 1) att med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1957/58 utnyttja högst 10 000 kronor för budgetår av anslaget till drift och underhåll av flygmateriel m. m. (resp. de centrala flygverkstädernas driftsomkostnadsmedel) för utbetalande av gratifikation till personal tjänstgörande eller anställda vid de centrala flygverkstäderna och förbanden för förslag till förbättrade arbetsmetoder, raskt och klokt ingripande vid olyckstillbud, visad rådighet eller visat gott initiativ. Utvidgade bemyndiganden av denna art synes utgöra en framkomlig väg i motionärernas syfte. Normer erfordras dock för enhetliga bedömanden.

Den omständigheten, att man på vissa håll säger sig tro, att nuvarande förhållanden oroar en bred opinion, kan icke vara tillräcklig anledning att igångsätta så djupgående utredningar som motionärerna förorda. Befintliga kontroll- och rationaliseringsorgan böra förstärkas endast om kostnader härför bedömes balansera mot väsentliga besparingar och antalet organ bör i varje fall ej ökas. Det stora antalet organ, som mer eller mindre oberoende av varandra arbeta med kontroll- och rationaliseringsuppgifter, bilda tillsammans ett effektivt nätverk täckande den totala verksamheten. Det effektivaste medlet mot talet om slöseri inom krigsmakten torde därför vara saklig och vederhäftig upplysning inle minst genom den ansvariga politiska ledningens försorg.

I ärendets handläggning ha deltagit undertecknad souschef samt Westergård, Henricson, Lindgren, Bjarnholt, Hildebrandt, Callmer, Höberg, Berglund och Kollind, den sistnämnde föredragande.

Stockholm den 29 september 1958

HANS KOLLIND

T. Rapp

J. Lidströmer

Bilaga J

Riksdagens statsutskott

Med anledning av nådig remiss den 30 juli 1958 rörande inom riksdagens första kammare av herr Branting m fl (I: B 72) och riksdagens andra kammare av herr Blidfors m fl (II: B 93) väckta motioner angående utredning av lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning m m får statens organisationsnämnd anföra följande.

Enligt motionärernas mening måste — med hänsyn till de betydande be-
lopp, som i samband med krigsmaktens omgestaltning och modernisering
kommer att ställas till försvarets förfogande — kravet skärpas på, att med-
len ur ekonomisk synpunkt kommer till rationellast möjliga användning
och att all sparsamhet iakttages. Detta aktualiserar frågan, huruvida be-
tryggande garantier nu föreligger gent emot varje form av misshushållning
och slöseri, vare sig saken gäller de anslagna medlen och materielförvalt-
ning eller personalens och de värnpliktigas tid.

Motionärerna omnämner därefter och söker i första hand bedöma, hu-
ruvida redan förefintliga kontrollorgan är tillfyllest. Därvid kommer de
till, att nu förefintliga civila kontroll- och revisionsorgans verksamhet i
fråga om den militära ekonomiska förvaltningen icke täcker hela fältet eller
skapar full trygghet i fråga om kravet på rationellast möjliga bruk av an-
slagsmedlen m m. Beträffande den inom krigsmaktens egna organ utövade
kontrollen gör motionärerna vissa reflektioner rörande efterlevnad av an-
befalld sparsamhet, anslagsöverskridande m. m, samt framhåller, att trots
denna militära kontroll talet fortlever om en militär ekonomisk misshushåll-
ning, ägnad att oroa en enligt motionärernas mening bred opinion.

Motionärerna påpekar vidare i detta sammanhang den militära ekono-
miska förvaltningens stora omfattning, ur kontrollsynpunkt delvis svårbe-
mästrad, samt den särställning denna förvaltning i många avseenden intar
med därav följande särskilda problem. Vissa exempel lämnas därefter på
vad som synes bidra till svårigheterna ur kontrollsynpunkt vid köp av
vapen och krigsmateriel m m. Motionärerna gör här även vissa reflektioner
och uttalanden rörande lämpligheten av att överhuvud taget använda mili-
tär personal inom den militära förvaltningen. Dessa förhållanden synes sam-
manhålla med frågan om formerna för en effektiv ekonomisk kontroll lik-
som med frågan om garantier för en rationell och sparsam användning av
anslagsmedlen.

Motionärerna lämnar därefter vissa exempel på områden inom den mili-
tära verksamheten där slöseri kan förekomma. Härvid omnämnes slöseri
med utbildningstid; misshushållning med förbrukningsmateriel, motor-
bränsle, övningsammunition m m; oekonomiskt förfarande vid beställningar
och inköp av s k tygmateriel, vapen och dylikt; slöseri genom meningslösa
anordningar, anläggningar eller anskaffningar; slöseri genom organisato-
risk överbelastningar; ekonomisk misshushållning genom krigsmaktens
utrustande med vapen, apparatur m m av teknisk fulländning men med
mindre fältmässig hållbarhet.

I samband med exemplen fästes uppmärksamheten på vissa missförhål-
landen och lämnas vissa synpunkter och uppslag för att möjliggöra en för-
stärkt civilkontroll m m över försvarsutgifterna och över den militära för-
valtningen.

Motionärerna uttalar slutligen den meningen, att vad som nu aktualiserar frågan om en förstärkning av den civila uppsikten och inflytandet över försvarsmaktens ekonomiska angelägenheter är främst storleksordningen av de medel som anslås till försvaret, men även den rätt allmänna uppfattningen att en eftersläpning ägt rum inom krigsmakten när det gäller moderna arbetsmetoder. Vidare framhålles, att försvarets nya organisation helt naturligt i första hand tagit sikte på den rent militära funktionen, varför i samband med denna modernisering och effektivisering det synes naturligt att också en översyn och reformering kommer till stånd beträffande de grenar inom försvaret som rör den civilt betonade ekonomiska administrationen.

I det sammanhanget drar motionärerna upp vissa paralleller rörande förvaltningen vid de militära förbanden och de under landstingen sorterande sjukhusanläggningarna, förvaltrade av sjukhusdirektörer såsom chefstjänstemän. De kommer därvid till den uppfattningen, att det bör övervägas, huruvida icke med fördel de enskilda förbandens praktiskt-ekonomiska angelägenheter helt bör underordnas civila direktörer samt att i samband med en sådan omläggning intendenturkårens rekrytering, funktioner och ställning omprövades. En sådan nygestaltning skulle även kräva en ny topporganisation, en civil överledning av försvarets gemensamma ekonomiska angelägenheter.

Motionärerna har sålunda framlagt en mångfald synpunkter, idéer och förslag. Nämnden kommer att därav huvudsakligen yttra sig beträffande sådana områden inom försvaret, som sammanhänger med nämndens verksamhetsområde eller varit föremål för nämndens verksamhet i form av organisationsundersökningar m m.

Motionärerna synes ha utgått ifrån, att förvaltningen inom försvaret och därmed sammanhängande verksamheter icke anpassats efter den nya försvarsorganisationen, varför en översyn och reformering även bör komma till stånd härav.

Det må därför erinras om, att såväl den centrala som den lokala förvaltningen inom försvaret under de senaste åren varit föremål för ett omfattande utredningsarbete.

Beträffande centrala förvaltningen har utredningsarbetet i första hand bedrivits av 1946 års militära förvaltningsutredning. I denna har även organisationsnämnden medverkat genom att för utredningens räkning verkställa ingående organisationstekniska undersökningar i fråga om förvaltningsverksamheten inom de centrala förvaltningarna. Dessa undersökningar pågick under tre år och resulterade i ingående beskrivningar och analyser av den gällande organisationen. På grundval av bl a detta omfattande undersökningsmaterial avgav utredningen den 16 oktober 1950 betänkande med förslag rörande försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning.

Efter ytterligare utredningar framlades till 1954 års riksdag (prop 109/1954) förslag angående organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning. Förslaget innefattade en genomgripande reformering av den centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltningstjänsten inom försvaret. Sålunda föreslogs indragning av krigsmaterielverket och fördelning av dess uppgifter på övriga centrala förvaltningar, uppdelning av arméförvaltningen på två ämbetsverk — armétygförvaltningen och arméintendenturförvaltningen — rationalisering av förvaltningarnas inre organisation samt inrättandet av ett samordnande organ, försvarets förvaltningsdirektion med bl a företrädare från näringslivet som ledamöter.

Bland de allmänna principer — i vissa avseenden överensstämmande med

motionärernas synpunkter — för de centrala försvarsförvaltningarnas verksamhet och organisation, som varit vägledande vid utformningen av förslaget må här nämnas följande:

att skapa förutsättningar för en effektiv materielanskaffning varvid strävan skall vara att förverkliga av förvaltningsutredningen uppställda principer; klar ansvarsfördelning, rationellt utnyttjande av de tekniska specialisterna samt god kontakt emellan konstruktörer och tillverkare;

att skapa en sådan inre organisation, som ger de olika underavdelningarna klart och sakligt avgränsade arbetsuppgifter;

att sammanföra till särskilda organ inom respektive förvaltningar sådana funktionella uppgifter, vilka lämpligen kan handhas centralt för myndigheten i dess helhet;

att säkra inflytandet för den kommersiella och ekonomiska sakkunskapen;

att ge ökade möjligheter för förvaltningarna att anlita civila experter;

att skapa förutsättningar för ett fortlöpande rationaliseringsarbete i personal- och kostnadsbesparande syfte.

Slutligen kan nämnas att samordningsfrågorna särskilt uppmärksammas, varvid såsom ett samordnande och ledande organ på ett högt plan föreslogs inrättandet av ovan nämnda försvarets förvaltningsdirektion.

Den av 1954 års riksdag i enlighet med nämnda prop 109/1954 beslutade ändrade förvaltningsorganisationen har varit och är allttjämt föremål för en successiv översyn av härför tillkallade särskilda sakkunniga i syfte att bl a tillvarataga vunna erfarenheter och att anpassa organisationen efter ändrade förhållanden m m. På grund av denna översyn har bl a vissa jämkningar av organisationen beslutats av 1957 och 1958 års riksdagar.

Beträffande den lokala förvaltningsorganisationen och därmed sammanhängande verksamheter har denna varit föremål för ingående undersökningar genom nämndens försorg. De egentliga organisationsundersökningarna, som påbörjades inom försvaret i april 1944, hade sålunda till syfte att få fram en ur såväl militär som ekonomisk synpunkt effektiv organisation av fredsregementen, staber och förvaltningsorgan samt av den verksamhet som dessa staber är avsedda att utöva. Utbildningsverksamheten låg utanför ramen för undersökningarna.

Dessa undersökningar förklades i första hand till I 15 och omfattade sålunda även de lokala förvaltningsorganen, icke blott dessas militära funktioner, såsom mobiliserings- och krigsförberedelsearbeten utan även deras ekonomiskt-administrativa element samt förrådstjänst, verkstadstjänst, expeditionstjänst, transporttjänst m fl funktioner. Denna mångfald av verksamheter inom förvaltningen gjordes till föremål för detaljundersökningar. Vid undersökningarna upptogs även till bedömande truppförbandschefens och förvaltningsgrenschefernas ställning ifråga om förvaltningen, vilket bl a resulterade i förslag rörande ökad befogenhet för förbandschef att delegera sin beslutanderätt till förvaltningsgrenschefer m fl. Personalbehoven för olika verksamheter bedömdes genom metod- och tidsstudier, statistik, intervjuer m m. Därjämte övervägdes huruvida för de olika befattningarna inom förvaltningen lämpligen borde avses civil eller militär personal. Därvid tillämpades i stort sett den principen, att militär personal borde avses för sådana förvaltningsbefattningar, som krävde militär erfarenhet och samtidigt var väl avpassade efter vederbörandes kvalifikationer, utbildning m m i övrigt.

Det förslag grundat på resultatet av undersökningarna, som nämnden framlade innebar betydande förändringar och rationaliseringar beträffande såväl förbandets organisation och arbetsuppgifternas fördelning, samord-

ning och utförande m m som personalbehoven för olika verksamheter. Sedan efter ytterligare undersökningar och försök organisationen slutligt fastställdes genom kungligt brev 1949 har under medverkan av nämnden och efter kompletterande undersökningar organisationen genomförts vid samtliga arméns truppförband. Liknande organisationsförändringar, grundade på nämndens undersökningar har sedermera genomförts vid försvarsområdesstaber, utbildningsanstalter m m.

Under de senare åren har dessutom stabs- och förvaltningstjänsten vid förbanden genom nämndens försorg varit och är alltjämt föremål för en successiv översyn för att tillvarata gånna erfarenheter och för att anpassa organisationen efter ändrade förhållanden rörande bl a krigsorganisation, materielmängder, utbildningsverksamhet m m.

Inom marinen och flygvapnet pågår genom nämndens försorg motsvarande undersökningar.

Såväl de centrala som lokala förvaltningsorganisationerna har sålunda, efter omfattande och ingående utredningar och undersökningar, nyligen fastställts av statsmakterna, varjämte organisationerna varit och alltjämt är föremål för översyn i syfte bl a att anpassa dem efter ändrade förhållanden. Därest under den sålunda pågående översynen möjligheter skulle yppa sig till ytterligare reformer och rationaliseringar, kan man räkna med att dessa möjligheter kommer att tillvaratagas redan inom ramen för översynen. Nämnden kan därför ej finna att skäl föreligger för att en parlamentarisk utredning av försvarets förvaltningsorgan nu ånyo kommer till stånd.

Med anledning av vad motionärerna ifrågasatt rörande intendenturkårens rekrytering, funktioner, ställning m m får nämnden erinra om, att utredning för närvarande pågår rörande bl a intendenturkåren av 20 december 1954 tillkallade sakkunniga med benämningen 1954 års utredning angående vissa personalkårer inom försvaret.

Slutligen får nämnden något beröra vad motionärerna framhållit å s. 5 under punkt 1: »slöseri med tid vid utbildning av värnpliktig och annan militär personal».

Motionärerna relaterar här, att värnpliktiga i synnerhet efter repetitionsövningar återkommer till det civila livet och missnöjda påstå bl a att de »inte fått lära sig någonting alls». Det förekommer även klagomål över att mycken tid gått till spillo under väntan på utrustningspersedlar m m.

Vid de organisationsundersökningar som enligt ovan verkställdes av nämnden rörande stabs- och förvaltningsorganisationen vid förbanden har förrådsorganisationen och därmed sammanhängande servicetjänst såsom utrustning av trupp, in- och utlämning av materiel och förnödenheter till trupp m m även varit föremål för undersökningar och studier. Dessa har bl a lett till, att vid förbanden skapats särskilda övningsmaterieförråd samt centrala ut- och avrustningsförråd med vårdlokaler för såväl intendenturmateriel som tygmateriel, varigenom förutsättningar skapats för bl a snabb ut- och avrustning med persedlar och materiel vid in- och utryckningar till fredsövningsläggningsarna. Vid repetitionsövningarna sker emellertid utrustningsarbetet i regel försvåras på grund av primitiva lokaler, öövad personal och fältmässiga förhållanden i övrigt. Nämnden har även verkställt vissa studier under sådana förhållanden och kunnat meddela lämpliga former för utrustningsarbetet och beräkningsgrunder för personalbehov m m.

Vid organisationsarbetet vid truppförbanden har nämnden sålunda även kommit i kontakt med utbildningsarbetet och dess problem och i mån av möjligheter sökt underlätta denna verksamhet genom att ordna förråds-

tjänsten och övriga förvaltningsfunktioner så att truppen betjänas rationellt och utan onödiga dröjsmål.

Ehuru utbildningsverksamheten huvudsakligen ligger utanför nämndens verksamhetsområde, vill nämnden även framhålla som sin mening — grundad på erfarenheter från de flesta av arméns truppförband — att det slöseri med tid som kan förekomma och motionärerna påpekat, till största delen synes sammanhånga med föreliggande befälsbrist, vilken särskilt gör sig märkbar under repetitionsövningsperioder, då dubbla förband skola utbildas.

I detta ärendes handläggning ha deltagit, förutom undertecknad generaldirektör, ledamöterna Aste, Björck, Elofsson, Löfqvist, Göran Petterson och Ståhl samt såsom föredragande majoren C O Rosenius.

Stockholm den 29 september 1958

Statens organisationsnämnd

C TARRAS SÄLLFORS

B Samuelsson

Till riksdagens statsutskott.

Genom remiss den 30 juli 1958 har Kungl. Maj:t anbefallt statens sakrevision att avgiva yttrande över inom riksdagens första kammare av herr Branting m. fl. (I: B 72) och i riksdagens andra kammare av herr Blidfors m. fl. (II: B 93) väckta motioner angående utredning om lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning och en förstärkning av den civila kontrollen över denna förvaltning. I anledning härav får sakrevisionen anföra följande.

Vad gäller det förstnämnda frågsmålet — en ifrågasatt effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning — må framhållas, att de centrala förvaltningsorganen så sent som år 1954 genomgripande omorganiserades i rationaliserande syfte. Förvaltningsreformen av år 1954 tillkom i allt väsentligt för att undanröja då rådande motsättningar mellan det upphandlande och kontrollerande organet — krigsmaterielverket — och de planerande och projekterande försvarsgrensförvaltningarna. Krigsmaterielanskaffningens återförande till de senare myndigheterna innebar onekligen ett stärkande av det militära och civilmilitära inflytandet. Samtidigt överfördes emellertid stora civila personalgrupper till dessa förvaltningar i samband med krigsmaterielverkets slopande. De nuvarande inköpsavdelningarna under ledning av särskilda inköpsdirektörer tillkommo således vid denna tidpunkt. Materielanskaffningen avsågs att även framgent hållas samman i ur ekonomisk synpunkt erforderlig omfattning genom införandet av den s. k. huvudförvaltningsprincipen. Den försvarsgrensförvaltning, som för sin försvarsgren hade att anskaffa den största mängden av ett för flera försvarsgrenar gemensamt materielslag, skulle således handlägga alla de ärenden, som ha samband med anskaffningen, d. v. s. projektering, konstruktion, försök, utarbetande av tekniskt underlag för tillverkning samt utarbetande av materielbeskrivningar och underhållsinstruktioner ävensom inköp, leveranskontroll och krigsindustriplanering. Utfärdandet av tillämpningsbestämmelser samt tillsynen av att förvaltningsprincipen efterlevs åvilar det vid samma tidpunkt inrättade samordningsorganet, försvarets förvaltningsdirektion.

De centrala försvarsgrensförvaltningarnas organisation av år 1954 var emellertid till en början icke definitivt utformad i alla sina enskildheter. Bedömandet av detaljorganisationen och personalbehovet vid vissa organisationsenheter, exempelvis marinförvaltningens inköpsavdelning, kvarstod således. Organisationen i sin helhet har sedermera ingående prövats av 1956 års försvarsförvaltningssakkunniga, vilka beräknas komma att slutföra sitt uppdrag inom den närmaste tiden. Till vissa delar kan den nya organisationen följaktligen finna sin form först vid ett förverkligande av kommitteförslaget.

Enligt sakrevisionens erfarenheter kunna icke några vägande invändningar riktas mot det sätt på vilket huvudförvaltningsprincipen förverkligats och förverkligas inom försvarets centrala förvaltningar. Tvärtom synes den ha befrämjat samarbetsviljan mellan försvarsgrenarna och i sin mån medverkat till en fortgående rationalisering av arbetet. Under sin granskningsverksamhet inom vissa delar av det ifrågavarande förvaltnings-

området har revisionen visserligen kunnat konstatera önskvärdheten av att den tekniskt-ekonomiska expertisen inom de särskilda upphandlingsorganen på ett tidigare stadium än vad nu ofta är fallet inkopplas på de ekonomiska spørsmål, som äro förknippade med en planerad anskaffning. Vidare har revisionen uppmärksammat, att uppföljningen av vissa upphandlingsärenden varit förenad med svårigheter. Ur allmänt ekonomiska synpunkter vore det därför av värde, om rutiner etc. kunde så utformas, att denna uppföljning kunde ske utan onödig omgång och tidsutdräkt. Dessa och andra liknande iakttagelser liksom även andra i motionen behandlade frågor gälla emellertid icke endast det militära förvaltningsområdet och förtar icke intrycket, att en bestämd strävan föreligger hos försvarets centrala förvaltningsmyndigheter att successivt rationalisera verksamheten och tillvarata föreliggande möjligheter till besparing.

Revisionen finner det därför vara mindre välbetänkt att ånyo tillsätta en utredning med uppgift att ytterligare rationalisera den ekonomiska verksamheten vid försvarsgrensförvaltningarna utan bör man se tiden an och ge den nuvarande organisationen tillfälle att stabiliseras. I sammanhanget må erinras om att de militära förvaltningsenheterna likaväl som statsförvaltningen i övrigt komma att granskas av den under innevarande år tillsatta besparingsutredningen.

Vad gäller förhållandena vid lokala förvaltningar, staber och förband må nämnas, att fortlöpande och systematiska organisationsundersökningar i rationaliseringssyfte bedrivs av statens organisationsnämnd, vid vilken finnes inrättad en särskild militär avdelning. Såsom exempel å denna fortlöpande rationaliseringsverksamhet må anföras organisationsnämndens genomgång av den militära förrådsverksamheten, vilken lett till införandet av rationella arbetsmetoder vid förrådshanteringen. Vissa staber och förband ha vidare erhållit ändrad organisation efter förslag av nämnden.

Vidkommande de ekonomiska frågorna vid de militära förbanden kan framhållas, att flertalet förnödenheter upphandlas centralt genom försvarsgrensförvaltningarnas försorg, varvid de finnas att tillgå antingen i centrala förråd, exempelvis arméns intendenturförråd, eller genom avrop direkt hos leverantören. Kvarvarande praktiskt-ekonomiska angelägenheter äro givetvis icke utan betydelse, men torde knappast vara av den storlek, att de motivera införandet av en särskild civil organisation vid sidan av de nuvarande förbandsstaberna.

Motionärerna ha även framfört krav på en förstärkning av den civila kontrollen över krigsmaktens ekonomiska förvaltning. Det må därvid nämnas, att överväganden beträffande utformningen av den statliga gransknings- och rationaliseringsverksamheten för närvarande pågå inom den år 1956 tillsatta rationaliseringsutredningen. I motionen anføres, att de nuvarande kontroll- och revisionsorganen — exempelvis organisationsnämnden och sakrevisionen — icke ha till uppgift att framlägga förslag beträffande förbättrade arbetsmetoder, förbilligande förfaringsätt, tidsvinnande organisation o. s. v. samt att kontroll- och granskningsåtgärderna regelmässigt insättas i efterhand, då den eventuella ekonomiska skadan redan inträffat. Sakrevisionen finner det vara angeläget att tillrättalägga denna motionärernas uppfattning. Vad beträffar organisationsnämnden ha dess arbetsuppgifter något berörts i det föregående. Sakrevisionen å sin sida skall enligt 3 § i den för revisionen utfärdade instruktionen öva tillsyn över att den verksamhet, som faller under revisionens granskning, anordnas på ett ändamålsenligt, planmässigt och sparsamt sätt. Bland annat hör därvid tillses, att, där myndighet bedriver upphandling, tillverkning, försäljning eller

ekonomisk verksamhet i övrigt, affärsmässiga grunder bliva tillämpade samt att granskade myndigheters organisation är den lämpligaste för arbetsuppgifternas utförande. Revisionen har således just sådana arbetsuppgifter, som efterlysas av motionärerna. Vad gäller revisionens arbetsmetoder må visserligen vara, att granskningsåtgärderna som regel måst insättas i efterhand, enär annars den granskade myndighetens organisation skulle få dubbleras av en kontrollantorganisation, vilket förefaller orealistiskt. Härvid bör dock bemärkas, att dylika åtgärder jämväl innebära ett tillrättaliggande för framtiden. Emellertid förekomma även direkta ingripanden från revisionens sida i myndigheternas verksamhet. Såsom exempel härpå må nämnas revideringen av löpande fraktavtal avseende i utlandet inköpt krigsmateriel, vilken revisionsåtgärd medfört stora besparingar för statsverket. Sakrevisionens avdelning för upphandlingsgranskning bedriver härjämte en fortlöpande, rådgivande och vägledande verksamhet. Beträffande av revisionen vidtagna granskningsåtgärder avseende militära myndigheter må hänvisas till bilagda tabellsammanställning av statens sakrevisions verksamhet enligt årsberättelserna för tiden 1 januari 1944—1 juli 1958.¹ Årsberättelsen för år 1957/58 närslutes även.¹

I det föregående har sakrevisionen främst ansett sig böra ingå på sådana spörsmål, ifråga om vilka särskild erfarenhet finnes representerad inom revisionen. Under hänvisning till vad som därvid anförts finner revisionen det icke påkallat att i dagens läge tillsätta en parlamentarisk utredning angående lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning och en förstärkning av den civila kontrollen över denna förvaltning.

I detta ärendes avgörande hava deltagit, förutom undertecknad ordförande, ledamöterna Ljungdahl, Lindencrona, Ward, Cardelius, Lundgren och Löfqvist.

Särskild föredragande förste revisor Grönlund. I övrigt närvarande undertecknad kanslichef och byrådirektör Sjövall.

Stockholm den 29 september 1958

Statens sakrevision
WILHELM BJÖRCK

K. A. Lindbergson

* Ej här medtagen.

Bilaga I

Till riksdagens statsutskott

Genom remiss den 30 juli 1958 har tillfälle beretts militieombudsmannen att inkomma med yttrande över inom riksdagens första kammare av herr Branting m. fl. (I: B 72) och riksdagens andra kammare av herr Blidfors m. fl. (II: B 93) väckta motioner angående utredning om lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning m. m.

I motionerna anföres, att med hänsyn till de betydande och alltjämt ökande belopp, som komme att ställas till försvarets förfogande, skärpta krav måste ställas på från ekonomiska synpunkter rationellast möjliga användning av medlen samt iakttagande av all möjlig sparsamhet. Vid bedömande av den i samband därmed aktualiserade frågan angående redan befintliga garantier mot misshushållning och slöseri komme i åtanke dels de från militärförvaltningen fristående kontrollorganen, dels ock den militära administrationens institutioner. De förstnämnda kontrollorganen, bland vilka nämndes statens sakrevision och riksdagens militieombudsman, kunde icke fortlöpande följa den militära ekonomiska förvaltningen under dess dagliga praxis och utformning; de trädde i funktion först då den eventuella ekonomiska skadan redan inträffat. Vad anginge krigsmaktens egna organ vore det föremål för olika meningar huruvida de order efterlevdes som den högsta militära ledningen givit om iakttagande av sträng sparsamhet. Enligt en uppfattning, som delades av motionärerna, måste det med hänsyn till att ledningen ofta nog ansåge de anslagna medlen alltför knappt tillräckliga ligga i dess intresse att sparsamhet också iakttoges. Enligt en annan version hävdade man att anslagsöverskridanden, vilka i praktiken alltid plägade i efterhand godkännas, förekomme i syfte att framdeles åstadkomma höjda anslag. Vilken mening man än kunde ha om nämnda frågor fortlevde talet om en militär ekonomisk misshushållning, något som vore ägnat att oroa. Om denna oro stillades genom en effektivisering av kontrollen och en allmän rationalisering av förvaltningen, skulle detta också lända till en förstärkning av försvarsviljan. I anslutning till anförda exempel på områden där »slöseri» kunde förekomma framkastades tanken på en från krigsmakten reellt och formellt avskild expertgrupp, vilken skulle stå till det civila samhällets förfogande med objektiva och självständiga bedömanden i militär-ekonomiska frågor av betydelse. Under erinran vidare om den uppdelning av arbetsuppgifterna vid landstingssjukhusen, som skett genom att särskilda sjukhusdirektörer från läkarna övertagit de rent ekonomiska och praktiska angelägenheterna, ifrågasatte motionärerna huruvida icke motsvarande göromål inom krigsmakten skulle kunna helt anförtros åt civila befattningshavare med särskilda expeditioner, varigenom militära chefer och övriga officerare skulle kunna odelat ägna sig åt de rent militära uppgifterna. Vid förbanden borde enligt motionärerna övervägas inrättande av organ, motsvarande företagsnämnderna inom industrien, med uppgift att på olika sätt tillvarata manskaps intressen, och hinder föreläge icke att jämväl inom krigsmakten infördes ett premiesystem liknande det som förekomme inom industrien, innebärande att arbetare som framlade praktiska förslag till förbättringar premierades med skäligen belopp. En sådan ordning skulle kunna stimulera intresset för tjänsten och bli till nytta liksom inom produktionen. Motio-

närerna hemställde, att riksdagen måtte, med beaktande av de utav motionärerna anförda synpunkterna och uppslagen, hos Kungl. Maj:t begära en skyndsam parlamentarisk utredning angående lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning och en förstärkning av den civila kontrollen över denna förvaltning.

Med anledning av remissen får jag anföra följande.

Enligt instruktion den 24 maj 1957 för riksdagens ombudsmän (SFS 1957:165) åligger det militieombudsmannen att utöva en allmän tillsyn över lagars, författningars och instruktioners efterlevnad i vad de skola tillämpas i militära mål samt i övrigt av ämbets- och tjänstemän inom försvarsväsendet ävensom av dem som under ämbetsansvar fullgöra uppgifter inom sammanslutningar eller stiftelser, vilka samverka med försvarsväsendet. Vid fullgörandet härav skall militieombudsmannen särskilt övervaka efterlevnaden av, förutom strafflagstiftningen för krigsmakten, militära rättegångslagen och värnpliktslagen, jämväl bland annat bestämmelser *dels* om förvaltningen av de till försvarsväsendet anslagna medel samt av försvarsväsendet tillhörande fastigheter, *dels* om statens upphandlings- och entreprenadväsende, i vad de äga tillämpning inom försvarsväsendet, om anskaffande, underhåll och vård av materiel, anskaffande och användande av andra förnödenheter samt utförande av arbete för försvarsväsendets behov, *dels* och om förråd, utrustning och annat, som avser krigsberedskap.

Militieombudsmannens sålunda angivna kontrollverksamhet utövas genom periodvis återkommande inspektioner samt genom utredningar i anledning av gjorda anmälningar eller anförda klagomål eller på grund av i dagspressen förekommande uppgifter. Såsom i motionerna uttalats kan militieombudsmannens kontrollerande verksamhet i stort sett sägas vara stickprovsmässig. Såväl instruktionsbestämmelsernas utformning som ämbetets förhållandevis begränsade personalorganisation visar att det icke är avsett att en systematisk och fortlöpande granskning inom det militära förvaltningsområdet skall utföras. I främsta rummet har för övrigt militieombudsmannens verksamhet juridisk karaktär; enligt § 96 regeringsformen skall militieombudsmannen vara lagfaren. På grund härav är det uppenbart att den ingående ekonomiska kontroll som i motionerna åsyftas icke kan påräknas genom militieombudsmansinstitutionen.

Med detta konstaterande är dock icke sagt att militieombudsmannens tillsyn över den militära förvaltningen saknar värde då det gäller att förhindra slöseri och misshushållning. Även en i enstaka fall utövad kontroll, vare sig särskild händelse givit anledning till den eller ej, kan leda till upptäckt av anmärkningsvärda förhållanden, och tillrättaläggande som därvid sker är icke sällan av betydelse för framtida tillämpning i likartade situationer. Förhandenvaron av militieombudsmannens kontrollverksamhet torde över huvud ha ett nyttigt inflytande såtillvida som vederbörande ämbets- och tjänstemän alltid ha att räkna med att ett ingripande från militieombudsmannens sida kan komma att ske.

Det må i detta sammanhang erinras att omfattningen av militieombudsmannens kontrollverksamhet vid 1949 års riksdag var föremål för prövning utan att därav föranleddes någon riksdagens åtgärd. Riksdagens revisorer hade i sin till nämnda riksdag avgivna berättelse anført att det, med hänsyn till den effektiva kontroll som dåmera genom olika militära och andra statliga kontrollorgans sida utövades över den ekonomiska förvaltningen och vad därmed sammanhängde inom försvarsväsendet, kunde ifrågasättas huruvida behov föreläge av en särskild tillsyn över försvarets ekonomiska förhållanden från militieombudsmannens sida. I ett med anledning härav avgivet yttrande den 28 februari 1949 (se ämbetsberättelsen 1950 s. 447—462) fann

militieombudsmannen till en början på närmare angivna principiella skäl att någon instruktionsmässig begränsning av militieombudsmannens befogenheter icke borde ifrågakomma. I syfte att undersöka huruvida det vore sakligt motiverat att vidtaga sådan instruktionsändring att kontrollen över försvarets ekonomiska förvaltning icke vidare skulle räknas till militieombudsmannens mera angelägna uppgifter lämnade militieombudsmannen en utförlig redogörelse för sin inspektionsverksamhet samt framhöll bland annat att inspektionerna utgjorde en värdefull komplettering av de ifrån helt andra utgångspunkter arbetande militära inspektionerna; på sätt och vis finge militieombudsmannens kontrollverksamhet karaktären av en kontroll över att den ordinarie kontrollapparaten fungerade på ett tillfredsställande sätt. Någon omläggning av verksamheten så att den fyllde samma krav som från revisionssynpunkt kunde ställas på ett centralt förvaltningsorgan vore icke möjlig och läte icke heller förena sig med militieombudsmansinstitutionens allmänna ställning. Verksamheten måste i fråga om sin omfattning samt beträffande tillämpade metoder anpassas efter omständigheterna i olika lägen. Härav följde att militieombudsmannen, där han i visst fall ägde kännedom om att å det ifrågavarande förvaltningsområdet rådde goda förhållanden, kunde med inskränkning av sin tillsynsverksamhet å detta område mera ägna sig åt andra förvaltningsområden. I annat läge kunde militieombudsmannen finna särskild anledning intensifiera sin tillsyn å visst förvaltningsområde. Att någon mera ingående inspektion av de centrala militära myndigheterna icke under senare år förekommit sammanhängande med det intensiva nydanings- och omorganisationsarbete som sedan länge fortgått och föranlett att dessa organ varit föremål för ständig uppmärksamhet från andra instansers sida. Militieombudsmannen uttalade slutligen som sin mening att vad revisorerna anfört icke borde föranleda någon åtgärd. Första lagutskottet (utlåtande 16/1949) fann, lika med militieombudsmannen, att en inskränkning i dennes behörighet att utöva kontroll icke borde ske. Därjämte anförde utskottet bland annat att utskottet vid sin årliga granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning funnit att verksamheten på förevarande område varit av stor betydelse. Utskottet fann sig med hänsyn till anförda synpunkter icke böra förorda att författningarna rörande försvarets ekonomiska förvaltning uteslötes från dem, vars efterlevnad militieombudsmannen särskilt hade att övervaka.

I anslutning till vad i militieombudsmannens nyssnämnda yttrande anförts om inspektion av de centrala militära myndigheterna under senare år kan nämnas att militieombudsmannen år 1954 inspekterat försvarets fabriksstyrelse jämte vissa underlydande anstalter samt år 1956 försvarets forskningsanstalt och försvarsväsendets radioanstalt.

Särskilt intresse såsom ett från den militära förvaltningen fristående kontrollorgan förtjänar statens sakrevision. Enligt instruktionen den 20 september 1957 för statens sakrevision (SFS 1957: 562) åligger det sakrevisionen att ur allmänt ekonomiska synpunkter granska statlig verksamhet. Sakrevisionen skall tillse att sådan verksamhet anordnas på ett ändamålsenligt, planmässigt och sparsamt sätt, att statens inkomster inflyta utan att onödiga kostnader förorsakas statsverket, att skäligt vederlag erhålles för av staten tillhandahållna prestationer, att, där myndighet bedriver upphandling, tillverkning, försäljning eller ekonomisk verksamhet i övrigt, affärsmässiga grunder bli tillämpade, samt att myndigheternas organisation är den lämpligaste för arbetsuppgifternas utförande. Därest sakrevisionen finner att organisatoriska eller andra åtgärder äro påkallade för ett ekonomiskt utnyttjande av personal, medel eller materiel eller eljest för tillgodoseende av ekonomiska intressen, som det åligger sakrevisionen att bevaka, har revisio-

nen att fästa vederbörande myndighets uppmärksamhet därpå eller, där så erfordras, för Kungl. Maj:t framlägga förslag som revisionen anser lämpliga.

Den av sakrevisionen bedrivna verksamheten torde till icke obetydlig del ha varit förlagd till försvarets område, där särskilt upphandlingsfrågor lära ha varit föremål för undersökningar och utredningar. Visserligen är sakrevisionens kontroll såtillvida likartad med militieombudsmannens att den icke utgör en fortlöpande granskning utan vid skilda tillfällen sättes in på olika områden som av en eller annan anledning kommit i blickpunkten. Å andra sidan har sakrevisionen avsevärt större resurser i personalhänseende och framförallt äro dess arbetsuppgifter, såsom av det nyss anförda framgår, direkt inriktade på de ekonomiska förhållandena. På grund härav torde sakrevisionens verksamhet vara av betydande värde för vinnande av det av motionärerna angivna syftet.

Som naturligt är har sakrevisionen ålagts att samråda med statens organisationsnämnd i frågor, som beröra nämndens verksamhetsområde. Enligt instruktionen den 20 september 1957 för statens organisationsnämnd (SFS 1957: 563) åligger det nämnden att planlägga och i samverkan med vederbörande verk utföra organisationsundersökningar inom statliga förvaltningsgrenar. Nämnden skall, i den omfattning och i den ordning varom nämnden överenskommer med sakrevisionen, samråda med denna i fråga om planläggning av organisationsundersökningar ävensom hålla revisionen underrättad om fortgången av nämndens verksamhet i övrigt. På försvarets område har organisationsnämnden under en längre tid bedrivit organisationsundersökningar av stabs- och förvaltningstjänsten inom armén och kustartilleriet, på grundval av vilka utfärdats organisationsbestämmelser för ett stort antal förband m. m. Ytterligare rationaliseringsverksamhet läro vara att förvänta, därvid även flottan och flygvapnet komma att beröras.

Såsom ett från försvaret fristående kontrollorgan torde även böra nämnas riksräkenskapsverket. Enligt instruktionen den 20 september 1957 för riksräkenskapsverket (SFS 1957: 573) är detta central myndighet för kontrollen över den statliga medelsförvaltningen med särskild uppgift att utöva den centrala kontrollen å statens inkomster och utgifter samt å förvaltningen av statsförmögenheten. Ämbetsverkets revisionella granskning av inkommande räkenskapsmaterial skall avse att kontrollera bland annat att inkomsterna uppbäras och redovisas samt att utgifterna verkställas och bokföras i enlighet med riksstat, specialstater, utfärdade författningar och eljest givna stadganden ävensom att i övrigt vid förvaltningen av kronans medel och andra tillgångar gällande föreskrifter följas samt nödig sparsamhet och statens bästa iakttagas. Den av riksräkenskapsverket utövade verksamheten är sålunda i huvudsak av kameral natur. Av den sist återgivna delen av instruktionen framgår emellertid att jämväl saklig revision kan ske inom riksräkenskapsverket. I sammanhanget må nämnas att vid de överväganden, som föregingo inrättandet av statens sakrevision, frågan dryftades om förläggande av en dylik revision till riksräkenskapsverket (proposition 1943: 164). Det ansågs emellertid att en permanent sakrevision borde bedrivas av ett helt självständigt, Kungl. Maj:t direkt underställt organ. Departementschefen uttalade dock i anslutning härtill (propositionen s. 31) att riksräkenskapsverket borde fullfölja strävandena att inom den ram som betingades av verkets organisation utsträcka sin på räkenskapsmaterial grundade revisionsverksamhet till en ändamålsprövning.

Vad härefter angår försvarsväsendets egna förvaltande organ tilldraga sig de centrala förvaltningsmyndigheterna i första hand uppmärksamhet. De anslagsmedel som förvaltas av dessa myndigheter torde nämligen vara

betydligt större än det sammanlagda belopp som disponeras av regionala och lokala myndigheter.

Den nuvarande organisationen av den centrala förvaltningen tillkom i huvudsak år 1943. Genom den omläggning som skedde nämnda år sammanfördes den kamerala förvaltningen och sjukvårdsförvaltningen inom armén med motsvarande organ i marinförvaltningen och flygförvaltningen till de för hela försvaret avsedda ämbetsverken försvarets civilförvaltning och försvarets sjukvårdsstyrelse. År 1947 centraliserades vidare fastighetsförvaltningen för alla försvarsgrenarna till ett ämbetsverk, fortifikationsförvaltningen. Att viss förvaltningsverksamhet sålunda är sammanförd fackgrensvis till gemensam förvaltning torde främja enhetlighet samt verka rationellt ur ekonomiska och kommersiella synpunkter. Den ekonomiska och tekniska sakkunskapen torde vara väl företrädd inom de centraliserade förvaltningsområdena. Förvaltningarna i fråga intaga organisatoriskt en mera självständig ställning i förhållande till de militära högsta organen än vad som är fallet med försvarsgrensförvaltningarna.

Chefskapet för de sistnämnda myndigheterna, armétygförvaltningen, arméintendenturförvaltningen, marinförvaltningen och flygförvaltningen, utövas av vederbörande försvarsgrenschef. Frågan om tillgodoseende av dessa förvaltningars behov av industriell, ekonomisk och kommersiell sakkunskap var föremål för statsmakternas övervägande i samband med krigsmaterielverkets avskaffande år 1954 (proposition 1954:109). Därvid uttalades farhågor för att, därest den av krigsmaterielverket bedrivna upphandlingsverksamheten m. m. lades under försvarsgrensförvaltningarna, den civila sakkunskap som i samband därmed avsågs skola tillföras förvaltningarna på grund av lydndsställningen under högre militära chefer icke skulle få tillräckligt inflytande på de ekonomiska och kommersiella avgörandena. Emellertid befunnos övervägande skäl — bland annat tillgodoseende av militära funktions- och kvalitetskrav samt hänsynstagande i samband med anskaffning till blivande underhållskostnader — tala för att det anskaffande och det materieförvaltande organet borde vara ett och samma. Garantier för att de ekonomiska och kommersiella synpunkterna på krigsmaterielanskaffningen skulle på ett auktoritativt sätt få göra sig gällande ansåg man sig vinna särskilt genom förstärkning av den inom försvarsgrensförvaltningarna redan befintliga industriella och ekonomiska sakkunskapen. Detta åstadkoms genom inrättande vid nämnda förvaltningar — utom arméintendenturförvaltningen — av särskilda inköpsavdelningar under civila chefer, försedda med kvalificerad civil personal. Vidare förutsattes att den nyinrättade försvarets förvaltningsdirektion skulle på ett högt plan utgöra ett samordnande och i viss utsträckning övervakande organ på framförallt krigsmaterieförvaltningens område. Viss förstärkning av den tekniskt och ekonomiskt sakkunniga personalen vid försvarsgrensförvaltningarna har sedermera företagits i anledning av den översyn av förvaltningarnas organisation och verksamhet som gjorts av 1956 års försvarsförvaltningskommitté.

Vid regionala och lokala förvaltningsmyndigheter biträdes vederbörande militära chef av förvaltningsgrenschefer, vilka tjänstgöra såsom föredragande och till vilka jämväl i allmänhet torde delegeras viss beslutanderätt. Förvaltningsgrenschefer vid ett vanligt regemente äro, bland andra, tygofficer och intendent. Den sistnämnde tjänstgör ofta även såsom kasernofficer, på vilken fastighetsförvaltningen ankommer. Dessa befattningshavare äro visserligen militärt utbildade men ha dessutom genomgått särskilda för dem avsedda utbildningskurser. Blivande tygofficerare erhålla sålunda vid omkring tvååriga kurser utbildning i bland annat förvaltningstjänst, under-

hållstjänst, tygmateriel- och ammunitionskunskap samt mekanisk teknologi. I de tvååriga intendenturofficerskurserna ingå som läroämnen bland annat förvaltningskunskap, förplägnadstjänst, födoämneslära, materiel-tjänst, drivmedelstjänst och drivmedelskännedom, bränsle- och värmelära, underhållstjänst, intendenturtjänst i fält och handelsteknik. Tygofficeren biträdades av en arméingenjör, varförutom vid de regionala organen, militärbefälsstaberna, tjänstgöra stabsingenjörer. Kasernofficeren erhåller tekniskt biträde av den civila ingenjörspersonal, som i anslutning till statsmakternas beslut år 1956 angående den regionala och lokala fastighetsförvaltningen finnes placerad vid militärbefälsstaberna. I fråga om intendenturtjänstens utövande kan nämnas att civil fackkunskap företrädes av köksföreståndarna.

Den regionala och lokala förvaltningen är föremål för tillsyn och granskning från de centrala myndigheternas sida. Sålunda ha exempelvis armétygförvaltningen och arméintendenturförvaltningen, envar inom sitt förvaltningsområde, att övervaka verksamheten inom arméns myndigheter. Denna övervakning utföres i form av inspektioner m. m. samt räkenskapsgranskning. Vid räkenskapsgranskningen skall uppmärksamhet ägnas åt frågor om penningmedlens ändamålsenliga användning samt om erlagda priser och entreprenadsummor m. m. Genom förrådskontroll skall tillses, att upphandlad eller försäld materiel blivit tagen till uppbörd i, respektive avförd ur redovisningshandlingarna. Motsvarande övervakning ombesörjes av övriga centrala förvaltningar, envar inom sitt område. Nämnas må även i lörevarande sammanhang den kamerala revision av försvarets myndigheters räkenskaper, som instruktionsmässigt bedrivs av försvarets civilförvaltning.

Beträffande de av motionärerna särskilt nämnda exemplen på områden inom den militära verksamheten, där missförhållanden kunna förekomma, må framhållas följande.

1. *Slöseri med tid vid utbildning av värnpliktig och annan militär personal.* Såsom motionärerna anført torde det förekomma att värnpliktiga uttala missnöje med den utbildning de erhållit. För egen del har jag nyligen i samband med inspektion ansett mig ha anledning ifrågasätta om vissa värnpliktigas sysselsättande med kasernvårdsarbete ståt i överensstämmelse med gällande utbildningsföreskrifter och bestämmelser om värnpliktigas ianspråktagande för handräckningstjänst; sedan vederbörande regementschef avgivit infortrat yttrande, föranledde ärendet dock icke vidare åtgärd. Huruvida fog finnes för ett mera allmängiltigt omdöme att utbildningstiden icke tillvaratages på ett rationellt sätt synes emellertid vara mycket tveksamt. I vart fall torde kunna antagas att en viss rationalisering av utbildningsverksamheten ägt rum på senare tid, bland annat i anledning av initiativ som tagits av den s. k. gruppechefsutredningen.

2. *Misshushållning med förbrukningsmateriel, motorbränsle, övningsammunition etc.* Garantier mot allvarigare missförhållanden av här avsedd art torde förefinnas genom den av de centrala förvaltningsmyndigheterna utövade tillsynen i form av förrådskontroll och anslagsövervakning samt inspektionsverksamhet. Detta utesluter givetvis icke, att lokalt kan förekomma missbruk i olika hänseenden, vilket tillsammantaget kan vara en viss ekonomisk betydelse. Bland annat torde i detta sammanhang vara av intresse frågan om disponerandet av kronan tillhöriga motorfordon. Hos militieombudsmannen har på senare tid förekommit ett flertal fall, i vilka oriktigt användande av tjänstebil för privat räkning varit i fråga. Möjligen förhåller det sig också så, att motorfordon i tjänsten stundom användes utan tillbörlig hänsyn till sparsamhetssynpunkter.

3. *Oekonomiskt förfarande vid beställningar och inköp av s. k. tygmateriel, vapen och dylikt.* Materielanskaffning av större omfattning sker genom försvarsgrensförvaltningarnas försorg. De komplicerade problem som sammanhånga med anskaffning av vapen och annan tygmateriel, därvid bland annat avvägning mellan militära, tekniska och ekonomiska synpunkter måste ske, innefatta givetvis risk för att statsverkets ekonomiska intressen skola bli eftersatta. Med anledning härav må erinras om vad ovan anförts angående försvarsgrensförvaltningarnas inköpsavdelningar samt statens sakrevision ävensom därom att genom den år 1954 utfärdade försvarets anskaffningskungörelse (SFS 1954:470) myndigheterna ålagts att, jämväl i fall då den s. k. huvudförvaltningsprincipen ej tillämpas, samverka i anskaffningsfrågor.

4. *»Slöseri» genom nr militär synpunkt meningslösa anordningar, anläggningar eller anskaffningar.* Åtminstone såvitt gäller större anordningar, anläggningar och anskaffningar bedömes ändamålsenligheten i sista hand av Kungl. Maj:t och riksdagen, i allmänhet vid prövningen av de årligen framlagda anslagsäskandena. Det torde kunna förutsättas att statsmakternas ståndpunktstagande sker efter hörande av all erforderlig expertis.

5. *»Slöseri» genom organisatoriska anordningar såsom parallellorgan inom staberna, onödigt uppsplittring mellan vapenlagen samt övriga organisatoriska överbelastningar.* Såsom motionärerna antytt pågå för närvarande undersökningar i militär regi såsom förberedelser för en utredning av krigsmaktens högsta ledning. Chefen för försvarsdepartementet har härom uttalat (proposition 1958:110 s. 102) att han räknar med att, sedan de militära undersökningarna slutförts, utredningsarbetet utvidgas för att ett allsidigt underlag för förslag i ämnet skall erhållas. Vad beträffar lägre förband må hänvisas till vad ovan anförts om statens organisationsnämnd.

6. *Ekonomisk misshushållning genom krigsmaktens utrustande med vapen, apparatur etc. av teknisk fulländning, men med mindre fältmässig hållbarhet.* Härutinnan hänvisas till vad ovan under 4. anförts. Dessutom må erinras om den förut berörda förstärkningen av den tekniska personalen vid försvarsgrensförvaltningarna.

Motionärerna ha ifrågasatt om icke från krigsmakten skulle kunna definitivt, reellt och formellt, avskiljas en expertgrupp som kunde stå till det civila samhällets förfogande med objektiva och självständiga extra-bedömanden i militärekonomiska frågor av betydelse. Den bakomliggande tankegången synes vara att de militära experter, som för närvarande anlitas i olika sammanhang, icke kunna frigöra sig från sina chefers mening eller vad som eljest kan anses vara gällande uppfattning inom krigsmakten. Huruvida tankegången är mer eller mindre berättigad kan lämnas därhän. Det torde emellertid förhålla sig så, att den militära sakkunskap som erfordras i skilda situationer icke alltid är av samma slag. I vissa fall, t. ex. vid projekterande av en större militär anläggning, torde det vara önskvärt att anlitate experter äga ingående kännedom om de högsta chefernas intentioner och kunna göra bedömanden i deras anda. Då det åter gäller exempelvis kontrollverksamhet, kan bundenhet vid krigsmakten vara olämplig eller direkt hinderlig för expertuppdragets rätta fullgörande. Enligt vad erfarenheten givit vid handen inom militieombudsmansämbetet, där olika militära sakkunniga anlitas som biträden vid inspektionsverksamhetens utövande, finnes det också möjlighet att förvärva militära experter som genom att ej längre kvarstå i aktiv tjänst intaga en mera fristående ställning i förhållande till krigsmakten. Någon vinst med att avskilja en särskild expertgrupp torde därför knappast kunna erhållas. Däremot skulle den ifrågasatta an-

ordningen kunna medföra den nackdelen att möjligheten till urval av sakkunniga vid varje tillfälle bleve mer begränsad än den behöfve vara.

Det i motionerna framförda uppslaget att vid förbanden inrätta befattningar för civila »direktörer» med uppgift att handha angelägenheter av ekonomisk och praktisk natur har till förebild de sjukhusdirektörsbefattningar som finnas vid en del sjukhus. I viss utsträckning är onekligen förhållandet mellan läkares och sjukhusdirektörers arbetsområden likartat med förhållandet mellan de rent militära och de förvaltande uppgifterna vid förbanden. Jämförelsen synes dock icke böra drivas alltför långt. Vad som särskilt måste hållas i minnet är att krigsmaktens verksamhet, även i fred, är inriktad på krig. I den mån förvaltningsgrenschefer äro behöfliga i krigsorganisationen torde de dels böra ha viss militär utbildning och dels böra redan i fredstid sysselsättas med såvitt möjligt samma uppgifter som de skola handha i krig. Att det likväl kan finnas skäl att låta viss verksamhet i fredstid ombesörjas av civil personal framgår därav att t. ex. mat-hållningen vid förbanden numera ankommer på kvinnliga köksföreståndare med kvinnliga köksbiträden, ehuru särskild utbildning av kokkar för krigsförbanden anordnas. Med hänsyn till det nu sagda och vad i det föregående anförts om regionala och lokala förvaltningsmyndigheter jämte de centrala organens tillsyn över dem synes det knappast sannolikt att någon väsentlig fördel skulle vara förenad med inrättandet av de ifrågasatta civila direktörsbefattningarna.

I anledning av motionärernas förslag rörande inrättande vid lägre förband av organ motsvarande företagsnämnderna inom industrien får jag erinra att enligt generalorder den 8 september 1950, nr 3163, (TLB s. 241), ändrad genom generalorder den 22 juni 1957, nr 1504, (TLB s. 134), vid regemente och liknande förband skola finnas förbandsnämnder, vari de olika personalkategorierna äro representerade, alltså jämväl den civila personalen och de värnpliktiga. Inom förbandsnämnd må upptagas frågor rörande bland annat sociala och ekonomiska förhållanden, hälso- och sjukvård, ledighet, förplägnad och utbildningsmetoder. Då sålunda jämväl utbildningsfrågor kunna upptagas till behandling inom förbandsnämnderna, torde dessa kunna i huvudsak tjäna det ändamål, som motionärerna här åsyftat. Nämnas må i förevarande sammanhang även de samarbetsnämnder, som enligt kungl. brev den 27 juni 1957 (TLA s. 221) skola finnas inrättade i garnisonsorterna. Nämnderna skola utgöra organ för överläggningar rörande dels sådana sociala och ekonomiska frågor som äro gemensamma för vederbörande förband och garnisonsorten i övrigt, dels ömsesidig kontakt- och upplysningsverksamhet samt trivselfrågor, dels ock den verksamhet inom förbanden som är beroende av samverkan med civila myndigheter och organisationer m. m.

Slutligen ifrågasättes i motionerna införande av ett premiesystem av liknande slag som det vilket tillämpas inom den civila industrien. Med anledning härav må erinras, att vissa för dylikt ändamål avsedda medel ställts till myndigheternas förfogande. Sålunda äger enligt kungl. brev den 6 maj 1949 och den 18 februari 1955 (se statsliggaren för IV huvudtiteln 1957/58, s. 227) armétygförvaltningen disponera dels 3 000 kronor för gratifikationer till personal vid underställda verkstäder och förråd för förslag till anordningar eller åtgärder till gagn för tygförvaltningstjänsten, avseende nya eller förbättrade driftsmetoder eller dylikt, dels ock 3 000 kronor för gratifikationer till vid armén anställd personal för på eget initiativ gjorda förbättringar i fråga om utbildningsanordningar och dylikt. Arméintendenturförvaltningen disponerar enligt kungl. brev den 18 februari 1955 (statsliggaren s. 22) högst 2 000 kronor för gratifikationer till vid armén anställd personal

för på eget initiativ gjorda förbättringar i fråga om utbildningsanordningar och dylikt. Enligt kungl. brev den 4 juni 1954 må marinförvaltningen av anslaget till underhåll av fartyg m. m. (statsliggaren s. 259) disponera högst 6 000 kronor för utbetalande av gratifikationer till personal tjänstgörande eller anställd vid marinens varv, verkstäder och förråd för förslag till förbättrande av arbetsmetoder, raskt och klokt ingripande vid olyckstillbud, visad rådighet eller visat gott initiativ. Flygförvaltningen disponerar enligt kungl. brev den 26 april 1957 (statsliggaren s. 274) 10 000 kronor för utbetalande av gratifikationer till personal tjänstgörande eller anställd vid de centrala flygverkstäderna och förbanden för förslag till förbättrade arbetsmetoder, rask och klokt ingripande vid olyckstillbud, visad rådighet eller visat gott initiativ.

Under hänvisning till det anförda får jag som min mening uttala att tillräckliga skäl knappast kunna anses föreligga att igångsätta en utredning av den art som åsyftas i motionerna. I allt fall torde böra avvaktas närmare erfarenheter rörande den nyligen gjorda översynen av den centrala försvarsförvaltningarna samt beträffande genomförandet av det av statsmakterna i år fattade försvarsbeslutet.

Stockholm i militieombudsmansexpeditionen den 17 september 1958

HUGO HENKOW

Sven Sjöberg

Till riksdagens statsutskott

Genom beslut den 30 juli 1958 har Kungl. Maj:t anbefallt 1956 års försvarsförvaltningssakkunniga att före den 1 oktober 1958 inkomma till riksdagens statsutskott med yttrande över inom riksdagens första kammare av Herr Branting m. fl. (I: B 72) och riksdagens andra kammare av Herr Blidfors m. fl. (II: B 93) väckta motioner angående utredning om lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning m. m.

Till åttlydnad härav få de sakkunniga vördsamt anföra följande.

De sakkunniga ha tolkat åläggandet så, att de böra yttra sig i huvudsak endast såvitt avser det område, som beröres av deras utredningsuppdrag, nämligen den centrala försvarsförvaltningen.

Till en början synes böra erinras om *1954 års omorganisation av den centrala försvarsförvaltningen (prop. 1954: 109)*. Syftet med denna omorganisation var att höja effektiviteten samtidigt med att kostnaderna nedbringades. Omorganisationen innebar i huvudsak, att krigsmaterielverket avvecklades och dess uppgifter fördelades mellan övriga förvaltningar samt att arméförvaltningen delades upp i en armétygförvaltning och en arméintendenturförvaltning. Vidare gavs de tygförvaltande verken (armétygförvaltningen, marinförvaltningen och flygförvaltningen) en organisation, som syftade till en rationell arbetsfördelning och intern samverkan i främst anskaffningsfrågor, varvid tillbörligt inflytande skulle beredas militär, teknisk och ekonomisk sakkunskap. Samma synpunkter voro vägledande även beträffande arméintendenturförvaltningen, ehuru detta verk erhöll en mindre differentierad organisation. Till grund för omorganisationen låg förslag av 1946 års militära förvaltningsutredning. Denna utredning, som ingående hade analyserat de materielanskaffande verkens organisationsproblem och sålunda byggde sina förslag på systematisk grund, uppställde följande grundläggande principer för tygförvaltningstjänsten: klar ansvarsfördelning, god kontakt mellan konstruktörer och tillverkare samt ett rationellt utnyttjande av de tekniska specialisterna.

Det organisationsmönster, som fastställdes, innebar i korthet, att ifrågavarande verk indelades i s. k. *sakorgan*, *funktionella organ* och *stabsorgan*. Sakorganen skulle i princip handha alla tekniska funktioner med avseende på ett visst materielområde, under det att de funktionella organen skulle handha arbetsuppgifter, närmast av servicekaraktär som icke förutsatte detaljerad materielkännedom men väl fackutbildning beträffande olika funktioner och som kunde handhas centralt för verket i dess helhet. Stabsorganen skulle stå till souschefens direkta förfogande och biträda denne vid ledningen och sammanhållandet i stort av verksamheten. De viktigaste funktionella organen äro verkstads- (underhålls-) avdelningar (byråer), förrådsbyråer, s. k. normaliebyråer (för materielbeskrivningar, standardisering m. m.) samt inköpsavdelningar, vilka skola handha den merkantila delen av inköpsverksamheten. Exempel på stabsorgan utgöra centralplaneringar, materielinspektioner och i vissa avseenden de administrativa byråerna.

I anslutning till förvaltningsreformen utfärdade Kungl. Maj:t den 18 juni 1954 (nr 470) kungörelse med vissa grundläggande bestämmelser för anskaffande av förnödenheter inom försvaret (*försvarets anskaffningskungö-*

relse). I denna kungörelse definieras begreppet anskaffning och fastslås vissa allmänna principer, som skola vara vägledande vid anskaffning av krigsmateriel. Bland annat föreskrives att myndighet skall väga militära, tekniska och ekonomiska synpunkter mot varandra. Vid val mellan olika alternativ skall hänsyn tagas till, bland annat, beräknade underhållskostnader. Tillverkningstekniska synpunkter skola beaktas vid konstruktionsarbetet.

I kungörelsen stadgas vidare, bl. a. att, därest det är möjligt och särskilda skäl icke föranleda till annat, industriell kapacitet bör utnyttjas för konstruktionsarbete samt att inbördes konkurrens från köparnas sida i förhållande till en och samma tillverkare eller leverantör skall undvikas.

I kungörelsen regleras tillämpningen av den s. k. *huvudförvaltningsprincipen*. Rörande denna stadgas att vid anskaffning av förnödenheter skall, i den utsträckning och i de avseenden så lämpligen kan ske, den myndighet, inom vars arbetsområde det faller att anskaffa den största mängden av en för flera försvarsgrenar gemensam förnödenhet, handhava anskaffningen av ifrågavarande förnödenhet för försvaret i dess helhet och svara för den krigsindustriella planläggningen därav.

I samband med förvaltningsreformen inrättades ett samarbetsorgan för de centrala försvarsförvaltningarna på hög nivå, *försvarets förvaltningsdirektion*, som bland andra uppgifter har att utöva överinseendet över huvudförvaltningsprincipens tillämpning ävensom att svara för de samarbetsdelegationer, som för olika ändamål finnas inrättade inom ifrågavarande förvaltningskomplex.

I samband med förvaltningsreformen förutsattes att den nya organisationen skulle underkastas en översyn, då något års erfarenhet vunnits rörande densamma. En sådan översyn kom till stånd genom att försvarsministern i januari 1956 tillkallade sakkunniga för ändamålet (*1956 års försvarsförvaltningssakkunniga*).

Enligt direktiven skulle de sakkunniga inskränka sig till en översyn av personalbehovet och jämkningar i fråga om organisation och lönesättningar. Däremot skulle det icke ankomma på dem att föreslå ändringar av organisationens grunddrag.

De sakkunniga ha överlämnat *tre delbetänkanden* med synpunkter och förslag i anledning av översynen av försvarsförvaltningarnas organisation m. m., nämligen i september 1956 (del I), september 1957 (del II) och september 1958 (del III). Del I är mest omfattande och behandlar, med vissa undantag, armétyg-, marin- och flygförvaltningarna. I del II behandlas den centrala intendenturförvaltningen och delar av försvarets sjukvårdsstyrelses organisation. Del III avser vissa, delvis detaljbetonade frågor, vilka av olika anledningar fått anstå, såsom organisation och personalbehov i fråga om armétygförvaltningens förrådsbyråer, motsvarande frågor beträffande de tygförvaltande verkens centralsektioner, centraldetaljer och därmed jämförliga organ m. m.

De sakkunniga ha i del I under avsnitten C. Tygförvaltningstjänsten och D. Civilförvaltningstjänsten dryftat vissa allmänna frågor rörande materielanskaffning, anslagsövervakning, intern rationalisering m. m. Såsom bilaga till del I är fogad en inom flygförvaltningen uppgjord promemoria angående inköpsverksamheten vid försvaret i vad avser främst konstruktions- och utvecklingsarbeten. Denna promemoria är enligt de sakkunnigas mening ägnad att belysa vissa av de problem, inför vilka förvaltningarnas inköpsavdelningar ställas i frågor rörande anskaffning av tekniskt avancerad tygmateriel.

Efter dessa inledande anmärkningar övergå de sakkunniga till innehållet i motionerna.

Motionärerna fälla det omdömet (s. 2 näst sista stycket) att den av nu förefintliga *civila kontroll- och revisionsorgan* bedrivna verksamheten i fråga om den militära ekonomiska förvaltningen icke med fog kan påstås täcka hela fältet eller skapa full trygghet i fråga om kravet på rationellast möjliga bruk av anslagsmedlen. I anslutning till detta omdöme få de sakkunniga framhålla, att ifrågavarande civila kontroll- och revisionsorgan, bland vilka riksräkenskapsverket bör medräknas, utöva en verksamhet, som i princip får anses täcka hela fältet och att vissa av dem, såsom statens sakrevision, även inom försvarets område framlägga förslag om förbättrade arbetsmetoder, förbilligande förfaringssätt m. m. En annan fråga är emellertid, huruvida de ha tillräckliga resurser för att utöva en så fullständig kontroll, som motionärerna anse önskvärd. Värdet av ifrågavarande externa kontroll kan emellertid knappast bedömas utan hänsyn till den av krigsmaktens centrala förvaltningsmyndigheter utövade kontrollen i fråga om försvarets regionala och lokala organ (förband m. m.) vilken motionärerna lämnat åsido. Här ifrågavarande kontroll — vilken omfattar bl. a. räkenskapsgranskning och därmed sammanhängande kontrollåtgärder, materielinspektioner, fördelning av anslagsmedel för olika ändamål, speciella inspektionsförrättningar av skilda slag, meddelande av föreskrifter, direktiv och anvisningar i olika hänseenden m. m. — måste enligt de sakkunnigas mening tillmätas en utomordentlig ekonomisk betydelse.

I anslutning till vad motionärerna (s. 3) anfört rörande *anslagsöverskridanden* vilja de sakkunniga framhålla, att inom de centrala förvaltningarna ett omfattande redovisningsarbete bedrivs i syfte att åstadkomma en effektiv kontroll å disponibla anslagsmedel ur såväl bemyndigande- som betalningssynpunkt. Dessa frågor ha de sakkunniga haft anledning att närmare dryfta i såväl del I som del III. Ifrågavarande anslagskontroll måste för att fylla sitt ändamål avse bl. a. vidtagna medelsdispositioner, avräkningar å större beställningar och kassamässig anslagsavräkning. Då medelsdispositioner i många fall vidtagas avsevärd tid innan betalning skall verkställas, kräves ett omfattande och komplicerat arbete med prognoser rörande betalningsutfall. För här ifrågavarande redovisningsuppgifter ha både marin- och flygförvaltningarna med vederbörligt tillstånd anskaffat speciell halkortsutrustning, som bl. a. gör det möjligt att i stor utsträckning samordna anslagsövervakning och kassabokföring.

Under *punkt 3* göra motionärerna vissa uttalanden angående oekonomiskt förfarande vid *beställningar och inköp* av tygmateriel. Motionärerna anse sig med tillräcklig grad av sannolikhet kunna påstå att leveranser av vapen etc. till kronan icke anses tillhöra de sämre affärerna och att man kan misstänka att priserna medgiva vinstmarginaler, som skulle tåla reduktioner. I anslutning härtill ifrågasätta motionärerna, huruvida det för närvarande tillämpade systemet ur affärsmässiga synpunkter kan garanteras som fullgott. Motionärerna ha under denna punkt berört ett vidsträckt problemkomplex av delvis synnerligen komplicerad natur. En grundtanke i 1954 års förvaltningsreform var den, att förvaltningarna skulle utrustas med den ekonomiska och kommersiella sakkunskap, som erfordrades med hänsyn till de omfattande materielanskaffningarna. I detta syfte inrättades särskilda inköpsavdelningar vid de tygförvaltande verken. Dessa organ ha, såvitt de sakkunniga kunna bedöma, spelat en betydelsefull roll, när det gällt att tillvarataga statens ekonomiska intressen vid anskaffning av materiel m. m. Till belysande, åtminstone delvis, av de problem som dessa avdelningar ha att bemästra — något som det skulle föra för långt att här behandla i detalj — tillåta sig de sakkunniga att hänvisa till den tidigare berörda promemorian, bilaga till del I. Som en konkurrensfrämjande fak-

lor vilja de sakkunniga peka på möjligheterna till inköp av krigsmateriel i utlandet. Den krigsindustriella tillverkning, som bedrivs i statens regi genom försvarets fabriksverk, örlogsvarvens marinverkstäder m. fl., medför, bland andra, den fördelen, att de anskaffande myndigheterna i vissa avseenden ha tillgång till värdefulla jämförelsetal beträffande priser och tillverkningskostnader. Den kontinuerliga granskning, som statens sakrevision utövar i fråga om den centrala anskaffningen av krigsmateriel, är av stor betydelse i detta sammanhang.

De farhågor för den form av ekonomisk misshushållning, som motionärerna beröra under *punkt 6*, äro enligt de sakkunnigas mening värda uppmärksamhet. De sakkunniga ha under sitt översynsarbete tangerat liknande spörsmål och tillåta sig i detta sammanhang citera ett avsnitt ur del I (s. 28).

Särskilda problem erbjuder de fall, då man ur bland annat tidssynpunkt ser sig nödsakad att påbörja serietillverkning, innan en i alla avseenden utprovad prototyp föreligger. Försöks- och utprovningsarbetet fortgår då parallellt med serietillverkningen med ändringar och modifikationer som följd. Några möjligheter finnes inte att uppställa generella normer för reglering av frågor om ändring av materiel. Även här gäller att åtgärderna skall bygga på en inbördes avvägning mellan militära, tekniska och ekonomiska synpunkter, varvid i förekommande fall de högre staberna — vilka inte sällan torde vara förslagsställare i fråga om ändringar — är närmast att företräda de militära synpunkterna. Betydelsen av att en dylik avvägning göres omsorgsfullt och realistiskt framstår med särskild styrka i de fall, då förslag om ändringar under pågående tillverkning framläggas i syfte att åstadkomma tekniska förbättringar. De sakkunniga har i dylika sammanhang mött uttrycket »perfektionism». Det ligger i öppen dag att den inställning, som karaktäriseras med detta ord, kan drivas alltför långt och påkallar ständig uppmärksamhet.

I detta, liksom i många andra sammanhang rörande materielanskaffning, kommer den militära sakkunskapen in. Endast med utgående från taktiskt kunnande och med stöd av militär erfarenhet kan fältmässighet och stridsvärde hos materiel bedömas. Risken av att tekniskt högklassig materiel icke utformas så, att den får ett militärt värde, som står i proportion till kostnaderna, måste alltid uppmärksammas. Detta är en av anledningarna till att materielfrågor ur taktiskt-operativ synpunkt måste behandlas även inom de högre staberna och att militär sakkunskap måste vara i någon form företrädd inom de anskaffande förvaltningarna. Vidare kräves att omfattande försök verkställas i fråga om ny materiel. Dessa måste utgöras av såväl tekniska försök om ny materiel. Dessa måste utgöras av såväl tekniska försök som fält- och truppöförsök. En särskild svårighet ligger i det förhållandet, att våra ekonomiska och tekniska resurser som regel icke medgiva att flera alternativa materielprojekt drivas samtidigt. Härigenom ställas speciella krav på dem, som handha projekteringsverksamhet beträffande krigsmateriel.

Motionärerna framhålla (s. 7 *nederst*) att en rätt allmän uppfattning föreligger att *en eftersläpning ägt rum inom krigsmakten när det gäller moderna arbetsmetoder*. Vad angår de centrala försvarsförvaltningarnas organisation, torde icke med fog kunna göras gällande, att densamma numera skulle stå tillbaka för andra statliga förvaltningsmyndigheter eller institutioner. Beträffande arbetsmetoderna har under en följd av år en oavlätlig strävan varit att rationalisera verksamheten och i lämplig omfattning utnyttja tekniska hjälpmedel. I sistnämnda hänseende må erinras om den omfattande halkortscentral (för redovisningsuppgifter, central avlö-

ningsuträkning, serviceuppgifter m. m.) som ingår i försvarets civilförvaltning. Inom flygvapnet anlitas av centrala flygmaterieförrådet i Arboga — vilket samtidigt organisatoriskt ingår i flygförvaltningen såsom en förrådsbyrå — avancerad hålkortsutrustning för förrådsredovisningen. Förvaltningarnas interna rationaliseringsorgan arbeta fortlöpande för att ur kon-
torsteknisk synpunkt rationalisera arbetsrutiner m. m. Därest den av motionärerna ifrågasatta eftersläpningen i fråga om arbetsmetoder såsom utgångspunkt har en jämförelse med större privata företag, blir det vanskligare att avge något omdöme i frågan. En dylik jämförelse måste av olika skäl alltid bli haltande. En försvarsinstitution — liksom de flesta statsinstitutioner — saknar det ekonomiska mått på verksamhetens effektivitet, som ligger i den för privat verksamhet på längre sikt obetingat avgörande relationen mellan intäkter och kostnader. För statsverksamhet gälla dessutom speciella förhållanden, som ytterligare försvåra jämförelser. Inom ramen för de regler, som gälla för statlig verksamhet, ha emellertid åtgärder vidtagits i syfte att även på kort sikt för de centrala försvarsförvaltningarna underlätta anpassningen av verksamheten till växlande förhållanden. Sålunda har i viss utsträckning befogenheter givits dem att flytta om personal och tjänster samt vidtaga organisatoriska förändringar m. m.

Anpassningen till den snabba tekniska utvecklingen kräver kontinuerliga ansträngningar över hela området i syfte att rationalisera arbetsmetoderna. De sakkunniga inskränka sig till att peka på en enligt deras mening betydelsefull fråga. En av den centrala förvaltningens mest betydelsefulla uppgifter, förutom materielanskaffning i mera inskränkt betydelse, är att direkt eller indirekt svara för vård, underhåll och redovisning av försvarets omfattande materielstock och att — inom ramen för gällande krigs- och utbildningsplanläggning samt med beaktande av de högsta militära instansernas direktiv — ombesörja att erforderliga materielpositioner vidtagas. Vad beträffar den dyrbara, tekniskt betonade materielen måste dessa dispositioner av lätt insedda skäl vara starkt centraliserade. De här skisserade uppgifterna ha blivit allt mera omfattande och svårbemästrade till följd av materielens växande omfattning och det ökade antalet materielslag, vartill kommer det synnerligen stora antal reservdelar, som höra till den mera komplicerade materielen. För att överblicken över materielen icke mer eller mindre skall gå förlorad, kräves ett omfattande redovisningsarbete jämte en fortgående verksamhet i syfte att åstadkomma standardisering och typbegränsning. För redovisning av det centrala flygmaterieförrådets i Arboga materiel (reservdelar till flygplan i vidsträckt mening) utnyttjas — såsom tidigare berörts — avancerad hålkortsutrustning. Även inom andra områden pågår arbete för att automatisera redovisningen, tills vidare med utnyttjande av mera konventionella hålkortsmetoder. Detta gäller exempelvis arméns och marinens ammunitionsredovisning. Jämsides härmed pågå emellertid undersökningar i syfte att på längre sikt lägga ifrågavarande redovisning på databehandlingsmaskiner (elektronhjärnor) av modernaste typ. Inom finansdepartementet arbetar en kommitté med utredning av frågor om användande av dylika maskinanläggningar inom statsförvaltningen, och inom försvarsförvaltningarna finnas arbetsgrupper organiserade för ändamålet. Avsikten är att denna automatiserade materielredovisning i största möjliga utsträckning skall samordnas med andra redovisningsmoment i samband med anskaffning, kontroll, anslagsavräkning m. m. Här ifrågavarande spørsmål måste bedömas på förhållandevis lång sikt, enär maskinerna i fråga fortfarande äro under snabb utveckling samt systemarbetet måste taga avsevärd tid i anspråk. Den fortlöpande överblick över materiellaget, som måste utgöra grund för den centrala förvaltningens beslut

i materielfrågor i vidsträckt mening, torde på längre sikt kunna säkras endast genom användande av maskiner av det slag, som här berörts. I anslutning till vad som anförts i det föregående vilja de sakkunniga framhålla, att för den centrala försvarsförvaltningens del strävan inom såväl det här berörda som andra områden icke inskränker sig till att nå fram till arbetsmetoder, vilka i och för sig förtjäna benämningen »moderna». Målet har satts högre, nämligen att införa arbetsmetoder och anskaffa tekniska hjälpmedel av det mest avancerade slag, som står till buds.

Vad motionärerna anföra om en organisation med civila direktörer för frågor av praktisk-ekonomisk natur vid förband m. m. och i anslutning därtill om en topporganisation för hela riket och en civil överledning för många av försvarets ekonomiska angelägenheter avser spörsmål, som de sakkunniga icke anse sig kunna bedöma. De ha emellertid svårt att föreställa sig hur ett dylikt system skulle fungera i praktiken. Bland annat skulle det sannolikt medföra att nuvarande, på långvarig erfarenhet grundade militära förvaltningssystem måste raseras. De sakkunniga inskränka sig i detta sammanhang till att framföra en reflektion av mera allmän natur. Motionärerna, som (s. 6) framföra tanken på att från krigsmakten skulle avskiljas en expertgrupp, som skulle kunna stå till det civila samhällets förfogande för bedömandet av militär-ekonomiska frågor, synas vid sitt mera definitiva ställningstagande till behovet av kontroll betona att kontrollen i fråga skall vara civil. Med begreppet civil torde avses civil expertis (administrativ, ekonomisk, organisatorisk, teknisk etc.). Dylik expertis utnyttjas i stor omfattning inom försvaret, enkannerligen den centrala försvarsförvaltningen, och bör givetvis tagas i anspråk även för de externa kontrollfunktioner, som statsmakterna bedöma erforderliga. Emellertid synas diskussioner rörande försvaret understundom lätt få en anstrykning av att egenskapen av civil, d. v. s. icke militär, i och för sig skulle ha ett egenvärde. Man torde därvid taga sikte på vederbörandes obundenhet i förhållande till det militära tjänste-, lydnds- och befordringsväsendet. Det torde emellertid finnas skäl att varna för ett dylikt generaliserat och ur saklig kompetenssynpunkt helt negativt civilbegrepp, på vilket någon effektiv kontroll icke kan byggas.

I anslutning till motionärernas uttalande, att även militärer av generals rang skulle kunna befrias från angelägenheter av ekonomisk natur för att i stället helt kunna ägna sig åt försvarets militära problem (s. 9), må följande synpunkt framhållas. En modern krigsmakt — även av så relativt blygsam storleksordning som den svenska — utgör en omfattande och ur såväl personell och materiell som funktionell synpunkt utomordentligt komplicerad organisation. Ledningen av en dylik organisation kan icke begränsa sina bedömanden till rent militära problem utan måste taga hänsyn till även ekonomiska och samhällseliga faktorer. Utvecklingen medför att militära bedömanden på högre nivå allt mera måste anpassas till det samlade totalförsvarets krav med utgående från krigsmakten såsom en länk i detta försvar.

De sakkunniga vilja understryka, att krigsmaktens speciella natur och ändamål ställa stora krav på externa kontrollorgan i fråga om sakkunskap och överblick. Vid bedömandet av frågor rörande anordnande av kontroll bör heller icke förbises, att en alltför långt i detalj gående kontroll kan vara ägnad att mer eller mindre förlama initiativet och binda handlingsfriheten. Det har, i förbigående sagt, gjorts gällande, att den (av 1955 års statsrevisorer påtalade) ekonomiska centralisering inom försvaret, som växte fram under beredskapsåren och ännu i stor utsträckning består, har framkallat tendenser till dylika verkningar vid förband m. m.

De sakkunniga vilja icke hålla för uteslutet, att en parlamentarisk utredning skulle, bland annat genom sina vidsträckta möjligheter att anordna »hearings», kunna finna områden, där till äventyrs förstärkt kontroll från det allmännas sida kunde anses vara av nöden. Skulle utredningen, åtminstone delvis, utmyнна i ett konstaterande av att den enligt motionärerna allmänt spridda misstron mot försvarets ekonomiska handhavande är överdriven eller i vissa stycken till och med obefogad, finge redan detta betecknas som ett värdefullt resultat. Såvitt de sakkunniga kunna bedöma beträffande sitt verksamhetsområde, torde emellertid erforderliga kontrollåtgärder eller förslag om förstärkning av kontrollen i särskilda avseenden kunna åvägabringas genom redan befintliga kontrollorgan. De sakkunniga äro därför, utifrån sina erfarenheter beträffande försvarets centrala förvaltningar, icke beredda tillstyrka ett genomförande av utredningsförslaget sådant det framförts av motionärerna.

Om likväl en utredning i omhandlade frågor anses böra komma till stånd, bör den enligt de sakkunnigas mening icke syfta till en förstärkning av vad motionärerna kallat den civila kontrollen inom försvarsväsendet utan till en förstärkning av kontrollen över huvud taget — därest en sådan befinnes erforderlig — i de former utredningen efter prövning av olika alternativ finner mest ändamålsenliga. Utredningen bör med andra ord sagt vara förutsättningslös. Därjämte bör den, för att bli av avsett värde, i någon form samordnas med slutförandet av utredningen om försvarets högsta ledning.

Två bestyrkta avskrifter av yttrandet bifogas, varjämte en bestyrkt avskrift överlämnas till försvarsdepartementet.¹

I handläggningen av detta ärende ha deltagit, förutom undertecknad Wallén ordförande, ledamöterna Fjellander och Lyberg samt de sakkunnigas expert i organisationsfrågor Insulander.

Stockholm den 27 september 1958

För 1956 års försvarsförvaltningssakkunniga

B. WALLÉN

Per Kourtzman

¹ Ej här medtagna.

Bilaga N

Till riksdagens statsutskott

Genom remiss den 25 juli 1958 har Sveriges Industriförbund beretts tillfälle att yttra sig över två vid innevarande års riksdag väckta likalydande motioner, I: B 72 och II: B 93, med hemställan om utredning angående lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning och en förstärkning av den civila kontrollen över denna förvaltning. Industriförbundet får med anledning härav anföra följande.

Industriförbundet saknar möjlighet att yttra sig över flertalet av motionärerna framförda synpunkter på den militära organisationens effektivitet och ändamålsenlighet. Förbundet vill därför i huvudsak begränsa sitt yttrande till den av motionärerna väckta frågan, om leverantörer till krigsmakten kan antagas göra oskälig vinst vid fullgörande av dylika leveranser, och även något beröra spørsmålet om en förstärkning av den civila kontrollen av krigsmaktens ekonomiska förvaltning kan anses påkallad.

Motionärerna gör gällande att leveranser av vapen etc. till kronan inte anses tillhöra de sämre affärerna och att man därför »kan misstänka, att priserna medger vinstmarginaler, som skulle tåla vid reduceringar». Något belägg för att så skulle vara förhållandet anföres emellertid icke.

Därest krigsmaterielleveranser skulle vara särskilt lönande, borde företag med omfattande dylika leveranser också visa relativt stora vinster. Erfarenheten bestyrkar dock icke att så är fallet. I vissa fall vet man t. o. m. att svenska företag gjort förluster vid krigsmaterielleveranser till svenska försvaret. I andra fall, t. ex. vid leveranser av flygplan, sker dessa enligt av riksdagen godkända ramavtal, varför möjlighet till höga vinster åtminstone som regel torde vara utesluten.

Vid militära leveranser är vidare 1952 års upphandlingskungörelse i stor utsträckning tillämplig. Bestämmelserna i denna kungörelse, i synnerhet det däri stadgade anbudsförfarandet, torde i åtskilliga fall utgöra tillräcklig garanti för att staten icke behöver betala ett onormalt högt pris. En betydande konkurrens, ofta även från utlandet, förekommer beträffande flertalet typer av krigsmateriel.

I den mån det finns allenast en producent i landet av en vara och det av exempelvis militära skäl icke anses lämpligt att den importerats, torde det merendels gälla inköp av en dyrbar och komplicerad specialartikel. I sådana fall är avtalen som reglerar förhållandet mellan beställaren och producenten synnerligen detaljerade. Ofta, särskilt beträffande mera komplicerade produkter, företages under tillverkningens gång mer eller mindre genomgripande förändringar för att få fram en mera ändamålsenlig slutprodukt. Allteftersom dylika förändringar vidtages ändras också avtalen mellan parterna. Att de däri stipulerade villkoren uppfyllas tillses regelmässigt av statliga kontrollanter.

Vidare förtjänar understrykas att de militära förvaltningarnas inköpsavdelningar i vart fall numera har en sådan organisation, att garanti finns för en kompetent handläggning av upphandlingsärenden och inte minst för sakkunnig kontroll av prissättningen. Det bör i detta sammanhang framhållas, att Försvarets förvaltningsdirektion medverkar till samarbete mellan militär och industriell expertis och därigenom indirekt främjar en mer ekonomisk upphandling.

Befintliga statliga kontrollorgan kan enligt motionärerna icke helt kontrollera den militära ekonomiska förvaltningen, eftersom de först i efterhand kan påtala exempelvis oekonomiska inköp men icke kan förebygga dylika transaktioner. Detta är emellertid knappast riktigt. Såväl sakrevisionen som organisationsnämnden ägnar sig i väsentlig grad åt sådan förebyggande verksamhet. Försvarets förvaltningsdirektion har också till uppgift att åstadkomma samordning, effektivisering och rationalisering av främst försvarets ekonomiska förvaltning och materielanskaffning. Något nytt organ för kontroll på detta område torde därför icke vara erforderligt.

Industriförbundet får sammanfattningsvis uttala, att någon utredning av det slag motionärerna påyrkat i vart fall icke är påkallad rörande de i motionerna behandlade spørsmål, som berörts i det föregående.

Stockholm den 6 oktober 1958

Sveriges industriförbund

K. SÖDERBERG

Carl Anderberg

Bilaga O

Till riksdagens statsutskott

Sveriges Lantbruksförbund har genom remiss den 25 juli 1958 beretts tillfälle avge yttrande över två inom riksdagen väckta likalydande motioner (I: B 72 och II: B 93) angående utredning om lämpliga former för en effektivisering av krigsmaktens ekonomiska förvaltning m. m. I anledning därav får förbundet anföra följande.

Självfallet skall för försvaret gälla samma krav på sparsamhet med till dess förfogande ställda allmänna medel som för andra statliga verk och deras verksamhet. Lika självfallet är, att de värnpliktigas utbildningstid skall utnyttjas så effektivt som möjligt.

Då redan inrättade organ bör ha möjligheter att i olika avseenden följa verksamheten inom försvaret och att, då anledning därtill uppkommer, också påkalla åtgärder i syfte att hålla kostnader och utbildningstid nere, finner förbundet — som dock saknar möjligheter att närmare bedöma förhållandena inom försvaret i de avseenden, som i motionerna berörts — knappast tillräckliga skäl föreligga att tillskapa ytterligare kostnadskrävande organ för utövande av kontrollverksamhet inom försvaret.

Stockholm den 17 september 1958

Sveriges Lantbruksförbund
förening u. p. a.

GÖSTA LIEBERG

C. W. Curtman

Nils Jacobsson